ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

Jičín – rozvoj města a fragmenty historické kulturní krajiny

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Ivan Vorel, CSc.

Diplomant: Bc. Zuzana Kořínková

2015

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra biotechnických úprav krajiny

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zuzana Kořínková

Krajinné a pozemkové úpravy

Název práce

Jičín – rozvoj města a fragmenty historické kulturní krajiny

Název anglicky

Jičín- urban development and fragments of historic cultural landscape

---

Cíle práce

Velkorysé krajinářské úpravy Valdštejnského Jičínska se zachovaly v podobě fragmentů barokní kompozice vázaných na výrazné krajinné dominanty a akcenty. Rozvoj města se dotýká dochovaných prvků krajinářských úprav a budoucí rozvojové záměry mohou přinést další ohrožení historických hodnot. Cíle práce je identifikace fragmentů historických krajinářských úprav a vyhodnocení jejich průmětů do záměrů rozvoje dle ÚPP a ÚPD včetně doporučení k ochraně dochovaných hodnot.

Metodika

1. Upřesnění cílů práce na základě předběžných průzkumů a shromáždění dostupných podkladů

2. Rešerše: Komponovaná krajina Valdštejnského Jičínska, rozvojové záměry území dle ÚAP, ZÚR a ÚPn

3. Identifikace fragmentů historických krajiných úprav – body (uzly, dominanty, akcenty), linie cest, alejí a vizuálních průhledů, plošné prvky kulturní krajiny, uspořádání zemědělských ploch, dochovanost a cennost staveb – formou terénních průzkumů a analýz historických map

4. Diskuse a závěry: Dochovanost fragmentů krajiných úprav a jejich prostorový význam v území, existující konflikty se současným využitím území. Možné vlivy rozvojových záměrů na území města a příměstské krajiny a předpoklad konfliktů s historickýcm a vizuálním významem prvků krajinných úprav, doporučení k ochraně.

Doporučený rozsah práce
60 – 80 NS

Klíčová slova
Jičínsko, kulturní historická krajina, komponované krajinné úpravy, rozvoj města, nástroje územního plánování

Doporučené zdroje informací
Kupka.J.(2010): Krajiny kulturní a historické, ČVUT Praha
Odborné podklady NPÚ týkající se valdštejnského Jičínska
Regionální literatura a archivní zdroje (textové i obrazové a mapové) Jičínska
Územně analytické podklady ORP Jičín
Územní plán města Jičína
Vorel,I., Kupka, J. (2011): Krajinný ráz, identifikace a hodnocení, ČVUT Praha
Zásady územního rozovje Královéhradeckého kraje

Předběžný termín obhajoby
2014/06 (červen)

Vedoucí práce
doc. Ing. arch. Ivan Vorel, CSc.

Elektronicky schváleno dne 22. 1. 2014
prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.
Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 22. 1. 2014
prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.
Děkan

V Praze dne 22. 04. 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma Jičín – rozvoj města a fragmenty historické kulturní krajiny vypracovala samostatně pod vedením doc. Ing. Arch. Ivana Vorla, CSc., a že jsem uvedla všechny literární prameny, ze kterých jsem čerpala.

V Praze dne 22. dubna 2015 ……..

Bc. Zuzana Kořínková

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. Ing. arch. Ivanu Vorlovi, CSc. za cenné rady a vstřícný přístup při vedení mé diplomové práce. Dále bych poděkovala všem pracovníkům navštívených institucí za jejich ochotu a užitečné informace a materiály.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat za podporu a trpělivost během svého studia své rodině, především mé matce Evě Kořínkové.

Abstrakt

Diplomová práce Jičín – rozvoj města a fragmenty historické kulturní krajiny je rozdělena do dvou částí. V první části autorka teoreticky popisuje dané území, komponovanou krajinu a územní plánování. V druhé části práce autorka popisuje praktické řešení dílčích problémů. Analýzou regionální literatury a archivních zdrojů a následným terénním průzkumem byly identifikovány historické fragmenty, které byly posléze fotograficky zdokumentovány a následně vyhodnoceny. Na základě provedených průzkumů byly v krajině identifikované body, které slouží k propojení volné krajiny se zastavěným centrem městem. Tyto vstupní body do krajiny byly zhodnoceny na základě mapových podkladů, územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace, následně bylo posouzeno ohrožení těchto vstupních bodů v návaznosti na rozvoj města. Práce také obsahuje analýzu přírodních, kulturních, historických a estetických znaků a hodnot území ve smyslu hodnocení krajinného rázu.

Cílem práce bylo identifikovat fragmenty historických krajinářských úprav v návaznosti na krajinářské úpravy barokního Jičínska a vyhodnocení jejích průmětů do záměrů rozvoje dle územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace, včetně praktických doporučení k ochraně dochovaných hodnot.

Klíčová slova

Jičínsko, baroko, kulturní historická krajina, komponované krajinné úpravy, rozvoj města, nástroje územního plánování.

Abstract

The thesis Jičín – City Development and Fragments of Historical Cultural Landscape is divided into two parts. In the first part the author provides a theoretical description of the given territory, composed landscape and urban planning. In the second part the author describes practical solutions to individual problems. The analysis of regional literature and archives and subsequent field survey identified the historical fragments, which were then photographically documented and subsequently evaluated. Several points were identified based on the conducted surveys that connect the open countryside with the built-up city centre. These entry points into the country were evaluated on the basis of maps and urban planning documents and threats to these entry points related to city development were assessed. The thesis also includes an analysis of the natural, cultural, historic and aesthetic character and values of the territory in terms of landscape character assessment.

The aim was to identify fragments of historical landscape design in relation to landscaping of the baroque Jičín area and evaluate their projections into the development plans and urban planning documentation, including practical recommendations for the protection of preserved values.

Keywords

Jičínsko, Baroque, Cultural historic landscape, Composed landscape adusments, City development. Urban plannig tools

Obsah

1. Úvod a cíle práce 11

2. Literární rešerše 12

2.1. Definice pojmu krajina 12

2.2. Kategorie krajiny 14

2.2.1. Přírodní krajina 14

2.2.2. Kulturní krajina 15

2.2.3. Historický vývoj kulturní krajiny 17

2.2.4. Baroko 19

2.2.4.1. Barokní sídla 20

2.2.4.2. Barokní krajina 21

2.3. Historická krajina 25

2.4. Ochrana historické kulturní krajiny a krajinného rázu 25

2.4.1. Legislativní ochrana na úrovni České republiky 26

2.4.2. Legislativní ochrana na úrovni Evropy 28

2.5.1. Nástroje územního plánování 30

2.5.1.1. Územně analytické podklady 30

2.5.1.2. Územní studie 31

2.5.1.3. Zásady územního rozvoje 31

2.5.1.4. Územní plán 31

2.5.1.5. Regulační plán 31

3.1. Lokalizace zájmového území 32

3.2. Přírodní charakteristika území 33

3.3. Geomorfologické členění 34

3.3.1. Geologické poměry 35

3.3.2. Hydrologie 35

3.3.3. Klimatické poměry 36

3.3.4. Ochrana přírody 36

3.3.5. Ochrana kulturních hodnot 37
3.4. Kulturně historické podmínky 38
3.4.1. Počátky osídlení Jičínska 38
3.4.2. Založení Jičína 39
3.4.3. Baroko a Albrecht z Valdštejna 42
3.4.4. Urbanismus a architektura v letech 1850-1914 46
3.4.5. Rozvoj Jičína v meziválečném období 48
3.4.6. Jičín po roce 1945 50
4. Metodika 51
4.1. I. vojenské mapování 52
4.2. Stabilní katastr 53
4.3. II. vojenské mapování 54
4.4. Územně plánovací dokumentace Jičína 55
4.4.1. Limity využití území a ochranná pásma (dle ÚP Jičín) 56
5. Identifikace historických fragmentů 57
5.1. Dochované fragmenty Valdštejnovy komponované zahrady 57
5.1.1. Hrad Veliš a Kumburk 59
5.1.2. Kostel sv. Jakuba Většího 60
5.1.3. Kartuziánský klášter 61
5.1.4. Valdštejnská loggie a Libosad 62
5.1.5. Valdická obora a bažantnice 64
5.1.6. Lipová alej 65
5.2. Dochované fragmenty Mariánské zahrady 66
6. Identifikace vchodů do krajiny, současná situace 70
6.1. Diagonalita komunikačních sítí 70
6.2. Pět vchodů do krajiny 72
6.2.1. První vchod – Valdštejnova zahrada 74
6.2.2. Druhý vchod – koridor Českého ráje 76

6.2.3. Třetí vchod – Mariánská zahrada 78
6.2.4. Čtvrtý vchod – koridor Polabí 80
6.2.5. Pátý vchod – koridor Podkrkonoší 82
7. Výsledky a návrh ochranných opatření 84
8. Diskuze 94
9. Závěr 96
10. Zdroje 98
11. Seznam obrázků, tabulek a map v textu: 104
12. Přílohy 107

1. Úvod a cíle práce

Díky stále se rozvíjejícímu urbanismu a hospodářské potřebě jsou vyvíjeny stále se zvyšující tlaky na vytváření nových urbanistických a krajinných struktur, které velmi často nerespektují historické fragmenty, jež se nacházejí v dané lokalitě. Ochrana krajiny a krajinného rázu, a především historická kulturní krajina, jsou problematikou, kterou se v současnosti zabývá stále více lidí. Nejedná se pouze o odborníky z řad krajinného plánování či krajinného rázu, ale stále více narůstá zájem z řad laické veřejnosti.

Ochranu historických krajinných hodnot v České republice legislativně zajišťují především dva nejdůležitější zákony, a to Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

Na území Jičínska se nacházejí významné historické krajinné kulturní stopy a fragmenty. I díky těmto fragmentům si místní krajina zachovala do dnešní doby svůj starobylý ráz. Na Jičínsku se nacházejí dvě šlechtické barokní kompozice, monumentální Valdštejnova zahrada a na jihu a jihozápadě se nachází o poznání nenápadnější zahrada Františka Josefa Schliky a jeho druhé ženy Anny Josefy rozené Krakovské. Tato zahrada je známá jako Mariánská zahrada.

Cílem této práce bude nalézt a identifikovat historické stopy v obou zahradách, časově je zařadit a analyzovat jejich současný stav. Na základě studia historických pramenů, regionální literatury a terénního šetření budou identifikovány jednotlivé kompoziční body a vazby mezi nimi, a bude posouzen jejich současný stav. Na základě starých map a terénního šeření bude také zdokumentováno, v jaké podobě se původní kompoziční body dochovaly. Rovněž bude posouzena i zachovalost kompozičních vazeb mezi jednotlivými kompozičními body. Díky porovnání historických a současných fotografických podkladů bude možno sledovat vývoj těchto fragmentů.

Významné znaky a hodnoty kulturních, přírodních a estetických charakteristik krajinného rázu budou hodnoceny podle metodiky VORLEL a kol. (2004).

Dále se bude diplomová práce zabývat propojením města Jičína a jeho okolní krajiny. Na základě vypracované studie bývalého ředitele jičínského muzea Jaromíra Gottlieba bude identifikováno pět vstupů do krajiny, jež autorka následně

zhodnotí na základě mapových podkladů, územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace. Dále bude posouzeno ohrožení těchto vstupů do krajiny v návaznosti na rozvoj města.

Přínosem práce je identifikace současného stavu dochovaných krajinářských struktur, historických fragmentů a stop, dále také shrnutí a shromáždění dostupných literárních a mapových pramenů k problematice Valdštejnovy a Mariánské zahrady a jejich současného stavu. V neposlední řadě práce shrnuje problematiku propojení města s okolní krajinou v návaznosti na budoucí rozvoj města na základě územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace.

2. Literární rešerše

V této části diplomové práce bude rozebrána dostupná literatura k danému tématu. Především se bude jednat o rozbor problematiky kulturní a historické krajiny, její hodnoty a možností její ochrany. Jelikož zájmová oblast je typická barokní komponovaná krajina bude velká část literární rešerše věnována tomuto historickému období.

2.1. Definice pojmu krajina

Definovat pojem krajina, je velmi složité, existuje celá řada definic, především záleží, kdo a jakým úhlem na krajinu pohlíží, vnímá a posuzuje ji. Odlišně vnímá krajinu a jednotlivé aspekty krajiny umělec, architekt, ekonom, zemědělec a tremp, také velice záleží, pokud krajinu hodnotí obyčejný „návštěvník“ krajiny nebo odborník (SKLENIČKA, 2003).

Tak jak existuje rozlišnost náhledů na krajinu, je i rozdílná jazyková interpretace toho výrazu. V českém jazyce je slovo krajina odvozeno ze všeslovanského kmene "kraj", označení krajina, tak jak ho dnes vnímáme je používáno teprve od druhé poloviny 19. století. V minulosti se v literatuře užívalo členění na venkov a město, venkovem bylo vnímáno vše, co nebylo součástí městských hradeb. V raném středověku označoval pojem krajina pozemek, který obhospodařoval jeden rolník. Do poloviny 19. století se používalo označení kraj a krajánci, ti přicházeli z různě vzdálených končin českého kraje (CÍLEK, 2007;

GOJDA, 2000). V anglickém jazyce je původně krajina vyjádřena slovem *landship ,* slovo přicházející z Holandska, kde se takto nazývaly krajinky holandských malířů (převážně zachycující Alpy), které se následně prodávaly v Anglii a zde se používal název *landscape*, jenž v překladu znamená plátno, které zobrazuje scenérii na zemi (CÍLEK, 2007). V německém jazyce se používá slovo *landschaft,* ve středověku tento výraz zahrnoval jak přírodu, tak i člověka, takže krajina nebyla myšlena jako protiklad k městu. Od 13. století se výklad slova různil, jelikož krajiny se lišily podle charakteru půdy, práva a zvyků (KAUFMANN, 2005).

Jak už bylo zmíněno výše, jednotná definice krajiny je velice problematická, ale jak uvádí CÍLEK (2007), většina definic vychází ze tří aspektů: abiotická příroda, biotická příroda a historie, přičemž musí být všechny zmiňované aspekty jasně propojeny. Z toho plyne, že krajinu tvoří živé i neživé faktory, jenž jsou součástí určitého krajinného celku, které se vyvíjejí společně po řadu let (CÍLEK, 2007). Pro pochopení krajiny nelze krajinu analyzovat podle jednotlivých částí, ale musí se na ni nahlížet celostním způsobem, což znamená prozkoumání jednotlivých vazeb, procesů a principů (SKLENIČKA, 2003).

Z hlediska legislativy České republiky zní krajinná definice takto: *„Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“* (Zákon o ochraně přírody a krajiny, § 3, písm. k, zák. č. 114/1992 Sb., v aktuálním znění). Dle Evropské úmluvy o krajině je krajina definovaná takto: „*krajina znamená část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů*“ (URL 1).

Architektonický pohled na definici krajiny vychází z přesvědčení, že krajina je dílo jak člověka, tak přírody, tedy úmyslu i náhody, vědomé vůle, ale i neovladatelných sil. ŽÁK (1947) definuje obytnou krajinu jako oblast nebo obytné místo, které znamená přírodní prostor, který je přímo úmyslně určený nebo utvořený k přírodnímu obývání. Jinak řečeno, obytnost je výsledkem lidského konání, kdežto poloha a tvar země je pouze dílem přírody.

Ekologické pojetí vychází z předpokladu, že krajina je systém, který je tvořen přírodními a člověkem podmíněnými prvky, které mohou být v souladu, ale i nevyvážené. Hlavními předměty zkoumání, bývají funkce, struktura a dynamika krajiny (SKLENIČKA, 2003).

GOJDA (2000) definuje krajinu z archeologického hlediska jako místo, kde zůstane každý nepatrný zásah člověka nesmazatelně zapsán a při vhodných podmínkách se tato stopa může dříve či později projevit.

Dalším pojetím definice krajiny je z historického pojetí, které vychází z názoru, že krajina je územím, které se po určitou danou dobu osobitě vyvíjelo geopoliticky, hospodářsky a kulturně a to především v závislosti na přírodních podmínkách, vyplývajících ze zeměpisné polohy (SKLENIČKA, 2003).

Demografické pojetí oproti tomu tvrdí, že krajina je území, které obývá určitý počet obyvatel, se společnými rysy a vlastnostmi, jež se zároveň odlišují od jiných populací (SKLENIČKA, 2003).

Ekonomické pojetí vychází z vnímání krajiny jako výrobního prostoru. Území krajiny prochází určitým hospodářským vývojem a ten je následně hospodářsky využit. Typická odvětví spjata s tímto pojetím jsou lesnictví, těžba nerostných surovin, či zemědělství. Negativní stránkou ekonomického využívání krajiny je poškozování jejich historických, kulturních a estetických hodnot (SKLENIČKA, 2003).

2.2. Kategorie krajiny

Krajinu můžeme rozdělit do dvou konkrétních kategorií a to na krajinu přírodní a přirozenou a na krajinu kulturní a to především z pohledu ovlivnění krajiny člověkem. Krajina přírodní a přirozená, která nebyla nijak člověkem ovlivněna, podle SKLENIČKY (2003) v našich podmínkách již neexistuje. Druhou kategorií je krajina více či méně ovlivněná lidskými zásahy, v tomto případě hovoříme o kulturní krajině (SKLENIČKY 2003).

2.2.1. Přírodní krajina

Přírodní krajina je tvořena pouze přírodními prvky, jako jsou voda, půda, horniny, ovzduší, flóra a fauna, bez jakéhokoliv ovlivnění lidskou činností (NOVOTNÁ 2001, SKLENIČKA 2003). MANYCH (1988) definuje přírodní krajinu jako útvar, který se vytvořil působením abiotických a biotických krajinotvorných procesů bez vlivu člověka nebo pouze s jeho minimálním působením. Krajina blízká

přirozená je taková, ve které stále převažuje přirozená vegetace, ale je již v malé míře ovlivněna lidskou činností (SKLENIČKA 2003).

Přírodní krajina vznikala velmi pomalým přírodním vývojem, který trval miliardy let (DEMEK, 1987).

MORAVEC (1994) označuje krajinu přirozenou, jako krajinu, ve které se nachází pouze přirozená vegetace, tato krajina se nachází pouze ve velmi obtížných a málo dostupných oblastech.

Prakrajina bývá označována za poslední podobu přirozené krajiny před tím, než se z ní stala krajina kulturní (SKLENIČKA, 2003).

Potencionálně přirozená krajina je pouze abstraktním názvem pro krajinu, která by nahradila krajinu kulturní, za předpokladu, že by z ní vymizelo působení člověka (SKLENIČKA, 2003).

Krajina blízká přirozené se vyznačuje největším zastoupením přirozené vegetace, která ale již byla ovlivněna lidskou činností (SKLENIČKA, 2003).

2.2.2. Kulturní krajina

Definic pro pojem kulturní krajina existuje celá řada, avšak všechny se shodují na tom, že je to krajina, která v sobě nese výsledky lidské činnosti.

SÁDLO a kol. (2005), uvádí, že vztah krajina a člověk není jednosměrný, že jak člověk ovlivnil krajinu, krajina, potažmo příroda nutila člověka k novým strategiím. Z toho vyplývá, že nejen příroda se přizpůsobuje člověku, ale i člověk přírodě. Podle HÁJKA (2003) příroda vytvořila přírodní podmínky, jako jsou reliéf, půda, vodní toky a člověk se v krajině usídlil, začal krajinu využívat ve svůj prospěch a tím ji začal přeměňovat.

HÁJEK (2003) tvrdí, že kulturní krajina přestavuje soubor otisků a tyto otisky se navzájem respektují nebo více či méně překrývají. Nejvýznamnější z otisků, ovlivnily nebo dokonce i předurčily další uspořádání krajiny a tvoří jádro její paměti.

Charakter kulturní krajiny, je kromě přírodních faktorů ovlivněn i faktory socioekonomickými, jelikož politická a ekonomická situace ovlivňuje způsoby, jak lidé obhospodařovali krajinu SKLENIČKA (2006) KUPKA (2010) oproti tomu uvádí,

že toto tvrzení neplatí za všech okolností, ne všechna socioekonomická rozhodnutí či události se do krajiny zapsaly. V současné době je krajina kombinací přírody a kultury. Nejdůležitější faktory, které zapříčinily změnu přírodní krajiny na krajinu kulturní, jsou zemědělství a lesnictví. Čím větší území člověk zabírá pro svou činnost, tím větší výnos pro něho plyne. Změny člověka v krajině mohou být jak kladné, ale tak i záporné SKLENIČKA (2003). SÁDLO a kol. (2005), ve své publikaci Krajina a revoluce poukazuje na problém dlouhodobého trvání lidských zákroků v krajině, proto by měl být každý zásah do krajiny dobře promyšlený.

SKLENIČKA (2003) řadí kulturní krajinu do třech kategorií a to na vlastní kulturní krajinu, ve které je stále zachována rovnováha mezi působením člověka a ostatních faktorů a ekosystém má stále zachovanou svoji autoregulační schopnost. Druhá kategorie je narušená kulturní krajina, zde antropické vlivy narušují stabilitu přírody, přesto je stále zachována autoregulační schopnost. Poslední kategorií je devastovaná krajina, v tomto případě dochází k rozsáhlému narušení autoregulačních schopností a obnova krajiny je možná pouze při značných energetických vstupech a ekonomických prostředcích. Dále kulturní krajinu dělí podle způsobu využívání krajiny, takže například na lesní, zemědělskou, průmyslovou, těžební, rekreační a rybniční (SKLENIČKA, 2003).

FORMAN a GODRON (1986) uvádějí tyto kategorie:

a) přírodní krajina, to je taková krajina, která je bez výraznějšího antropogenního vlivu,
b) extenzivně kultivovaná krajina – krajina extenzivně obhospodařována lidmi,
c) intenzivně kultivovaná krajina – krajina, ve které převažuje neustálé obhospodařování s vyšším zastoupením zemědělsky obdělávané půdy,
d) příměstská krajina – krajina, která se vyznačuje přechodem mezi volnou krajinou a urbanizovaným městem,
e) městská krajina – člověkem urbanizovaná krajina.

HENDRYCH (2005) kulturní krajinu také dělí na tři kategorie. První kategorie je krajina architektonizovaná, v této krajině můžeme pozorovat zjevné kompoziční prvky, které jsou v souladu s hospodářským využitím krajiny. Tuto kategorii HENDRYCH (2005) dále dělí na další čtyři podkategorie, kompozičně vyvážená krajina, která spolu se stavební, zahradní a krajinnou architekturou tvoří harmonický

krajinný celek. Další podkategorie jsou: kompozičně vyvážená krajina, která má vazby na dominanty, komponované krajinné úpravy s vazbou na parkovou nebo zahradní úpravu a poslední je architektonizovaná krajina, která patří do souhrnu děl významné umělecké osobnosti nebo architekta. Druhá kategorie je hospodářská krajina, která se vyznačuje dlouhotrvající kultivovanou krajinou, která má vypovídací hodnotu o životě na venkově. Tato kategorie má také tři podkategorie: krajina hospodářských krajinných celků, krajina navazující na jednotlivé urbanistické celky obcí a měst, typické pro danou oblast a poslední podkategorie hospodářská krajina s převahou technického využití. Poslední třetí kategorií je kulturní krajina, která je kulturně historicky významná, i tato kategorie má své podkategorie: krajina vztahující se k historicky významné osobnosti, krajina vztahující se k významným kulturním či historickým událostem, prehistorická krajina a významné krajinné scenérie.

2.2.3. Historický vývoj kulturní krajiny

Přírodní krajina jakožto jediný krajinný typ přetrvává pouze do neolitu (5300 – 4300 př. kr.), v této době člověk přechází ze sběrače a lovce na zemědělce, který zdomácňuje divoká zvířata a pěstuje zemědělské plodiny. Tyto faktory vedly k přeměně přírodní krajiny na krajinu kulturní (SKLENIČKA, 2003). HÁJEK (2003) a SÁDLO a kol. (2005) se shodují na tom, že kulturní krajina je krajina, která je dlouhodobě nebo trvale obhospodařované místo, jež poskytuje člověku zázemí. Zemědělec v neolitu narušoval klimaxovou vegetaci jen velice málo, přesto je neolitická revoluce považována za zásadní ve vztahu mezi člověkem a přírodou (GOJDA, 2000).

Ve starší době železné dochází člověk k poznání, že louka vyprodukuje až dvacetinásobně více biomasy než les a v průběhu této doby, dochází k dalšímu odlesnění. Nově vzniklá aristokratická vrstva si buduje svoje sídla na vyvýšených dominantách (SKLENIČKA, 2003). LIPSKÝ (2000) zmiňuje, že v tomto období vznikají první protierozní opatření.

V mladší době železné člověk již využívá různé železné nástroje k obdělání svého hospodářství. Díky neustále se zvětšující odlesněné ploše, docházelo k vysoušení krajiny a tím pádem i k výrazné změně druhové skladby vegetace (GOJDA, 2000).

Ve vrcholném středověku se výrazně prosazovala ekonomická a sociální sféra na úkor dalšího ustoupení lesní plochy (SKLENIČKA, 2003). Díky velmi rychlému nárůstu počtu populace, kdy se mezi lety 1150 a 1400 počet obyvatel ztrojnásobil, se zvětšily výnosy ze zemědělství a nároky na vznik nových sídel, proto docházelo ke kolonizaci vnitrozemských i pohraničních oblastí, které byly kryty lesem (LOKOČ, LOKOČOVÁ, 2010). Vzniká nový typ vesnice a to takzvaná lánová, která se vyznačuje dlouhými pozemky, které byly stavěny vedle sebe a kolmo na osu vesnice (SKLENIČKA, 2003). Ve 12. – 13. století vzniká pozemková šlechta a tím dochází k celkové změně v držení pozemků. Karel IV. v této době zakládal rozsáhlé vinice a zahrady a stavěl kamenné hrady, které se staly krajinnými dominantami (GOJDA,2000). Přílohové hospodaření nahradilo trojpolní zemědělský systém, plužina se rozdělila na tři přibližně stejné části, na nichž se střídaly ozim, jařina a úhor. Prvním rokem se na podzim selo obilí, druhým rokem se selo na jaře a třetím rokem pole odpočívalo. To znamená, že dvě části pole byly využívány pro pěstování obilí a třetí ležela ladem a byla využívána pro pastvu (SKLENIČKA, 2003).

Zásadní změnu krajiny přineslo období třicetileté války a následného nástupu baroka. Během války došlo k výrazné devastaci krajiny, úbytku počtu sídel a většina krajiny byla hospodářsky nevyužita (LOKOČ, LOKOČOVÁ, 2010). Následné krajinné úpravy byly ovlivněné novými zemědělskými technologiemi a majetkovými a duchovními zájmy. V 18. století měla orná půda převahu nad ostatními krajinnými složkami. V tomto období se stavěly sakrální stavby jako například kostely, kláštery, kapličky a boží muka, cesty, které vedly k přírodním či kulturním dominantám (GOJA, 2000; SKLENIČKA, 2003). Podrobně bude období baroka rozepsáno v samostatné kapitole v další části diplomové práce.

19. století bylo ve znamení průmyslové revoluce a s ní spojené industrializace života společnosti. Dochází k fragmentaci krajiny a dědictví, které způsobovalo další drobení a členění pozemků (GOJA, 2000; SKLENIČKA, 2003). V zemědělství se prosazoval střídavý systém hospodaření, dále také nové osevní postupy a vyšší množství hnojení. V krajině se projevil i rozvoj cukrovarnictví a následná potřeba v rozšiřování ploch pro pěstování cukrové řepy. Symbolem této doby byly železnice a kouřící komíny, které se staly negativními dominantami krajině. Ráz krajiny značně pozměnila těžba uhlí, železné rudy, vápence a dalších surovin (LOKOČ, LOKOČOVÁ, 2010). V roce 1806 – 1843 vznikl Stabilní katastr, ve kterém byly zaznamenány všechny pozemky na území předlitavské části habsburské

monarchie. Stabilní katastr se stal součástí Pozemkového katastru, kde se pozemky staly základem pro výpočet daně z výnosu pozemků. Tento katastr se stal základem pro dnešní Katastr nemovitostí (GOJA, 2000; SKLENIČKA, 2003).

Po druhé světové válce docházelo k vysídlování pohraničních oblastí německým obyvatelstvem a následné kolonizaci českého obyvatelstva, to mělo za následek změnu kontinuálního osídlení. Nejvýraznějším obdobím v přeměně krajiny bylo období po roce 1948. Totalitní systém, měl za následek dramatické změny v ekonomické, sociální, zemědělské, kulturní i ekologické sféře. Přerušení kontinuity hospodaření a zpřetrhání vlastnických práv a vztahů znamenalo i vykořenění populace z venkova, to mělo za následek nezvratné přerušení osobních vztahů ke krajině, která se stala pouze prostorem pro výrobu. V rámci socializace vesnice došlo k změně životních způsobů, vše vedlo k odlivu obyvatel z vesnic do města. Pozemkové úpravy povolovaly provádět změny kultur tak, že bloky orné půdy nebyly narušeny malými pásy luk a pastvin (LOKOČ, LOKOČOVÁ, 2010). Snížení plochy zatravněné půdy ve prospěch orné půdy a pěstování širokořádkových plodin na sklonitých půdách, mělo za následek zvýšení jak vodní, tak i větrné eroze. V roce 1989 JZD a státní statky obhospodařovaly 98% veškeré zemědělské půdy. Výsledkem nezodpovědného zemědělství bylo nenávratné poničení nebo zničení cenných ekosystémů, pestrá kulturní krajina byla změněna v jednoduchou jednotvárnou výrobní plochu. Docházelo k prudkému nárůstu eroze, také byly rušeny polní cesty. Všechny tyto zásahy vedly k celkové destabilizaci krajiny a s důsledky neohleduplného zacházení s krajinou se potýkáme dodnes (GOJA, 2000; SKLENIČKA, 2003).

2.2.4. Baroko

Baroko, jakožto umělecký směr vzniklo v Itálii po roce 1580 a odtud se v 17. a 18. století rozšířil do ostatních evropských zemí. Název baroko je odvozen ze dvou významově rozdílných slov. První odvozuje slovo z řeckého slova báros, což v překladu znamená tíha nebo hojnost. Druhé vysvětlení vychází z toho, že slovo pochází z portugalského slov barroco, jen označuje perlu nepravidelného tvaru. Baroko na jednu stranu stavělo na odiv okázalost, monumentálnost a velkolepost, na druhou stranu působilo citlivě, dynamicky a i díky bohaté výzdobě se snažilo zapůsobit na city člověka (SEMOTANOVÁ a kol., 2007).

Období po třicetileté válce lze charakterizovat jakožto období pevného mocenského rozdělení Evropy na státy katolické a protestantské, v tomto období vznikaly velké absolutistické monarchie, jako například Francie, Rakousko a Rusko. Jelikož v této době platilo „ čí země, toho víra“ a jelikož nový habsburský panovník, který vládl na našem území, byl katolík, prosazoval na území Čech a Moravy katolickou víru. Pokud čeští a moravští šlechtici vyznávali protestantskou víru, měli možnost konvertovat ke křesťanství nebo emigrovat a vzdát se majetku (LÖW, MÍCHAL, 2003).

Třicetiletá válka znamenala zboření představ o moudrosti lidstva a víru v humanismus, reakcí na tyto fakta byl návrat k nadpozemskému smyslu života a k ideám křesťanství. Baroko napomáhalo obnovit vliv křesťanství a to především prostřednictvím budování nových církevních staveb, aby oslovila co nejvíce věřících. Interiéry byly bohatě zdobeny nástěnnými malbami spolu se sochami, nástěnné malby měly v kupolích kostela navozovat pocit uměle vytvořeného nebe (LÖW, MÍCHAL, 2003).

Podle SEMOTANOVÉ (2007) baroko velmi výrazně změnilo strukturu středověkého půdorysu české krajiny. Původní hrady a tvrze byly přestavovány v barokním stylu na zámky, byly budovány či opravovány kostely, kláštery, městské domy nebo radnice. Krajina byla obohacena drobnými stavbami, jako například kapličkami, božími muky, sochami světců apod., tyto drobné stavby byly velmi často doprovázeny stromovými solitéry. Barokní krajina byla hospodářsky hojně využívána, přesto byla naplněna krásou barokního člověka a proměnila se v souvislý, harmonický a komponovaný celek (SEMOTANOVÁ, 2007; HÁJEK 2003).

2.2.4.1. Barokní sídla

V období baroka vznikla statická sídelní struktura naší krajiny a ta se zachovala až do průmyslové revoluce. Zámky neplnily již pouze funkci sídla pána a jeho služebnictva, ale sloužily jako správní a hospodářský úřad panství. Na základě prostorově funkčních vztahů, které se selektovaly a prověřovaly staletí, vznikla hierarchická struktura sídla v krajině, která se skládala ze středisek celých oblastí (především zemská a krajská hlavní města), později střediska okresů (původně významnější královská města) a lokální centra (sídlo se zámkem) (LÖW, MÍCHAL, 2003).

Panské dvory se i kvůli neúnosně zhoršujícím hygienickým podmínkám v městech začaly stěhovat do nově založených sídel, které byly zakládány blízko metropolí, tento trend následovala i vysoká šlechta. Na okrajích panských sídel i ve volné krajině byly budovány zámecké komplexy s vlastním zámeckým parkem, většinou měly francouzskou sevřenou podobu. Hranice panství a jeho jádro znamenali pro poddané jediný prostor pro jejich život a většinou i práci, hranice panství překračovali pouze při náboženských poutích (LÖW, MÍCHAL, 2003; LOKOČ, LOKOČOVÁ 2010). Velká stavební činnost v 18. století byla zapříčiněna prosperitou, ta se zrcadlila v honosných městských šlechtických palácích, v monumentálních církevních stavbách i měšťanských domech. Tato stavební činnost prozatím probíhala v jádrech města, k rozšiřování do krajiny v tomto období prozatím nedochází (LOKOČ, LOKOČOVÁ 2010).

Na vesnicích se stavěly barokní stavby v podobě kostelů, far, hospodářských dvorů a kapliček. Krajina extravilánu byla doplněna drobnými sakrálními a světskými stavbami, například božími muky, křížovými cestami, milníky a atd. Sakrální stavby byly většinou umisťovány na rozcestích a křižovatkách (HÁJEK; SÁDLO a kol., 2005). Kříže, které byly umisťovány do krajiny, dosahovaly obřích rozměrů a měly vyznačovat, že celá ves se navrátila k pravé katolické víře (HÁJEK, 2003). Boží muka měla většinou podobu kamenného sloupu, která obrazem nebo slovy symbolizovala pocestným muka a utrpení Spasitele.

2.2.4.2. Barokní krajina

Krajina komponovaná v barokním duchu, vyjadřuje jednotu ve spirituální a hmotné rovině a bylo využito osové souměrnosti jakožto nejvyššího vyjádření řádu daného Bohem, pracuje s protiklady člověk a příroda, tvůrce a materiál, řád a chaos (LOKOČ, LOKOČOVÁ 2010). Komponovaná barokní krajina vznikala pomocí celkového uspořádání nebo uspořádání jednotlivých částí kulturní krajiny, které bylo realizováno podle připraveného kompozičního záměru. Krajina se díky cílevědomému působení člověka stává prostorem s prvky sakrálními i světskými, které jsou propojené osami a liniemi (KUPKA, 2010).

Podle SÁDLA (2005) a HÁJKA (2003) barokní krajina během svého vývoje získala nejrůznější podoby a to podle místa kde se krajina vyvíjela, autoři označují baroko za krajinou revoluci, v níž se krajina, která byla zdevastovaná třicetiletou válkou, proměnila v krajinu kulturní.

Baroko se nejvíce projevovalo v otevřené krajině, a to díky nepřítomnosti hranic měst. Při krajinných úpravách docházelo zprvu k identifikaci, v jakých případech bude nutno krajinu pouze dotvořit a v jakém případě bude nutno krajinu radikálně změnit. Dále se identifikovaly body a linie, posléze se vymezily hranice a ostré rozhraní, čímž došlo ke vzniku mozaikového rozložení krajiny (HÁJEK, 2003; SÁDLO a kol., 2005). Člověk při těchto úpravách vtiskl krajině svou stopu a těmito úpravami se krajina měnila na umělecké dílo. Barokní uspořádání krajiny je patrné dodnes, a to především díky osám, které propojovaly ústřední body se vzdálenějšími důležitými body. Podle VORELA a SKLENIČKY (2007a) je prostorová barokní struktura tvořena třemi základními prvky, a to dominanty, osami a prostory. Základ pro kompozici tvoří prostorové osy, jejichž základní funkcí je členění prostoru, dále spolu s dalšími prvky plní další funkce, jako je například určování prostorové skladby, určování měřítka krajinné struktury a podobně, tyto osy nazýváme fyzické. Vizuální osy se významně podílejí na smyslovém vnímání krajiny a spolu s důležitými směry vnímání prostoru byly často usměrněny a zvýrazněny fyzickými osami. Díky dalekým průhledům se krajinné dominanty mohly stát optikou součástí komponované krajiny (VOREL a SKLENIČKA, 2007a). Mezi nejdůležitější liniové krajinné struktury patří cestní sítě a typickými liniemi pro baroko jsou aleje (GOJDA, 2000). Symbolické osy, spojují nehmotné významné body v krajině a vyjadřují skryté symbolické souvislosti. Podle LÖW, MÍCHAL, (2003) využívalo baroko osovou souměrnost pro vyjádření principu jednoty spirituální a hmotné skutečnosti. Osové souměrnosti a osy se objevovaly v krajině v podobě kompozic rezidencí, kde značily majestát a moc pána, tak i v kompozicích spirituálních, kde podtrhovaly vznešenost a majestát Boha. Kompoziční plochy jsou prostorově rozsáhlé celky krajinných kompozic, které jsou vůči svému okolí jasně vymezeny fyzicky (ohradní zeď, příkop, kanál apod.), vizuálně nebo symbolicky.

Dominanty neboli kompoziční body vytvářejí v krajině pohledové cíle a představují uzlové body v kompozici krajiny. V krajinné kompozici se může nacházet více dominant, jedna je hlavní a další jsou podružné (VORLA a SKLENIČKY, 2007a). Dominanty jsou důležitým prvkem v krajině a spolupodílejí se na dotváření její identity, jedinečnosti a nezaměnitelnosti, obecně se dá říci, že dominanta je převládající neboli řídící složka v něčem (VOREL a KUPKA, 2011). Dle VORLA (2007) je dominanta prvek s kulturním, historickým nebo symbolickým významem. Dominantou se může stát jak krajinný prvek či složka nebo dochované stopy kultivace krajiny, z toho vyplývá, že

dominanta nemusí být vždy výšková (ačkoliv jsou tyto dominanty nejběžnější), ale můžou být i plošné nebo opakující se prvek v krajině (VOREL a KUPKA, 2011).

Plošné dominanty jsou například obory a bažantnice nebo velké zahrady a parky, které byly budovány v těsné blízkosti zámků. Drobné dominanty byly stavěny v podobě božích muk, soch apod. (SÁDLO a kol., 2005). Tyto stavby tvoří architektonické dominanty a v krajině tvoří pohledové cíle.

Dominanty přírodní, byly taktéž důležitým prvkem při barokních krajinných úpravách, stávali se centrem panství, kolem které byla krajina následně uspořádána (SÁDLO a kol., 2005). Tyto místa, byla velice často spojená s gradací, což znamená stupňováním účinku kompozice směrem k centru kompoziční skladby, většinou spjatá s dominantou (VOREL a KUPKA, 2011).

Aleje

Aleje patří mezi jedny z nejdůležitějších prvků barokní komponované krajany. V českém jazyce používáme pro doprovod stromů podél cest dva pojmy a to alej a stromořadí. Alej obvykle tvoří dvouřadý, v některých případech i čtyř a víceřadý vegetační doprovod cesty s vnitřním prostorem, oproti tomu stromořadí je tvořen pouze jednou řadou stromů nebo více na sobě nezávislými řadami (VELIČKOVÁ, VELIČKA, 2013).

Alej je dle ČSN 83 9001definovaná jako *„dvou nebo víceřadé stromořadí podél pozemní komunikace“ a stromořadí „liniová výsadba stromů, zpravidla jednoho druhu, obvykle v pravidelných rozestupech; často tvoří doprovod liniového prvku nebo stavby (např. vodoteče, komunikace, oplocení nebo hranice pozemku)“.*

BORSKÝ (2010) uvádí, že se aleje v období absolutismu táhly v několika kilometrových přímkách k zámkům, venkovských sídlům nebo loveckým revírům, přičemž aleje reprezentovaly moc, estetické nazírání a sloužily pro orientaci v krajině. HÁJEK (2003) uvádí, že aleje zrcadlí nový přístup člověka k přírodě a představují různorodou symboliku, z níž nejvíce zřetelné je prolínání uzavřenosti s otevřeností a proměnlivost se stálostí. Masivní rozšíření alejí v krajině se zapříčinilo nařízení, které bylo vydáno v roce 1752 za vlády Marie Terezie, podle něhož byla dána povinnost vysazovat doprovodnou zeleň podél nově vzniklých silnic, aby se v jejich stínu šetřily koně a aby vojáci, kteří se vraceli z vojenského

tažení nebo cvičení měli postaráno o potravu. Tím se aleje staly typickým prvkem pro venkovské barokní krajiny (BORSKÝ, 2010; SÁDLO a kol., 2005).

Rozlišujeme dva typy alejí a to aleje otevřené a uzavřené. U uzavřených alejí se koruny nad cestou setkávají a srůstávají a tím vniká živoucí klenba, tyto aleje působí v krajině přirozeněji, něž aleje otevřené (HRUŠKOVÁ a VĚTVIČKA a kol.,2012; BORSKÝ 2010). Otevřené aleje lemují široké cesty, které mohou být mezi dvěma řadami stromů zatravněny a sloužily například jako kočárové cesty, a nebo se jednalo o aleje z úzkých pyramidových stromů. Tak byl umožněn hloubkový prostorový pohled a nebo pohled k reprezentativní budově (BORSKÝ, 2010).

V 18. století se aleje staly důležitým krajinotvorným prvkem, jelikož napomáhaly dotvořit typický vzhled krajiny (CÍLEK, 2007). Aleje vymezují jednotlivé prostory, které při vnímání celku působí jakožto mohutné pohledové předěly, zatímco z blízkého pohledu jsou průhledné. Tyto protiklady odpovídají barokním principům, kde na jedné straně bylo jasné formální vymezení a naopak na druhé straně neurčitost. Skladba jednotlivých prostorů, které jsou vymezené alejemi nebo výrazným terénem vytváří důležité rysy krajinné scény (VORELA a SKLENIČKY, 2007a). Vegetační prvky se zprvu vysazovaly jen v předpolních a krajových oblastech městských sídel a dále souvisely s výstavbou loveckých zámků a letních sídel. V období baroka se aleje nejvíce vysazovaly lípami nebo jilmy, na rozdíl od renesance, kde se nejvíce využívaly ovocné stromy. Pomocí alejí dokázali tvůrci v baroku vyzdvihnout prostorovou osnovu měst a dokázali propojit města s okolní krajinou. Aleje určovaly důležité kompoziční osy a jejich linie upozorňovali na důležité body v krajině. Podle KOCOURKOVÉ (2000) již v této době existovaly předpisy, které specifikovaly vzdálenosti mezi jednotlivými stromy, následnou péči, zakazovaly poškozování a kácení alejí pod hrozbou pokuty.

Lesy

Les v době baroka znamenal především zdroj surovin, jak uvádí SÁDLO a kol. (2005) lesy byly ve velkém těženy a to se následně projevilo ve špatném stavu lesů, které měly v této době charakter řídkých pařezových mlazin. LÖW, MÍCHAL, 2003 přirovnává les hájům s prosvětlenými plášti a s prořídlými vnitřními prostory. Kvalitnější lesy zůstávaly pouze v neobydlených částích. I díky velkému rozmachu železáren, hutních a báňských podniků vedlo k nedostatku paliva a stavebního dříví a od 2. Poloviny 18. Století za vlády Karla IV. docházelo k zásahům do skladby lesů

(LOKOČ, LOKOČOVÁ, 2010; SÁDLO a kol., 2005). V první fázy byla vysazována borovice, později smrk v nesmíšených porostech. Snížení škod v lesích mělo zajistit omezení lesní pastvy a těžby lesního steliva a zvyšování počtu stájového chovu dobytka a rozšíření pěstování jetele. Docházelo k zalesnění pastvin a polí, které byly postiženy erozí (LOKOČ, LOKOČOVÁ, 2010).

2.3. Historická krajina

V rámci kulturní krajiny se definuje historická kulturní krajina, jedná se o územní celek, který je dlouhodobě utvářený cílevědomou lidskou činností za účelem kulturní a hospodářské kultivace krajiny, tyto kultivace jsou patrné i dnes. Za historickou kulturní krajinu lze také považovat území, které souvisí s kulturním vědomím národa nebo lidstva, popřípadě také krajina, která je svým významným svědectvím a objekty zájmem studia a objasnění historie kultivované krajiny a dále krajiny, které nám podávají svědectví o osídlování krajiny různými kulturami (HENDRYCH, 2002).

KUPKA (2010) uvádí, že historická krajina, je taková krajina, která reflektuje a zachovává prvky a struktury, které vznikly během procesu osídlování a kultivace, který trval stovky let.

GOJA (2000) ve své knize Archeologie krajiny uvádí, že člověk jak v dávné minulosti, tak i v současné době po sobě zanechává velké množství různorodých stop, které podléhají různé rychlosti rozkladu, pouze v krajině je tato stopa nesmazatelně zaznamenána. Britský historik F. W. Maitland nazval krajinu jako „kouzelný palimpsest“, přirovnal historickou krajinu k pergamenovému listu ze středověku, kde jeho listy byly nejprve popsány, po uplynutí určité doby smazány, aby mohly být opět znovu popsány, jinak řečeno, historická krajina je mnohokrát přepisovaná stránka lidské historie.

2.4. Ochrana historické kulturní krajiny a krajinného rázu

VOREL a KUPKA (2011) uvádějí, že ochrana krajiny a kulturně historických hodnot je záležitostí veřejného zájmu a je tedy potřeba věnovat této problematice odpovídající pozornost. Každý důležitý prvek kulturní krajiny může být chráněn i přes to, že se krajina neustále vyvíjí a přetváří, v krajině je možné tyto prvky zanechat a chránit je, aniž by bylo nezbytné ji konzervovat nebo bránit jejímu

dalšímu vývoji. Podle CÍLKA (2010a) není u spousty chráněných území České republiky nejdůležitější předmět ochrany krajina, ale spíše je zaměřený na specifikované a dlouhodobě stabilizované typy prostředí, které je odrazem vzájemného vztahu člověka a přírody. Moderní způsob života, snižující se počet lidí, kteří jsou přímo závislí a spjatí s krajinou a další vlivy měli za následek menší zájem o krajinu, tím docházelo a dochází k degradaci krajinných celků. Trend posledních let, však naznačuje zvýšený zájem lidí o tuto problematiku a v rámci programů péče o krajinu je tento problém řešen nejen v rámci České republiky, ale i Evropy (CÍLEK 2010a).

Stupeň ochrany krajinného rázu můžeme určit po jeho zhodnocení, hlavní měřítko pro určení stupně ochrany je jeho dochovanost. Porovnáním typických znaků daných pro danou oblast se znaky, které se nacházejí v hodnocené lokalitě. Podle míry dochovalosti krajinného rázu rozdělujeme území České republiky na čtyři skupiny. V první skupině se nacházejí vzácně se vyskytující oblasti s ojediněle dochovaným krajinným rázem a jsou zde zachovány znaky, které jsou typické pro danou oblast. Druhou skupinu tvoří oblasti s dobře dochovaným krajinným rázem, v této oblasti jsou stále dochovány všechny dominantní a hlavní typické znaky a část znaků doprovodných. Třetí skupina je tvořena oblastmi, kde se nachází částečně dochovaný krajinný ráz, zde jsou dochovány všechny dominantní a hlavní typické znaky pro danou oblast a část hlavních typických znaků, doprovodné znaky jsou silně setřeny. Poslední čtvrtou skupinu tvoří oblasti s málo dochovaným krajinným rázem, kde jsou znaky z větší části setřeny. Nejvyšší stupeň ochrany platí pro místa s ojediněle dochovaným krajinným rázem a tyto místa by měla být vyhlášena zvláště chráněným územím nebo popřípadě přírodním parkem. V místech s dobře dochovaným krajinným rázem je aplikovaný vysoký stupeň ochrany a nadprůměrný stupeň je uplatňován pro místa s částečně dochovaným rázem. Základní stupeň ochrany je aplikován pro místa s částečně až málo dochovaným krajinným rázem a to především proto, aby bylo zajištěno zachování dominantních znaků, které utváří obraz území v dálkových pohledech. Místa s málo dochovaným krajinným rázem patří do nejnižšího stupně ochrany (LÖW, MÍCHAL, 2003).

2.4.1. Legislativní ochrana na úrovni České republiky

Ochranou krajiny a krajinného rázu se zabývají především Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který spadá pod Ministerstvo životního prostředí

ČR a Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, který spravuje Ministerstvo kultury. Mezi další zákony, které se týkají problematiky ochrany krajiny a krajinného rázu patří Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu a Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny se zabývá krajinou celého území, zajišťuje přírodní rovnováhu v krajině, také definuje krajinu a krajinný ráz. Zákon definuje nástroje pro zvláštní a obecnou ochranu přírody a krajiny. Pro ochranu historické kulturní krajiny jsou definované chráněné krajinné oblasti (CHKO) v rámci zvláštní ochrany přírody a krajiny. CHKO jsou vyhlašovány za účelem ochrany všech hodnot krajiny, to znamená vedle přírodních, tak i za účelem ochrany celkového rázu harmonicky formované kulturní krajiny spolu s památkami historického osídlení. Definice CHKO dle § 25 je následující: *„za chráněné krajinné oblasti lze vyhlásit rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení".* Dalším důležitým nástrojem ochrany krajinného rázu jsou významné krajinné prvky (VKP). „*významný krajinný prvek jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability*". VKP jsou dvojího druhu, existují významné krajinné prvky ze zákona (lesy, vodní toky, rašeliniště, rybníky, jezera, údolní nivy) nebo registrované (mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy), avšak registrace VKP není moc častá. Další důležitý nástroj při ochraně kulturní krajiny je ochrana krajinného rázu, ten je definován dle § 12 zákona 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění jako *„ přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu".* Proto veškeré zásahy do krajinného rázu a to především umisťování a povolování staveb, musí být prováděny s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonického měřítka a vztahů v krajině. Ochrana krajinného rázu je ochranou obecnou, to znamená, že platí na celé území České republiky, zajišťuje kontinuální péči a ochranu kulturní krajiny, v níž jsou soustředěny znaky přírodní, kulturní a historické charakteristiky a estetické hodnoty (KUPKA, 2010; VOREL a KUPKA, 2011). Krajinný ráz také chrání územní systémy ekologické stability krajiny a zvláště chráněná území, která jsou rovněž v § 3 zákona 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění jako „*vzájemně*

propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu".

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči napomáhá chránit dle § 1 odst. 1 kulturní památky jako nedílnou součástí kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu. Kulturní památky jsou definované § 2 odst. 1 tohoto zákona jakožto *„nemovité a movité věci, popřípadě jejich soubory, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické"* nebo věci, které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem. V rámci tohoto zákona jsou dále zřizovány národní kulturní památky, které představují nejvýznamnější součást kulturní bohatství národa, dále památkové rezervace, ty představují území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů a památkové zóny s menším podílem kulturních památek, které přesto vykazují významné kulturní hodnoty.

Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech se týká především oblasti pozemkových úprav, které jsou také velmi důležitým nástrojem ochrany a obnovy kulturně-historických a estetických hodnot krajiny. Dle SKLENIČKY (2003) je cílem pozemkových úprav zlepšení podmínek pro zemědělské hospodaření, zpřístupnění a racionální využití pozemků, ochrana zemědělského půdního fondu a ochrana a obnova krajiny a přírodních zdrojů. Pozemkové úpravy jsou podle SKLENIČKY (2003) finálním nástrojem krajinného plánování a to zejména komplexní pozemkové úpravy, které se mohou podílet na souladu užitkových a estetických funkcí krajiny.

2.4.2. Legislativní ochrana na úrovni Evropy

Snaha o propojení kulturního dědictví s dědictvím přírodním vyústila ke schválení Evropské úmluvy o krajině, která byla podepsána 20. října 2000 ve Florencii na zasedání Výboru ministrů Rady Evropy. Česká republika se k této úmluvě připojila podepsáním ve Štrasburku 28. listopadu 2002 a v platnost vstoupila 1. března 2004.

Podepsáním této úmluvy se členské státy mimo jiné zavázaly k dosažení udržitelného rozvoje, který je založený na vyváženém a harmonickém vztahu mezi sociálními, hospodářskými potřebami a životním prostředí. Z Preambule Evropské úmluvy dále vyplývá, že krajina přispívá k blahu jak jednotlivce, tak i společnosti a její ochrana a správa jsou povinností každého jednotlivce. Pro účely Úmluvy byly definované některé pojmy, jako například ochrana krajiny se rozumí*" činnosti směřující k zachování a udržení význačných nebo charakteristických rysů krajiny, odůvodněné její dědičnou hodnotou, vyplývající z její přírodní konfigurace a/nebo z lidské činnost".* Krajinná politika podle Úmluvy *„znamená vyjádření všeobecných zásad, strategií a orientací kompetentními veřejnými orgány, které umožňuje přijetí specifických opatření, zaměřených na ochranu, správu a plánování krajiny"* a plánování krajiny zahrnuje *„činnosti s výhledem do budoucna, které mají za cíl zvýšení hodnoty, obnovu nebo vytvoření krajin".*

Úmluva postihuje celé území členských států a pokrývá přírodní, venkovské, městské a příměstské oblasti a také zahrnuje krajiny pozoruhodné běžné a narušené. Cílem tohoto dokumentu je podporovat ochranu, správu a plánování krajiny a organizovat evropskou spolupráci v této oblasti. Členské státy se v Úmluvě zavázaly uznat krajinu jako základní složku prostředí, v němž obyvatelé žijí, provádět krajinnou politiku, která je zaměřená na ochranu, správu a plánování krajiny. Dále se zavázaly k začlenění krajiny do svých politik územního a urbanistického plánování, dále do své kulturní, zemědělské, environmentální, sociální a hospodářské politiky, jakož i do dalších politik, které by mohly přímo či nepřímo ovlivňovat krajinu (URL 1).

2.5. Územní plánování

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu definuje cíle územního plánování, mezi které náleží mimo jiné ochrana a rozvoj přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území, včetně urbanistického, archeologického a architektonického dědictví. Územní plánování chrání krajinu, jakožto důležitou složku prostředí pro život obyvatel a základ jejich totožnosti. V návaznosti na to určuje podmínky pro hospodárné využití zastavěného území a zabezpečuje ochranu pro nezastavěné území a pozemky. Dle § 19 úkolem územního plánování je mimo jiné zjišťovat a posuzovat stav území, přírodní, kulturní a civilizační hodnoty. Dále pak stanovuje koncepci rozvoje území, spolu s urbanistickou koncepcí s přihlídnutím na hodnoty a podmínky území, také má za úkol vytvářet podmínky pro minimalizaci

nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a pro odstraňování jejich důsledků, určovat nutné rekultivační zásahy do krajiny, regulace rozsahu ploch pro využívání přírodních zdrojů a uplatňovat dosavadní poznatky z oborů urbanismu, architektury, územního plánování, památkové péče a ekologie.

2.5.1. Nástroje územního plánování

Hlavními nástroji územního plánování jsou:

- územně plánovací podklady
  - územně analytické podklady
  - územní studie
- politika územního rozvoje
- územně plánovací dokumentace
  - zásady územního rozvoje
  - územní plán
  - regulační plán
- územní rozhodnutí
- územní řízení
- územní opatření o stavební uzávěře a územní opatření o asanaci území

2.5.1.1. Územně analytické podklady

Územně analytické podklady (dále ÚAP) zjišťují a vyhodnocují vývoj a stav území. ÚAP slouží mimo jiné jako podklad politiky územního rozvoje územně plánovací dokumentace, jejich změně a pro rozhodování v území. § 26 zákona č. 183/2006 Sb. pojednává o územně analytických podkladech pro rozbor udržitelného rozvoje území, které zahrnuje zjištění a vyhodnocení současného stavu a vývoje území, jeho hodnoty, limity, zjištění a vyhodnocení záměrů na provedení změn v území. ÚAP obsahují vyhodnocení a zjištění stavu a vývoje území, jeho hodnoty a dále omezení změn v území z důvodu ochrany veřejných zájmů.

2.5.1.2. Územní studie

Dle § 30 zákona č. 183/2006 Sb, je územní studie nástroj územního plánování, jenž navrhuje, prověřuje a posuzuje možná řešení vybraných problémů, případně úprav nebo rozvoj některých funkčních systémů v území, které by mohly významně ovlivňovat nebo podmiňovat využití a uspořádání území nebo jejich vybraných částí.

2.5.1.3. Zásady územního rozvoje

§36 SZ (1) Zásady územního rozvoje stanoví především základní požadavky na hospodárné a účelné uspořádání území kraje, vymezuje plochy nebo koridory nadmístního významu a stanovuje požadavky na jejich využití, zejména plochy nebo koridory pro veřejně prospěšné stavby, veřejně prospěšná opatření a taktéž stanovuje kritéria pro rozhodování o možných variantách nebo alternativách změn v jejich využití.

2.5.1.4. Územní plán

§ 43 SZ (1) Územní plán stanovuje základní koncepci rozvoje území obce, ochranu jeho hodnot, dále také jeho plošného a prostorového uspořádání (dále jen "urbanistická koncepce"). Dále stanovuje uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury, vymezuje zastavěné území, plochy a koridory a to především zastavitelné plochy a plochy vymezené ke změně stávající zástavby, dále k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území (dále jen "plocha přestavby"), pro veřejně prospěšné stavby, pro veřejně prospěšná opatření a pro územní rezervy a stanoví podmínky pro využití těchto ploch a koridorů. Územní plán je závazný pro vydání a pořízení regulačního plánu, pro rozhodování v území, především pro vydání územního rozhodnutí.

2.5.1.5. Regulační plán

Dle § 61 zákona č. 183/2006 Sb., regulační plán stanoví v řešené ploše podrobné podmínky pro využití pozemků, pro umístění a prostorové uspořádání staveb. Dále stanovuje podmínky pro ochranu hodnot a charakteru území a pro vytváření příznivého životního prostředí. Regulační plán za každých okolností

stanoví podmínky pro vymezení a využití pozemků, pro umístění a prostorové uspořádání staveb veřejné infrastruktury a vymezuje veřejně prospěšné stavby nebo veřejně prospěšná opatření.

3. Charakteristika zájmového území

„*Tato krajina mluví ke každému jinou řečí, a přeci vyslovuje stále to totéž, ať mluví k básníkům, malířům, ať zaznívá svým hlasem hudebníkům, pokud tvořili své z prostředí Jičínska. Kdo sem přišel jen náhodou, zůstává ji pak trvale věren a vrací se k ní, neboť její moci nelze odolat. Má tisíce způsobů, jimiž zasáhne do lidského nitra a zapustí tam kořeny*“.

Jan Knob a Otakar Hrdlička

Tato kapitola blíže seznamuje se zájmovým územím z několika hledisek a to především z hlediska přírodních podmínek a historických podmínek, které ovlivnily vývoj a konečný vzhled krajiny Jičínska.

3.1. Lokalizace zájmového území

Jičínsko se nachází v severozápadní části Královéhradeckého kraje. Okres sousedí na severu s okresem Semily, na východně se nachází okres Turnov a Hradec Králové a na západě sousedí s okresy Nymburk a Mladá Boleslav (Obr. 1). K 31. 12. 2011 měl okres rozlohu 887 km^2. Okres leží necelých 100 km od Prahy. V rámci okresu Jičín je evidováno 111 obcí, 296 částí obcí, 240 katastrálních území a 355 základních sídelních jednotek (URL 2).

Krajina v okolí Jičína je neobyčejně výrazná a to hlavně díky prolínání čtyř rozdílných krajinných typů na malém území a to na severu Krkonošské podhůří, které přechází do masivu Krkonoš, na jihozápadním horizontu pahorkatina horního Pocidliní přecházející do rovin Polabí, útvary pískocovitých skalních měst – Prachovské skály, které byly od mladší doby kamenné nositeli pravěkých a raně středověkých kultur, na západě území a nakonec jeden z nejdůležitějších činitelů, který byl hlavní inspirací pro krajinotvorné záměry jsou solitérní vrchy vulkanického původu. (GOTTLIEB, 2005).

Uvnitř krajiny, jakožto přirozené centrum leží město Jičín, které bylo zprvu střediskem hospodářským a postupně se z něho stalo i středisko vzdělanostní a nepochybně patří k nejhezčím z českých měst (FRANCEK, 2010). Jičín si vlivem příznivých přírodních i historických okolností uchovalo přímé spojení s krajinou, dalo by se říci, že krajina sahá až k samotnému centru města (GOTTLIEB, 2005).

Město Jičín se nachází v centru Jičínské kotliny. V jihozápadní části ohraničuje kotlinu Velišský hřbet spolu s Loretou (419 m n.m.) a Velišem (429 m n.m.), na severozápadě již zmíněné Prachovské skály s nejvyšším vrcholem Přivýšinou (463 m n. m.), na jihovýchodně se nacházejí vrcholky Mlazovického chlumu a v severní části je území směrem od západu chráněno zřetelným převýšením terénu s dominantním kopcem Tábor (678 m n. m.), který náleží do Ještědsko – kozákovského hřbetu. Od východu je kotlina ohraničena Jičínskou pahorkatinou s vrcholy s ruinami středověkých hradů Kumburk (642 m n.m.) a Bradlec (557 m n.m.) (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

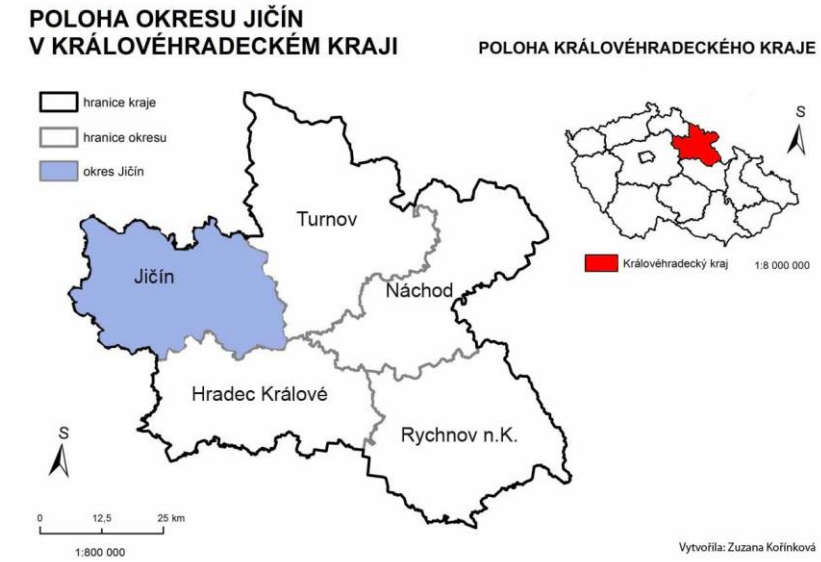

Obr. č. 1: Umístění okresu Jičín v Královehradeckém kraji (Geoportal 2015, Vytvořil: Zuzana Kořínková)

3.2. Přírodní charakteristika území

Díky vlivu přírodních i historických okolností si Jičín zachoval přímé spojení s krajinou. Přírodní podmínky zde vytvořily neodmyslitelný ráz krajiny.

3.3. Geomorfologické členění

Zájmová oblast náleží do provincie Česká Vysočina. Při podrobnějším členění území spadá z největší části do okrsku Jičínská kotlina (VIA – 2A – o), která spadá do podcelku Turnovská pahorkatina (VIA – 2A), ta je součástí celku Jičínská pahorkatina (VI – 2) a ta spadá do geomorfologické oblasti Severočeská tabule (VIA) náležející do subprovincie Česká tabule (VI). Západní část zájmové oblasti s vrchem Táborem patří do Krkonošsko – jesenické subprovincie (IV), pod kterou náleží Krkonošská oblast (IVA), jejíž součástí je geomorfologický celek Ještědsko - kozákovský hřbet (IVA – 3) (DEMEK, 1987). Podrobněji je dělení zaznamenáno v tabulce Tab. 1.

Soustava	Podsoustava	Celek	Podcelek	Okrsek
Krkonošsko jesenická	Krkonošská podsoustava	Ještědsko-kozákovský hřbet	Kozákovský hřbet	Holenická pahorkatina
				Táborský hřbet
		Krkonošské podhůří	Podkrkonošská pahorkatina	Novopacká vrchovina
				Lomnická vrchovina
				Staropacká vrchovina
			Zvičinsko-kocléřovský hřbet	Zvičinský hřbet
Česká tabule	Severočeská tabule	Jičínská pahorkatina	Turnovská pahorkatina	Jičínská kotlina
				Markvartická plošina
				Velišský hřbet
				Sobotecká kotlina
				Vyskeřská vrchovina
				Prachovská pahorkatina
				Turnovská stupňovina
				Libuňská brázda
			Bělohradská pahorkatina	Hořický hřbet
				Miletínský úval
	Středočeská tabule	Středočeská tabule	Mrlinská tabule	Královémestecká tabule
				Rožďalovická tabule
	Východočeská tabule	Východočeská tabule	Cidlinská tabule	Češovský hřbet
				Novobydžovská tabule
				Ostroměřská tabule
				Nechanická tabule

Tab. č. 1: **Geomorfologické členění okresu Jičín** (Demek, 1987), Vytvořila: Zuzana Kořínková

Střídavě rovinnou a vrchovinnou krajinu Jičínské kotliny zpestřuje řada výrazných kuželovitých kopců sopečného původu, který se datuje do období třetihor (FRANCEK, 2010). Přímo ve městě Jičíně se nachází významný bod Jičínské kotliny a to vrch Čerovka (335 m n. m.) s nejstarší rozhlednou Českého ráje Milohlídkou a bývalým přírodním divadlem. K další vulkanické dominantě patří neovulkanický suk Zebín (400 m n. m.), který leží v těsné blízkosti města. Oproti

tomu vulkanické vrchy Železný (369 m n. m.) a Veliš (429 m n. m.) patří mezi vzdálenější dominanty kotliny. (DEMEK, 1987).

3.3.1. Geologické poměry

Skoro třičtvrtě veškeré půdy, která leží v zájmovém území je využíváno zemědělsky. Jičínská kotlina leží v slínitých a jílovitých křídových břidlicích. Převažují zde hlinité půdy, dále se zde v menším zastoupení vyskytují jílovité, jílovitohlinité, hlinitopísčité půdy. Z hlediska půdních typů jsou zde nejvíce zastoupeny úrodné středoevropské hnědozemě, na jihu a jihovýchodě území se v menším rozsahu vyskytují černozemě. Z historických hledisek byla zprvu osídlována suchá stanoviště, která se nacházela na území pískovcových půd, naopak podmáčené nebo zamokřené oblasti nenašly využití dodnes. Na správním území města se nachází ukončené netěžené ložisko nerostných surovin, toto ložisko se nachází v katastru Popovice s vyhlášeným chráněným ložiskovým územím, které je současně dobývacím prostorem. Ložisko je vytěžené s ukončenou těžbou. (FRANCEK, 2010).

3.3.2. Hydrologie

Největší hydrologický význam pro Jičínsko má řeka Cidlina, s celkovou délkou 89,7 km. Pramenná oblast se rozkládá mezi západní částí úbočí Tábora a východním úbočím Kozlova v nadmořské výšce 552 m. Město Jičín se nachází na jejím sedmdesátém šestém říčním kilometru a průměrný průtok zde dosahuje 0,24 $m^3.s^{-1}$ (FRANCEK, 2010).

Jičín a jeho blízké okolí odvodňují přítoky Cidliny a to především levostranné jako například Doubravský, Ploužnický a Valdický potok, z pravých přítoků to jsou potoky Kbelnický, Holínský a Porák, celá oblast patří do povodí Labe (FRANCEK, 2010).

Na území Jičínské kotliny byly zřízeny rybníky, důvodem taveb bylo kromě hospodářských potřeb také odvodnění krajiny, jelikož podloží zájmové oblasti tvoří pro vodu nepropustné (opuky). Z původního množství rybníků se na území města dochovali rybníky Kníže, Šibeňák a Hádek (FRANCEK, 2010).

3.3.3. Klimatické poměry

Rozdílná geomorfologická skladba severní a jižní části regionu vytváří mezi oběma částmi ne příliš velké, ale patrné rozdíly. Zájmové území spadá do klimatické oblasti MT 11, což je mírně teplá oblast s teplým a suchým létem, s průměrným počtem 40 až 50 letních dnů v roce a průměrná teplota v červenci je 17 až 18 °C. Jaro a podzim jsou krátké přechodné období s teplotami kolem 7 až 8 °C, mírná zima s krátkým trváním sněhové pokrývky, průměrná sezónní maxima výšky sněhové pokrývky je 20 až 30 cm (KOLEKTIV AUTORŮ, 2007). Jasných dnů v roce se pohybuje kolem 40 až 50 a sluneční svit nepřesahuje 1800 hodiny ročně. Průměrná roční teplota je 7 - 8 °C a průměrný roční úhrn srážek je 650 – 700 mm (FRANCEK, 2010). Podrobný popis klimatické oblasti MT 11 je uveden v Tab. 2.

CHRAKTERISTIKA KLIMATICKÉ OBLASTI MT 11	
LetD (počet letních dní)	40–50
HVO (počet dní s teplotou nad 10 °C)	40–160
MD (počet mrazových dní)	110–130
LD (počet ledových dní)	30–40
°C I (průměrná teplota v lednu)	-2 až -3
°C IV (průměrná teplota v dubnu)	7–8
°C VII (průměrná teplota v červenci)	17–18
°C X (průměrná teplota v říjnu)	7–8
s ≥1mm (počet dnů se srážkami alespoň 1mm)	90–100
s VO (srážkový úhrn ve vegetačním období)	350–400
s VZ (srážkový úhrn v zimním období)	400–500
sp (počet dnů se sněhovou pokrývkou)	50–60
o > 0,8 (počet dní jasných)	120–150
o < 0,2 (počet dní zatažených)	40–50

Tab. č. 2: **Charakteristika klimatické oblasti MT11** (DOLEŽAL, 2012a), Vytvořila: Zuzana Kořínková

3.3.4. Ochrana přírody

Na území města se vyskytuje evropsky významná lokalita v rámci soustavy Natura 2000, jedná se o lokalitu, která má rozlohu cca 43 ha a v seznamu lokalit je vedena pod označením CZ 0523274. Tato lokalita zahrnuje Lipovou alej a oboru Libosad, obora zahrnuje prioritní ochranu pachníka hnědého *(Osmoderma eremita)* (URL 3).

Dále se na severovýchodní hranici katastru Robousy rozprostírá přírodní rezervace Úlibická bažantnice, která byla vyhlášena 4. 7. 1956. Bývalá bažantnice byla založená v prostoru, kde se dříve nacházely rybníky. Předmětem ochrany jsou staré porosty tvrdého luhu s jednotlivými staletými duby a pestrou hajní květenou, které poskytují hnízdiště ptactvu (SVOBODA, 2002).

V severovýchodní části Jičína se tyčí přírodní památka Zebín, lokalita, která má výměru 5,7 ha a byla vyhlášena usnesením Rady ONV Jičín v roce 1980. Důvodem vyhlášení zvláště chráněného území byla ochrana čedičové kupy s uzavřenými bloky porcelanitu, s teplomilnými travinobylinnými společenstvy a entomofauny (SVOBODA, 2002).

Významné krajinné prvky definované dle zákona č. 114/1992 Sb. § 3 písmena b) jako „*ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny, které zaregistruje podle § 6 orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Mohou jimi být i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků“.* Na správním území města Jičín nejsou registrované významné krajinné prvky (SVOBODA, 2002).

Na území se nacházejí prvky ÚSES. Na východě katastru Robousy se na lesní půdě nalézá funkční regionální biocentrum RBC 1200 - Úlibická bažantnice. V biocentru se vyskytují společenstva tvrdého luhu s pestrou hajní květenou, významná jsou i vodní mokřadní a luční společenstva. Na jihu území se podél Cidliny nachází regionální biokoridor RK 694, avšak kvalita porostů je nízká, převažují náletové dřeviny, podrost je silně ruderalizován (SVOBODA, 2002).

3.3.5. Ochrana kulturních hodnot

Ochrana kulturních hodnot se řídí zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, kde je definován předmět a způsob ochrany povinnosti a práva vlastníka i orgánů státní správy a upravuje ochranu archeologických nálezů.

Městská památková rezervace byla v Jičíně vyhlášena výnosem ministerstva kultury České socialistické republiky č. 16 417/87-VI/1 ze dne 21. 12 1987. Rozsah

rezervace je vymezen hranicí, která vede ulicemi Pod Koštofránkem, Podzámeckou ulicí, ul. 17 listopadu, ul. Na Hrádku, ul. Boženy Němcové, Nerudovou ul., ul. Příkopy a Tylovou ulicí, v Libosadu pak ohradní zdí parku letohrádku, vozovkou státní silnice Jičín - Železnice na severu a železniční tratí Jičín - Turnov na jihu. Později bylo vyhlášeno ochranné pásmo pro Městskou památkovou rezervaci Jičín, rozsah ochranného pásma je v souladu s § 17, odstavce 1 zákona č. 20/1987 Sb. ve znění zákona č. 242/1992 Sb. o státní památkové péči. Okresní úřad Jičín vymezil v roce 1998 ochranné pásmo zříceniny hradu Veliš, zámku ve Vokšicích a kostela sv. Václava ve Veliši (SVOBODA, 2002).

Dále jsou ve správním území města vyhlášeno 102 nemovitých kulturních památek a čtyři pietní místa a devět válečných hrobů a pohřebišť (LÖW, 2009).

3.4. Kulturně historické podmínky

V této části práce bude popsána historie osídlení zájmového území, nejen z pohledu urbanistického, ale také z pohledu stop v krajině, které jsou do dnešní doby jasně patrné.

3.4.1. Počátky osídlení Jičínska

Osídlení na Jičínsku je zaznamenáno v závěru starší doby kamenné, v pokročilém mladém (40 000 – 11 000 př. nl.) a pozdním paleolitu (11 000 – 9500 př. Kr), avšak důkazy pro poznání intenzity a povahy osídlení nejsou nikterak postačující.

Přelom přišel v období neolitu (5600 – 4500 př. nl.), v této době lidé opustili lovecko-sběračský model a přešli na pěstování obilí a chov zvířat a Jičínsko, díky svým vhodným podmínkám a úrodné půdě, bylo v této době jedním z nejhustěji osídlených mikroregionů ve východních Čechách.

V době bronzové (2200 – 750 př. nl.) dochází k poklesu intenzity osídlení což nejspíše zapříčinila změna klimatických podmínek. Z této doby nebyly nalezeny na Jičínsku žádné nálezy.(FRANCEK, 2010). Změna nastává v mladší a pozdní době bronzové, kdy nastal nárůst osídlení, především v oblasti Prachovských skal, kde v tomto období vznikly dva hrady (ULRYCHOVÁ a kol., 2008). Prudký nárůst

osídlení, měl za následek první výraznější zásahy do struktury krajiny (FRANCEK, 2010).

Zajímavé zvraty nastávají v průběhu raného středověku (6. – 13. století), kdy registrujeme přítomnost Slovanů, především v Prachovských skalách. V průběhu 8. století zaznamenáváme jednotlivé osady a vznikají první hradiště, která naznačují nový směr ve společenské organizaci (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Pokřesťanštění a sjednocení přemyslovského státu v první polovině 10. století ovlivnily existující sídelní strukturu v Čechách. Zanikla stávající kmenová hradiště, a pokud nebyla obnovena, vznikla místo nich nová správní centra (FRANCEK, 2010).

Ve 12. století jste již mohli spatřit v Jičínské kotlině věže kostelů, jeden z nestarších je sv. Jiljí v Železnici a ve 13. století byl založen a vybudován hrad Brada. Ten byl umístěn na strategickém místě na návrší nad hradeckou cestou s dobrým rozhledem, stejně tak byly postaveny v následujícím století další tři hrady – Veliš, Bradlec a Kumburk(ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Jak bylo zmíněno, Jičínsko bylo nejvíce osídleno v mladší době kamenné, době bronzové a raném středověku a to hlavně díky příznivým klimatickým podmínkám, které zde panovaly. Nejosidlovanější lokalitou Jičínska byly beze sporu Prachovské skály (FRANCEK, 2010).

3.4.2. Založení Jičína

První písemná zmínka o Jičínsku se datuje k 12. století a je jí zakládací listina strahovského kláštera. Listina obsahuje dary pražského biskupa Jana I., mezi nimiž je i velišské panství, avšak není podložené, zda se jedná o Veliš na Jičínsku nebo o jihočeský Velešín. (FRANCEK, 2009).

V listině z roku 1293 je Jičín jmenován ve výčtu statků královny Guty Habsburské, z nichž se odváděly desátky kostelu v Lysé nad Labem. Podle této listiny se dalo usoudit, že se jednalo o rozsáhlý statek. První zmínka o Jičíně, jako o městě, je v listině z roku 1304, ve které panovník Václav II. odebral Lévovi z Konecchlumí hrad Brada i město Jičín a náhradou mu poskytl ves Štítary (KUČA, 1997). Podle těchto informací můžeme usuzovat, že město již existovalo, ale otázkou zůstává, kdo město založil. Zodpovězení této otázky značně komplikuje

řada protichůdných historických interpretací. ULRRYCHOVÁ a kol. (2008) vyslovují domněnku, že zakladatelem byl již zmíněný Lev z Konecchlumí, ale oproti tomuto názoru stojí další domněnka a tou je, že Jičín byl od začátku královským městem a vznikl na popud krále. Podle pramenů jsou možné obě varianty, takže ani jednu z hypotéz nemůžeme vyloučit (FRANCEK, 2010; KUČA, 1997). ULRRYCHOVÁ a kol. (2008) i FRANCEK (2010) se shodují na faktu, že Jičín byl na současné místo přemístěn ze Starého místa, jinak řečeno, Staré Místo se může nazývat předchůdcem města Jičína, toto tvrzení potvrzují písemné prameny, ve kterých je obec jmenovaná jako Starý Jičín – *AntiquumGytschin* (FRANCEK, 2009). Důvodem pro přemístění města bylo nejspíše nedostatek vody, dalším důvodem mohla být odlehlost Starého Místa od obchodní cesty, která vedla od Hradce Králové směrem na Žitavu nebo nedostačující obranyschopnost, jelikož Staré Místo leží sice na vyvýšenině, ale není nijak výrazně chráněno. Někteří historikové se přiklánějí k hypotéze, že Lév chtěl posunout město ke svému hradu Brada (FRANCEK 2010).

Lokalita Jičína je částečně vymezena vodním tokem Cidlinou a k severu se terén mírně snižuje, uprostřed vymezené plochy bylo vyměřeno velké obdélníkové náměstí o rozloze 13 170 m^2 v poměru stran 2:1 (KUČA, 1997), které bylo orientované podle světových stran. Ulice města tvoří ortogonální (šachovnicovou) kompozici (FRANCEK 2010). V této etapě byly vybudovány dvě dopravní tepny, které náměstí otevřely do okolní krajiny – od severu k jihu protíná lokaci carda a druhá je posunuta k jižní straně náměstí a ta se nazývá decumana. V severní a jižní části náměstí se formovaly čtyři ochozy, kolem kterých se nacházel čtvercový prstenec domů, jenž byl přerušen pouze v kardinálních osách. Na západě bylo otevření zdvojené, jelikož jedna cesta vedla do Hrádku a druhá ven z města (ULRRYCHOVÁ a kol. 2008). Mezi nejstarší dochované stavby z tohoto období patří kostel sv. Jakuba (dnes sv. Ignác), jehož současný vzhled odráží stav z konce 14. století, kostel Všech svatých u Zebína a Valdická brána (HÁJEK, 2003).

Se stavbou Vladické brány se započalo v roce 1568 na rozkaz Vílema Trčky na místě, kde původně stála méně honosná brána. Jelikož byla brána na strategickém a nejvyšším bodě, dostala mimořádnou výšku několika pater. Brána byla také nazývána Vysokou, Novou, Hradeckou (vedla zde cesta na Hradec) a až později Valdickou. V minulosti byla také poznamenaná několika požáry, v roce 1589 byla po velkém požáru zvýšená o poslední patro. V následujících letech byla kvůli požárům ještě několikrát přestavěná, dnešní vzhled dostala v roce 1840 (obr. 2). Věž je vysoká k ochozu 31,28 m, k vrcholu střechy 55,85 m (MENCL, 1940).

Obr. č. 2: **Pohled na Valdickou bránu**. Nalevo obrázek s návrhem J. Opolzera z roku 1840 na ukončení Valdické brány barokní kryt od F. Hegera. Napravo současná podoba Valdické brány (zdroj: Wagner, 1979, Foto: Zuzana Kořínková)

Jeden z prvních rybníků, který byl vybudován, se nacházel kousek od města, byl postaven v roce 1360 Vartenmberky a dnes je známý pod názvem Kníže. Asi o 40 let později byl vybudován Podhradský rybník, který již měl zásadnější vliv na tvárnost území (KUČA, 1997).

Velký vliv na podobu města měl před rokem 1382 zničující požár, po kterém se rozhodlo o změně průběhu jižní strany náměstí a to tak, že linie podloubí směřovala přímo k presbytáři kostela sv. Jakuba, který do té doby nebyl z náměstí skoro vidět. Samotný kostel při tomto požáru patrně shořel a rekonstrukce byla dokončena v roce 1412 (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

V průběhu 15. století se duchovní i správní centrum ustavilo na ose mezi náměstím a Hrádkem. Hrádek se na dlouhou dobu stal sídlem vrcholných představitelů města, nejprve zde sídlili páni z rodu Vartemberků, následně přešel do rukou pánů z Poděbrad a poté byl v držení Samuela z Hrádku a Valečova. Až s příchodem prvního významného šlechtického rodu Trčků, byl Hrádek prodán a Vilém Trčka si zakoupil nové panské sídlo, které se nacházelo v nejexponovanější části města, jednalo se o nejluxusnější dům, předchůdce pozdějšího zámku.

16. století patřilo budování kamenného opevnění, které nahradilo původní dřevěné oplocení. Stavba opevnění započala a vyvrcholila stavbou Valdické brány, věž, která měla zvenčí renesanční prvky a zevnitř gotické klenby. Hradby dosahovaly výšky 9 loktů, což je 5,4 m. V průběhu 16. – 17. století vznikla v okolí

města tři předměstí, na severu Holínské, které mělo vlastní bránu, na východě města Valdické předměstí a na jihu se nacházelo Pražské předměstí, které jako jediné nebylo chráněno vakem s palisádami (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

V roce 1607 byl Jičín, který byl součástí panství Kumburk – Úlibice, koupen českým šlechticem Zikmundem Smiřickým od Jana Rudolfa Trčky. Zikmundův dědic Jaroslav Smiřický začal od roku 1612 přestavovat panské sídlo na náměstí, o dva roky později byly zdviženy nádvorní arkády, dále bylo dostavěno průčelí s nárožním polygonálním arkýřem a na východní straně byl upraven pravoúhlý arkýř.

Tuto krásnou stavbu poničil výbuch v roce 1620, při kterém zemřeli dva potencionální dědicové posledního legitimního dědicové jičínského panství Albrechta Jana. Po tragické události majetek připadl nezpůsobilému Jindřichu Jiřímu Smiřickému, a proto do Jičína přichází jeho poručník Albrech z Valdštejna a pro město tím začíná jeho nejvýznamnější a nejzajímavější období (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

3.4.3. Baroko a Albrecht z Valdštejna

Období třicetileté války (1618 – 1648) znamenalo pro Jičín dobu největšího rozkvětu a to především díky Albrechtu Václavu Eusebiemu z Valdštejna, který se narodil 14. září 1583 v Heřmanicích u Jaroměře a zemřel 25. února 1634 v Chebu. Albrechtův životní příběh poutá neustále zájem publicistů, historiků, dramatiků i výtvarných umělců.

Albrecht pocházel z chudé větve starobylého panského rodu. Po smrti rodičů se ho ujali poručníci, kteří mu umožnili získat vzdělání i cestovat po Evropě. Nejvíce mu učarovala Itálie, obdivoval všechno italské a později se začal obklopovat společností italských vojenských teoretiků, architektů a výtvarných umělců.

Než se stal Albrecht poručníkem slabomyslného Jindřicha, zahájil své úvěrové obchody s panovníkem, v roce 1621 již získal Český Dub, Hrubou Skálu, Hořice i Semily, posléze držel v zástavě i Frýdlant a Liberec. O rok později můžeme již sledovat vznik frýdlantského vévodství, které bylo spojeno s oslňujícím růstem moci Albrechta (FRANCEK, 2010). Albrecht sice potvrdil Jičínu jeho privilegia, ale velmi brzy po svém nástupu zahájil jeho rekatolizaci (MORÁVEK a WIRTH, 1946). V roce 1623 byl Albrecht povýšen do knížecího stavu, jeho panství čítalo 49 položek

a v roce 1627 získal vévodský titul, což vedlo k tomu, že knížectví frýdlantské povýšilo na vévodství (FRANCEK, 2010).

Tato skutečnost se odrazila mimo jiné i v rozsáhlé přestavbě Jičína, které chtěl Albrecht přestavit na své residenční město, správní centrum frýdlantského vévodství s biskupstvím a univerzitou (HÁJEK, 2003). Albrecht poprvé navštívil Jičín kolem roku 1621 a město mu uchvátilo nejen jeho polohou a malebným okolím, ale především jeho hospodářským potencionálem. Jak už bylo zmíněno výše, vévoda měl zálibu v Itálii, proto není divu, že hlavní architekti, kteří realizovali přestavbu v duchu manýrismu a tvarosloví raného baroka pocházeli z Itálie. Nejvýznamnější Andrea Spezza, po jehož smrti stavební kancelář převzal Niccoló Sebregondi, Giovanni Pieroni a Nicolo Sebregoni (ULRYCHOVÁ a kol., 2008; FRANCEK, 2010).

Jedním z prvních úkolů, který si Albrecht vytyčil, bylo získat fundaci kartuziánského kláštera. Již v roce 1622 přicházejí do Jičína první řeholníci, kteří se usídlili na radimské tvrzi. V roce 1627 díky zakládací listině, řád mohl začít s výstavbou kláštera, který se nacházel za Valdickou oborou. Samotný vévoda sledoval probíhající práce na tomto kostele velice bedlivě, jelikož si ho vybral za místo posledního odpočinku (ULRYCHOVÁ a kol., 2008; FRANCEK, 2010). V tom samém roce přicházejí do města první jezuité, kteří po složitém a vleklém vyjednávání dostali pozemky k výstavbě kláštera sv. Jakuba, dnes sv. Ignáce z Loyoly (Obr. 3).

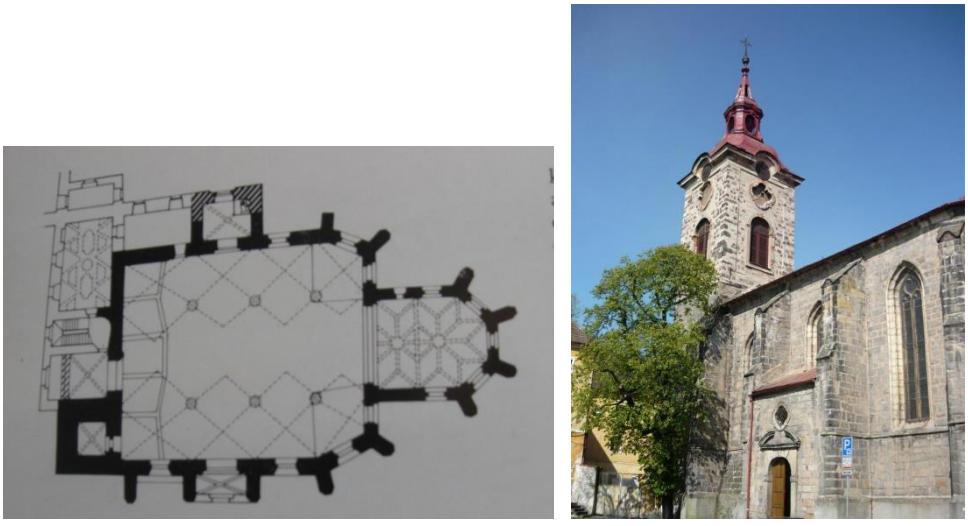

Obr. č. 3: **Kostel sv. Ignáce**. Nalevo půdorys kostela, napravo současná podoba kostela (zdroj: Wagner, 1979, Foto: Zuzana Kořínková)

Dalším velkým počinem, který vznikl v této době, byl regulační plán města, podle něhož se město mělo stát velkolepým, moderním evropským městem, které by podtrhovalo velikost jeho zakladatele. Plánem bylo rozšířit město východním i západním směrem, ale z tohoto plánu bylo uskutečněna pouze výstavba jižního předměstí, známe jako Nové Město. Jelikož rozvodňující údolí řeky Cidliny znemožňovalo napojení předměstí přímo na historické jádro, tato část se neměla stát součástí centra, ale pouze jeho řemeslnickou čtvrtí. Duchovní centrum Nového Města byl kostel Nejsvatější Trojice, který byl založen na trojlistém půdorysu (ULRYCHOVÁ a kol., 2008). Kostel měl svůj rozsáhlý hřbitov, který byl založen v roce 1622 (KUČA, 1997). Podle Sebregondiho urbanistického plánu měla vzniknout za Valdickou branou zcela nová čtvrť s rozsáhlým náměstím a pravidelnými ulicemi, dokonce na Albrechtův rozkaz byla původní čtvrť zbořena, ale výstavba probíhala velice pomalu (FRANCEK, 2010). Sebregondihův plán dále počítal s rozšířením centra v návaznosti na hlavní západo-východní osu, která by spojovala kostel sv. Jakuba s nově vybudovanou branou, Valdickou bránu plánoval Sebregondi zbourat (KUČA, 1997).

V roce 1627 pod vedením architekta Pieroniho byla založena pro vévodu jedna z nejdůležitějších duchovních staveb a tou byl kostel zasvěcený sv. Jakubu Většímu. Vévodovu residenci a kostel spojovala dřevěná pavlač, později ji nahradilo zděné schodiště, které vedlo do oratoře. Kostel měl vyrůst na půdorysu řeckého kříže se čtyřmi věžemi v rozích a stavba měla být zastřešena kupolí a průčelí mělo být celokamenné. Po Albrechtově smrti se veškeré stavební práce přerušily a teprve v 50. letech byl chrám používán k bohoslužbám. Kostel v navrhované podobě není dokončen dodnes. Za kostelem byla podle Spezzova návrhu postavena budova proboštví – později děkanství (FRANCEK, 2010).

V této době došlo i k rozšiřování zámku a to především východním směrem a vzniklo i nové nádvoří a dvůr podél stájí. V roce 1627 byl již zámek obyvatelný a příležitostně v něm pobýval vévoda s jeho ženou, která si Jičín zamilovala a porodila zde i Albrechtova syna. Projekt zámku se několikrát obměnil, ale nakonec Pieroni navrhl navýšení patra, které bylo ve stejné výšce jako starý palác a celá stavba se třemi nádvořími byla dokončena v roce 1633. Díky velkolepé stavební činnosti a přítomnosti mnoha zvířat bylo potřeba většího zásobování vodou. Tento problém byl vyřešen, vybudováním dvou vodovodů, které vedly lipovým stromořadím přes Žižkovo náměstí až k zámku a do hospodářských objektů,

prameniště se nacházelo mezi Čerovkou a Zebínem (FRANCE, 2010). Třetí vybudovaný vodovod čerpal vodu z řeky Cidliny (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Mezitím v západní části Jičína vyrůstal jezuitský areál, který se nacházel vedle kostela sv. Jakuba. Albrecht nebyl spokojený s umístěním a s celkovou realizací, protože stavební práce nebyly v souladu s jeho ideou (ULRYCHOVÁ a kol., 2008; MORÁVEK a WIRTH, 1946). Faru, kterou jim pouze poskytl k prozatímnímu využívání, jezuité zcela přestavěli a nově vzniklé gymnázium umístili podél k šikmým hradbám, což zabránilo tuto část města regulovat. Především díky špatnému umístění budovy gymnázia vznikl neucelený a nesprávně uspořádaný areál. Když bylo gymnázium dostavěné, začala výstavba kolejí na místě bývalého hřbitova (ULRYCHOVÁ a kol., 2008). Jezuité začali v Jičíně s výukou v roce 1623 v bývalé městské škole. Každým rokem se zvyšoval počet studentů i počet tříd. Gymnázium navštěvovali i žáci, kteří pocházeli z různých částí vévodství, hodiny probíhaly v latinském jazyce. Gymnázium se stalo důležitou institucí, která se z velké části podílela na rozkvětu kulturního života. Albrecht spolu s jezuity usilovali také o založení univerzity, která by byla centrem vzdělanců z širokého okolí, v roce 1633 již byla zhotovena zakládající listina, ale bohužel tato myšlenka zemřela spolu s vévodou (ULRYCHOVÁ a kol., 2008; FRANCEK, 2010).

V roce 1624 zadal Albrecht Pieronimu úkol postavit mu odpočinkovou oázu, která by byla vzdálená od městského ruchu. Místo pro výstavbu tohoto areálu bylo zvoleno v blízkosti Valdické obory (ULRYCHOVÁ a kol., 2008). KUČA (1997) FRANCEK (2004) uvádějí jako autora N. Sebregendiho. Umístění obory zcela kopíruje situaci v Praze, kde lipová alej spojovala Pražský hrad s královskou oborou – dnešní Stromovkou, zde se Albrecht nechal inspirovat a propojil Jičín s loveckou oborou stejnou lipovou alejí, lípy se staly jeho oblíbeným stromem. Čtyřřadá lipová alej vedla z města a ústila do vstupního dvora zahradního areálu, v původním plánu, měla být alej prodloužená skrz dvůr casia a končit měla v kartuziánském klášteře (KUČA, 1997; ULRYCHOVÁ a kol., 2008). Uspořádání zahrady bylo navržené podle zahrady Neugebäude u Vídně (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Jak již bylo zmíněno dříve, první řeholníci přicházeli do Jičína v roce 1622 a v roce 1627 díky zakládací listině mohli započít stavební práce na novém klášteře a v roce 1632 byl založen kostel ke cti Nejsvětější trojice, Panny Marie a Všech svatých. Kostel byl vybudován na 12,5 km dlouhé krajinné ose, která opticky propojovala hrady Veliš a Kumburk (KUČA, 1997). V kostele nechal vévoda zbudovat svoji hrobku a hrob pro svou rodinu, aby se řeholníci každý den modlili za

jejich spásu. Albrechtovo přání být zde pochován se mu splnilo, jeho ostatky zde byly uloženy v roce 1636, ale po zrušení kartuziánského kláštera v roce 1785 byly jeho ostatky uloženy v Mnichově Hradišti (FRANCEK, 2010)

Vladštejnova zahrada propojuje nejen architektonicko-urbanistické, krajinné, duchovní, ale s největší pravděpodobností i astronomické vztahy a jedná se o první barokní komponovanou krajinu v Čechách (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Po vévodově smrti získal dřívější rumburské panství Rudolf z Tiefenbachu, který bohužel neměl možnosti i ani zájem rozestavěné stavby dokončit, tím se pozastavily práce i na nedokončeném casinu i ostatních stavbách. I přes to, že Jičín začal pociťovat útrapy třicetileté války, podařilo se obnovení stavebních prací na kartuziánském klášteře a jezuitském areálu.

Kolem roku 1700 byla umístěna na vrcholek Zebína kaple sv. Maří Magdaleny, která se stala dominantou celého Jičínska, ve stejném roce došlo k přestavbě kostela Všech Svatých, původně gotická stavba byla přestavěna na barokní.

V 17. století uvnitř města vznikla nová židovská čtvrť, kterou založil hrabě Václav ze Šternberka. V Jičíně byla postavena nová synagoga, jenž je postavena v pozdním barokním stylu a do dnešní doby je velmi zachovalá. V roce 1840 židovskou čtvrť ochromil ničivý požár, ale díky architektu Josefu Oppolzerovi vzniklo spoustu nových význačných staveb. Bohužel oprava Valdické brány pod vedením tohoto architekta, už tak zdařilá nebyla.

V roce 1636 získal velišské panství František Josef Schlik (1656 – 1740), který začal přetvářet krajinu podle svého plánu. Na rozdíl od velkolepé Valdštejnovy komponované krajiny, vznikaly drobné sakrální stavby, které byly umisťovány do krajiny. Autorem většiny stavebních plánů byl Jean Baptista Mathey (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

3.4.4. Urbanismus a architektura v letech 1850 - 1914

Do poloviny 19. století se žádné převratné urbanistické změny nekonaly, takže si město zachovalo podobu, kterou mu vepsal Albrecht, výjimkou bylo pouze zbudování zpevněných cest hlavní císařské cesty, která vedla na Sobotku, na Novou Paku, na Hradec králové a Poděbrady (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Ani ekonomický rozvoj se nijak významně nezměnil, stále převažovaly trhy se zemědělskými produkty a řemeslnou výrobou (FRANCEK, 2004).

V roce 1813, vstoupil Jičín do evropského podvědomí, na jičínském zámku pobýval rakouský císař František I., který zde spolu se svými generály a diplomaty připravoval vznik koalice proti Napoleonovým vojskům (FRANCEK, 2004).

Od roku 1816 docházelo k spontánnímu ničení hradeb, po zasypání příkopů vznikaly nové ulice. Po obvodu nově vzniklých hradeb se vinula prašná cesta, která dala základ pro dnešní městské okružní třídy a všechna tři předměstí se již stala součástí historického města. Na Valdickém předměstí byly převážně viděny kamenné domy, oproti tomu V Holínském předměstí převážely domy dřevěné, podobná situace byla i v Pražském předměstí. Jižním směrem od starého města se nacházelo Valdštejnovo Nové Město, které bylo s centrem spojeno rozsáhlými zahradami a poli (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Ke konci 19. století, vznikl na svazích kopce Čeřov nový městský park spolu s romantickou vyhlídkovou věží Milohlídkou, kterou vystavěli vlastenci (FRANCEK, 2004). I přes to, že Jičín nepatřil k největším městům, v roce 1843 měl 4319 obyvatel, představovalo město jak kulturní, tak i politické centrum regionu s předními školami a s obrozeneckou inteligencí, která se obklopovala kolem významných osobností, například Bohuslava Balbína. Od poloviny 60. let 19. Století docházelo v Jičíně i k architektonickému a urbanistickému rozvoji, při němž vznikaly nové, reprezentativní stavby, v roce 1880 zde žilo již 8071 obyvatel (ULRYCHOVÁ a kol., 2008, FRANCEK 2004). V důsledku obrozenecké nálady ve městě vznikalo velké množství spolků, jejich počet byl až neúměrný k počtu obyvatel, ale jejich význam při řešení městských záležitostí byl významný. V této době byl nejvýraznějším prvkem, který ovlivňoval podobu města průmysl a následně průmyslové zóny, které se formulovala v jihovýchodní části města. Razantnějším zásahem do půdorysu města byla výstavba vlakového nádraží, tím vznikla nová městská linie (dnešní Nádražní a Fügnerova ulice). Nejdůležitější obchodní ulice s representativními domy byla postavena podél Hradecké - dnešní Husovy ulice. Největší a také nejdražší budovou této doby byla kasárna, která byla zbudována pro početnou vojenskou posádku. Veškeré stavební práce, které probíhaly v 19. století postrádaly komplexnost, stavělo se bez zřetele na celek. Rozvíjející industrialismus, především hospodářský průmysl, s sebou nesl potřebu celoplošné regulace města, vyhotovení plánu bylo svěřeno Bedřichu Pekovi (KUČA, 1997; ULRYCHOVÁ a kol., 2008). Architekt se nechal inspirovat pařížskými širokými bulváry, které chtěl

zakomponovat ve svých plánech i do Jičína a to tak, že by bulváry protínaly historické jádro, tím by došlo k celkovému provzdušnění kompozice (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

3.4.5. Rozvoj Jičína v meziválečném období

Tak jako většinu ostatních měst, tak i Jičín zasáhly hrůzy války a negativně se odrazily v jeho podobě. V důsledku války městské památky chátraly, například v zámecké zahradě zbyly z prvotních užitkových budov pouze trosky, dříve udržované okolí sv. Jakuba se změnilo na neudržovanou zeleň, čtyřřadá lipová alej, která spojovala město s logií zarostla náletovými dřevinami a neudržované a staré stromy uhynuly. Jelikož se do Jičína v tomto období stěhovalo stále více lidí z blízkého i dalekého okolí, především kvůli vidině dobrého zaměstnání, docházelo k nedostatku bytových prostor. Tuto situaci vyřešila největší stavební činnost v dějinách Jičína, za velice krátkou dobu zde vyrostlo 430 nových domů (ULRYCHOVÁ a kol., 2008). Avšak rychlá stavební aktivita bez regulačního plánu měla pro město kritické následky a to v podobě nevyhovujících hygienických podmínek, které byly na okrajových částech města (CHODĚJOVSKÁ, KUDYN, 2009). Postup stavebních prací brzdil fakt, že některé strategické pozemky byly v držení knížete Karla Trauttmansdorffa. V roce 1936 kníže předal městu důležité objekty a pozemky, mezi něž patří zámek se zahradou, lipová alej či Valdštejnská lodgie a následně se město mohlo pustit do jejich rekonstrukce (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Vrátit městu zašlý lesk a povznést jej na úroveň moderního maloměsta dostal za úkol Čeněk Musil, který je považován za druhou nejvýznamnější osobnost (po Valdštejnovi), která nejvíce ovlivnila tvář Jičína. Čeněk Musil vystudoval jičínské gymnázium a následně pokračoval studium na Českém vysokém učení technickém, obor pozemní stavitelství a dále vystudoval architekturu na Akademii výtvarných umění v Praze. Velice ho ovlivnilo dílo Jana Kotěry a během studií se seznámil s dalšími předními tvůrci, jako například s Josefem Gočárem, Pavlem Janákem, Bedřichem Feuersteinem a Ladislavem Machoněm. Především díky homogenní koncepčnosti tehdejšího urbanistického a architektonického vývoje a vysoké úrovni provedení patřil Jičín v meziválečném období ke špičce mezi venkovskými městy. Jeho návrhy odrážejí vytříbené výtvarné cítění a funkčnost, jeho díla jsou ovlivněna silným vlivem moderny Jana Kotěry, který je doplněný latentním a kultivovaným směřováním k novoklasicismu (CHODĚJOVSKÁ, KUDYN, 2009). Musil, byl autorem

přibližně 40 realizací včetně rodinných domů a v letech 1930 – 1935 vznikal v jeho architektonické kanceláři nový regulační plán města (FRANCEK, 2004). Odměna za regulační plán činila pro Musila 60 000 korun. Regulační plán postavil na myšlence sběrné okružní třídy, která měla vzniknout z jedné části rozšířením stávajícího městského jádra a z druhé části dotvořením v oblasti bývalého městského opevnění. Komunikace měla obkružovat historické jádro a z této okružní třídy následně vybíhaly ve směrech větších měst další vedlejší komunikace. Uvnitř okružní třídy se měly rozkládat čtvrti, které by byly rozčleněny do bloků s rozsáhlými vnitřními zahradami, zeleň tvořila hlavní kostru celého plánu (CHODĚJOVSKÁ, KUDYN, 2009).

Při jeho práci na novém plánu se nechal inspirovat regulačním plánem, který zhotovit Valdštejnův architekt Nicoló Sebregondi, ale který po Albrechtově smrti nebyl nikdy dokončen. Ze Sebregondiho velkolepého plánu bylo realizováno pouze přestavění centrálního náměstí s přilehlými prostory a založení Nového Města, čtvrti pro špinavá řemesla, která až do dob Musila byla oddělena od města pásem venkovské krajiny (CHODĚJOVSKÁ, KUDYN, 2009). Musil úspěšně navázal na barokní krajinné principy, což bylo patrné při výstavbě městské čtvrti v oblasti vrchu Čeřovka. Čtvrť je tvořena třemi hlavními ulicemi, které jsou ve tvaru soustředných čtvrtkružnic, které jsou proťaty radiálními ulicemi, kterými je možný výhled do krajiny. S velkou uměleckou citlivostí Musil opravil i cenné historické památky (FRANCEK, 2004). V roce 1937 Musil připravil plán pro obnovu zámecké zahrady. Zahrada byla členěná a jednotlivé části byly pohledově propojeny. Zahrada byla navržena jako renesanční park s moderními prvky, jako například zábradlím, kašnou a bazénkem (ULRYCHOVÁ a kol., 2008). Rekonstrukce probíhala pouze ve východní části, západní část již byla zastavěna školou a obecní spořitelnou (KUČA, 1997).

Mezi další významné Musilovy stavby, které ve 20. letech významně ovlivnily podobu Jičína, patří především budova obchodní akademie, komplex jičínské nemocnice, Studentský dům (dnes budova městské knihovny), Hotel Astra (dnes hotel Paříž), rolnická škola (dnes zvláštní škola), Živnostenská škola (dnes Střední průmyslová škola) (KUČA, 1997, ULRYCHOVÁ a kol., 2008) a krásná neoklasická budova biografu Česká ráj, která byla bohužel přestavbami zcela znehodnocena (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

3.4.6. Jičín po roce 1945

V roce 1953 započalo bourání nevyužívaných satelitních hospodářských budov na Holínském předměstí, prostor, který vznikl po demolici, se měl spojit s vilovou čtvrtí Čeřovka a navázat na strukturu ulic historického jádra (ULRYCHOVÁ a kol., 2008). K tomuto plánu nikdy nedošlo, jelikož uvolněný prostor byl ne zcela vhodný pro zastavění nízkými panelovými budovami. Taktéž nebyl nikdy zrealizovaný plán od architekta Františka Křeliny, který navrhl vybudovat naddimenzovaná sportoviště, která by se nacházela ve sportovním areálu naproti městským kasárnám (ULRYCHOVÁ a kol., 2008)

Jaroslav Wagner se zasloužil, aby v roce 1956 bylo historické jádro města Jičína vyhlášeno městskou památkovou rezervací, prohlášenou kulturní památkou výnosem Ministerstva kultury ČSR ze dne 1. dubna 1967. Díky tomuto vyhlášení bylo centrum ochráněno před nepatřičnými stavebními úpravami, bohužel ve zbytku města byly běžně budovány stavby, které do dnešní doby znehodnocují historický a romantický ráz města. Mezi takové stavby patří panelová zástavba na Novém Městě, kde výrazně negativně působí osmipatrový panelový dům, který zaujímá jižní stranu Lidického náměstí, ještě hůře působí dvanáctipatrový věžový dům v blízkosti historického centra, jehož silueta je dobře patrná skoro ze všech částí Jičína. Další budovou, která velice negativně ovlivnila podobu města je budova Okresního soudu a bývalé sídlo Okresního výboru KSČ, která se nachází v těsné blízkosti historického jádra na autobusovém nádraží. Na obrazu města se dále podepsala v 90. letech rozrůstající průmyslová zóna a panelová výstavba sídliště Na Jihu (ULRYCHOVÁ a kol., 2008). Vývoj v počtu obyvatel je patrný z tabulky Tab. 3

Rok	Počet obyvatel Jičína (Staré město, Nové Město, Valdické předměstí, Pražské předměstí, Holínské předměstí)	Počet obyvatel okresu Jičín
1850	4 377	
1869	6 570	112 576
1880	8 071	102 088
1890	8 471	117 292
1900	9 759	116 967
1910	10 192	119 885
1921	10 478	114 790
1930	11 329	110 778
1950	11 034	89 058
1965	12 054	85 007
1980	16 440	81 894
1991	16 803	78 650
2001	16 489	77 761
2013	16 288	79 314

Tab. č. 3: **Vývoj počtu obyvatel v Jičíně a v okresu Jičín** (zdroj: Urlychová a kol., 2008; URL 2) Vytvořila: Zuzana Kořínková

4. Metodika

Předmětem studia pro diplomovou práci byly především dochované historické fragmenty komponované barokní krajiny, která vznikala na území Jičínska v 17. a 18. století. Hranice zájmového území byla vymezena na základě zjištěných historických komponovaných úprav.

Pro identifikaci znaků barokní krajiny byly použity stará mapová díla a to především mapy I. a II. vojenského mapování a stabilního katastru, dále byly použity mapy ze Státního okresního archivu v Jičíně. V letních měsících byl proveden předběžný terénní průzkum území, zde byla pořízena i část fotodokumentace. Další návštěva území byla v období únor – březen, kde byla pořízena další část fotodokumentace a byly identifikovány a popsány historické fragmenty jak Valdštejnovy komponované krajiny, tak i Schlikovské zahrady, dále byly zdokumentovány vchody do krajiny.

Byla vytvořena klasifikace významných přírodních, kulturních a estetických hodnot území (Tab. 4-8) a to podle užívaného *Metodického postupu posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz*, který

vypracoval VOREL a kol. (2004). Tato metodika vychází z ochrany charakteristik, hodnot a znaků krajinného rázu, jež jsou významnými atributy přírodní, kulturně-historické a estetické kvality krajiny.

Zjištěné fragmenty byly porovnány s rozvojovými záměry města s využitím Územního plánu Jičín a Územně analytickými podklady. Byla vytvořena tabulka (Tab. 9), ve které jsou zaznamenány jak identifikované historické fragmenty, tak i funkční využití pozemků, na kterých se objekty nalézají.

Pro studium historických pramenů bylo využito především regionální literatury ze Státního okresního archivu v Jičíně a Regionálního muzea v Jičíně a Městské knihovně v Praze.

Ve Státním okresním archivu v Jičíně díky paní PhDr. Evě Bílkové byly získány cenné informace a doporučení pro studium dalších materiálů.

Dále byly navštíveny oddělení státní památkové péče a Odbor životního prostředí v Jičíně, kde byly získány další důležité informace pro účely diplomové práce. Velmi cenným zdrojem informací byla studie od Mgr. Jaromíra Gottlieba, Jičín – město čtyř krajin.

4.1. I. vojenské mapování

První vojenské mapování proběhlo v letech 1763 až 1785 a je známé jako josefinské. Podkladem se staly Müllerovy mapy Čech a Moravy zvětšené do měřítka 1 : 28 800. Požadavky na rychlost vyhotovení a na co nejnižší náklady zapříčinily, že mapy se vytvářely bez geodetických základů (KUPKA, 2013). Velikost měřítka byla dána požadavkem, aby jeden vídeňský palec na mapě odpovídal 400 vídeňským sáhům ve skutečnosti. Tím vznikly rukopisné kolorované sekce, které měly rozměr 408x618 mm a zobrazovaly území o velikosti 209 km^2.

V mapách je nepravidelnými sklonovými šrafami znázorněn terén, komunikace jsou vyznačeny hnědými linkami, lesy můžeme identifikovat podle šedé barvy, bílou barvou je značena orná půda, vinice jsou vyznačeny světle hnědou barvou, lesy šedivou barvou, vodstvo a mokřady jsou v mapách I. vojenského mapování znázorněny modře. Mapy také mají vypovídací schopnost o struktuře osídlení, budovy jsou barevně odlišené na základě toho, zda se jednalo o zděné, v tom

případě jsou označené barvou červenou, pokud se jednalo o stavění dřevěná, je barva černá.

Písemný operát, známý také jako vojensko-topografický popis Českých zemí vznikal společně s mapou a obsahuje charakteristiky mapované krajiny, která již nemohla být součástí mapy. Lze zde vyčíst terénní charakteristiky, hospodářské usedlosti, informace o sídlech, jednotlivých komunikacích (stav silnic a cest), vzdálenosti jednotlivých míst, stav řek, rybníků, jezů, potoků (šířka a hloubka vodních toků), studní a pramenů s pitnou vodou. Pro studium krajiny v 18. století se staly mapy I. Vojenského mapování jedním z nejdůležitějších podkladů (SEMOTANOVÁ, 2001).

4.2. Stabilní katastr

Císař František I. vydal 23. prosince 1817 patent o dani pozemkové a o vyměření půdy. Daně měly odvádět všechny poddanské i vrchnostenské půdy na základě čistého výnosu z pozemku. Aby daně byly správně odvedeny, muselo dojít k správnému geometrickému zaměření pozemků a přesného zaznamenání způsobu využití. Od daně byly osvobozeny pozemky, které nebyly hospodářsky využity, dále také neúrodné horské oblasti, veřejné silnice, řeky, kamenité skály apod. (SEMOTANOVÁ, 2001).

V první fázi vyměřovacích prací byla vytvořena nová trigonometrická síť, jelikož trigonometrická síť, která byla vytvořena pro rakouské soustátí (1806 – 1808 a 1810 – 1811) byla pro účely stabilního katastru nevyhovující (SEMOTANOVÁ, 2001). Výchozí bod trigonometrické sítě pro Čechy byl Gusterberg, který se nacházel v Horním Rakousku, pro území Moravy to byla věž svatého Štěpána ve Vídni. Jednotlivé body triangulace se rozdělily do čtyř skupin na body velké sítě, body malé sítě, body sítě III. řádu a body grafické triangulace. Zprvu byla zřízena velká triangulanční síť, která byla následně doplněna podrobnějšími sítěmi (BUMBA, 2007).

Jednota měřických prací byla zaručená vydáním publikace „Instrukce k provádění zemského vyměřování“. V této publikaci bylo uvedeno základní měřítko 1 : 2880, pro města a cennou půdu se vyhotovovaly mapy v měřítku 1 : 440 nebo 1 : 720. Stabilní katastr tvoří jak mapový tak i písemný operát a oceňovací písemný operát (SEMOTANOVÁ, 2001). Součástí mapového operátu stabilního katastru je

také Mapa kultur království českého. Jedná se o soubor map, které se vytvářely v měřítku 1 : 36 000 a v mapách jsou barevně rozlišené zemědělské kultury a neplodná půda a některé mapy obsahují záznamy o bonitě půdy (BUMBA, 2007).

Vlastním měřením v terénu byly zjištěny a označeny hranice katastrální obce a poté se zjišťoval průběh držebnostních hranic uvnitř katastrálních obcí. Následovala fáze, ve které byly detailně zaměřeny pozemky, a vše bylo zaznamenáno do polního náčrtu. Tyto náčrty byly překreslovány na měřickém stole (nejčastěji v zimním období) a tím vznikaly rukopisné mapy stabilního katastru. Z polních náčrtů se vytvářely indikační skicy, do kterých se zapisovaly jména držitelů, čísla domů, zapsaly se oměrné míry na budovách, domovní čísla atd. Z originálních map se vytvářely kopie, které nazýváme císařské povinné otisky (SEMOTANOVÁ, 2001; BUMBA, 2007).

Pro studium vývoje krajiny jsou nejvhodnější povinné císařské otisky (URL 4), zde je zaznamenán tehdejší průběh komunikací, pomocí hnědých linií, vodní toky a plochy jsou zvýrazněné modře, zděné budovy karmínově a žlutě jsou zaznamenány dřevěné stavby. Parcelní čísla budov jsou značena černou barvou, parcelní čísla ostatních pozemků mají červenou barvu, navíc pozemky jsou druhově členěny. Pozemky byly dále členěné na zdaněné a nezdaněné. Zahrady mají sytě zelenou barvu, louky světle zelenou. Pastviny jsou v mapách kolorovány rozdílným odstínem zelené a jsou značené písmenem " W". Pole je značeno světle žlutou barvou, lesy tmavě šedou až hnědou barvou a jsou ohraničeny černou linkou (SEMOTANOVÁ, 2001, URL 4).

Při identifikaci znaků a hodnot kulturní a historické charakteristiky je stabilní katastr velmi cenný, především kvůli jeho přesnosti, tak i kvůli detailnímu barevnému rozlišení ploch a jednotlivých objektů. V mapách, které byly vytvořeny pro stabilní katastr je zachycena krajina ve stejném období jako v mapách II. vojenského mapování, ale jsou desetkrát podrobnější (KUPKA, 2013).

4.3. II. vojenské mapování

Přesnost a spolehlivost map prvního vojenského mapování již na sklonku 18. století neodpovídala požadavkům vyžadovaných od státního mapového díla, což vedlo k rozhodnutí o druhém vojenském mapování. Podkladem pro druhé vojenské mapování, označované taktéž jako Františkovo, se stal zjednodušený obsah

stabilního katastru (KUPKA, 2013). Především díky geodetickým základům map stabilního katastru bylo u map františkovského mapování dosaženo vyšší přesnosti než tomu bylo u map prvního vojenského mapování. Pro vojenské potřeby probíhalo mapování v Čechách v letech 1842 – 1852, na Moravě a na Slezsku v letech 1836 – 1840. Na území Čech bylo vytvořeno 267 rukopisných kolorovaných sekcí v měřítku 1 : 28 000, na území Moravy a Slezska bylo vytvořeno 146 sekcí. Při druhém vojenském mapování, tvůrci poprvé v rakouské monarchii použili ke znázornění reliéfu Lehmannovo šrafování (SEMOTANOVÁ, 2001).

Jelikož byl u map II. vojenského mapování použit pravidelný klad listů, bylo možné odvozením z nich tvořit mapy menších měřítek. Tyto mapy se staly podkladem pro mnoho kartografických děl, například pro mapu v měřítku 1 : 144 000, která měla být vyhotovena pro celou monarchii s jednotným kladem listů a číslováním (SEMOTANOVÁ, 2001).

Mapy druhého vojenského mapování zobrazují krajinu, která byla zasažená nástupem průmyslové revoluce a zaváděním intenzivních forem hospodaření v zemědělství, kdy se během sto let zvýšila výměra orné půdy o 50 % na úkor lesa, který dosáhl svého minima (URL 5).

Mapy II. vojenského mapování patří mezi nejpopulárnější archivní mapy a jsou též nejvýznamnějším a nejčastěji používaným podkladem pro identifikaci historických a kulturních hodnot krajiny. Mohou zachytit charakter krajiny a vliv terénního reliéfu, což v podrobných mapách stabilního katastru není tak čitelné (KUPKA, 2013).

4.4. Územně plánovací dokumentace Jičína

Územní plán města Jičína byl pořízen, zpracován i schválen v roce 2010 Urbanistickým střediskem Brno, regulační plán města byl vytvořen pro dvě lokality a to v roce 2007 pro Lidické náměstí a v roce 2011 byl vytvořen regulační plán pro historické centrum. Územně analytické podklady SO ORP Jičín byly pořízeny v roce 2008, první aktualizace byla provedena v roce 2010, další proběhla v roce 2012, v současné době jsou aktuální ÚAP z roku 2014.

Jak územní plán uvádí, hlavním cílem koncepce rozvoje města je docílit územního rozvoje města a jeho částí formou komplexního návrhu uspořádání a využití území, především klade důraz na hospodářský rozvoj, sociální soudržnost

a kvalitu životních podmínek. Koncepce rozvoje města vychází ze dvou podmínek, jednak je to z podmínky respektování definovaných a chráněných hodnot území, která je zajišťována zejména jinými právními předpisy či správními opatřeními, druhá podmínka vychází z požadavku vymezení rozvojových ploch obce s hlavním cílem zabezpečení souladu všech přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území.

Územní plán se mimo jiné zavazuje k respektování kulturních, urbanistických a architektonických hodnoty, dále pak k respektování hodnot barokní komponované krajiny a to především z hlediska urbanistického, civilizačního a krajinářského a zachování významné barokní osy, respektovaní působení pozitivních civilizačních dominant v obrazu města a potlačení působení rušivých dominant a dále se zavazuje neumisťovat stavby na přírodních dominantách, rozvíjet prostupnost krajiny pro volnočasové aktivity a zachovávat rozhledy z významných vyhlídkových bodů.

4.4.1. Limity využití území a ochranná pásma (dle ÚP Jičín)

Limity vyplívající z ochrany památek a hodnot v území

- Městská památková rezervace
- Ochranné pásmo nemovitých kulturních památek
- Ochranní pásmo pro vesnickou památkovou zónu
- Nemovité kulturní památky
- Území s archeologickými nálezy
- Válečné hroby a pohřebiště, pietní místa

Limity dopravní infrastruktury

- Ochranná pásma silnice I., II., III. třídy
- Ochranné pásmo dráhy
- Letecká doprava včetně ochranných pásem letiště Jičín

Limity technické infrastruktury

- Ochranná pásma elektrického vedení
- Ochranná a bezpečnostní pásma plynovodů a jiných plynových zařízení

- Pásmo ochrany prostředí kolem čistírny odpadních vod
- Ochranná pásma vodovodních řadů a kanalizačních stok
- Ochranné pásmo sdělovacích kabelů

Limity vyplývající z ochrany přírody a krajiny

- Zvláště chráněná území, Natura 2000, ÚSES
- Ochrana lesa a jeho ochranné pásmo
- ochranná pásma vodních zdrojů stanovená vodoprávním úřadem

Limity pro vytváření zdravých a bezpečných životních podmínek

- Ochrana před povodněmi
- Ochrana zemského povrchu

5. Identifikace historických fragmentů

V následující části diplomové práce budou zhodnoceny dvě nejvýraznější barokní krajinářské úpravy v řešeném území. Budou zhodnoceny dochované vizuální a liniové vazby těchto kompozic, dále budou popsány identifikované fragmenty těchto barokních krajin.

5.1. Dochované fragmenty Valdštejnovy komponované zahrady

V první polovině 17. Století Albrecht z Valdštejna začal v Jičínské kotlině realizovat svůj velkolepý plán, vytvořil komponovanou kulturní krajinu s architektonickými a přírodními objekty a prvky, které na sebe navazují a společně vytvářejí v krajině geometrizovanou kompozici.

Mezi nejdůležitější krajinné prvky, které tvořily základ pro velkorysou krajinnou kompozici, patří tyto výrazné přírodní dominanty – čedičový vrch Veliš (429 m.n.m), kuželovitý kopec Zebín (399 m.n.m, čedičový kopec Čeřovka (331 m.n.m.), Kumburk (642 m.n.m.) a kopec Tábor (678 m n. m.). Spolu s terénními útvary, které sice nejsou dominantní pro jičínskou krajinu, ale sehrály důležitou roly při tvorbě barokní kompozice a spolu s výše jmenovitými přírodními dominantami, tvoří

základní kompoziční body. Mezi tyto terénní útvary patří vyvýšený remíz, také nazývaný rondel, který patřil do komplexu Valdické obory a terénní horizont, který je patrný z železničního přejezdu na konci Husovy ulice.

Orientace krajinných os barokní kompozice byla komponovaná jako průnik diagonál do šachovnicové městské uliční sítě, vytyčený směr rozpůlil pravý úhel nově vynesených městských bloků. Nejvýše postaveným bodem kompozice je čedičový vrch Veliš, ten spolu s hradem Kumburkem byl jediným architektonickými bod, který byl postaven před příchodem Albrechta do Jičína. Krajinná osa byla doplněna roku 1627 centrální dominantou, kostelem a Většího, mezi lety 1625 – 1632. Barokní osa byla ukončena kostelem ke cti Nejsvětější Trojice, Panny Marie a Všech svatých, který byl dostavěn roku 1632 (dnes znám jako kostel sv. Josefa). Na ose mezi Jičínem a kartuziánským klášterem ve Valdicích je umístěn Valdštejnův reprezentativní letohrádek, takzvaná Valdštejnská lodžie, lodžije je spojena s centrem města čtyřřadou lipovou alejí (Obr. 4).

V krajině lze identifikovat dvě vedlejší vizuální osy. První z nich je vedlejší kompoziční osa, která je kolmá na hlavní kompoziční osu, takže tyto dvě osy tvoří v krajině symbolický kříž. Tuto vedlejší osu tvoří propojení přírodní dominanty Zebína s vyvýšeným remízkem, takzvaným rondem a dále propojuje Valdickou oboru s kostelem Nalezení svatého Kříže v Robousích (Obr. 6). Tato osa se s hlavní osou kříží v místě Valdštejnovy lodggie. Vizuální osa mezi Zebínem a letohrádkem je do dnešní doby zcela funkční, ale druhá část osy, tedy od letohrádku k remízku již funkční není, což je především zapříčiněno zarůstáním lesního průseku a dalším důvodem je, že rondel je v dnešní době zalesněn a již nepůsobí v krajině dominantně, avšak je stále možné obnovit vizuální vazby. Vizuální osa rondel – kostel Nalezení svatého Kříže je stále funkční.

Druhou vedlejší vizuální osu tvoří pohledová spojnice mezi jezuitským dvorem Čeřov a kopcem za rybníkem Šibeňák (Obr. 6). Tato vizuální vazba již funkční není, jelikož jezuitský dvůr již dávno neexistuje a v dnešní době z jezuitského dvora existuje pouze zámeček a díky okolní zástavbě byla vizuální spojnice nenávratně přerušena.

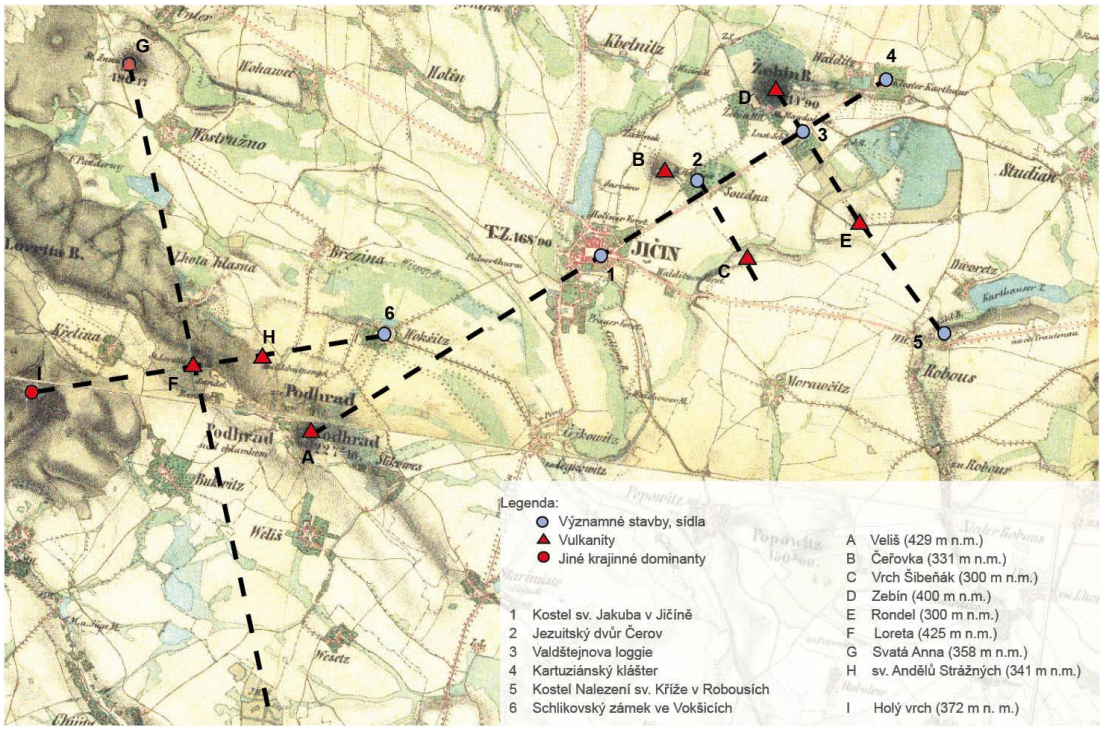

Obr. č. 4: **Komponované krajiny na Jičínsku**. V levé části Mariánská zahrada a po pravé straně tzv. Valdštejnova zahrada (mapový podklady: http://geoportal.gov.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

V následující části práce budou popsány hlavní body výše popsané hlavní kompoziční osy. Bude popsán historický vývoj a následně bude zhodnocen současný stav.

5.1.1. Hrad Veliš a Kumburk

První zmínka o vsi Veliš se nachází v zakládací listině Strahovského kláštera z roku 1143. Královský hrad byl postaven koncem 13. století nebo počátkem 14. století, s největší pravděpodobností Václavem II. (Obr. 5). Roku 1658 bylo nařízeno v císařské radě zbourání některých hradů a to z důvodu, aby v období války nedocházelo k ukrývání nepřátelských vojsk v opuštěných hradech. Materiál z bouraného hradu byl použit na stavbu zámku v Milíčevsi a stavbu dvora ve Starém Místě (FIALA, 1989). Dnes se zachovaly pouze zlomky původních zdí, které vrostly do čedičových základů (Obr. 5). Počátkem 17. století se zde začal těžit čedič, ale v dnešní době je čedičový lom opuštěn (KNOB a kol., 1985). Hrad Veliš se do dnešní doby nezachoval, ale stejnojmenný vrch je stále silnou dominantou v Jičínské krajině.

Hrad Kumburk byl postaven ve 14. století rodem Markvarticů. Hrad byl obehnán zdí a v severní části se nacházela obytná budova. Na východní části se tyčila mohutná věž, která měla hranolovitý tvar a o něco níže se nacházela menší věž, která měla kulatý půdorys (Obr. 5). Vstup od západu střežila menší hranolovitá věž spolu s bránou. Přístup k hradu byl možný pouze po spirálovité cestě, která se táhla podél celého kopce. Okolo celého hradu se nacházel hluboký příkop s valem, vstup do hradu zajišťoval padací most. V západní části pod vrchol kopce se nacházelo prostranství s konírnami a hospodářskými objekty (URL 6). Z původního hradu zbyly pouze trosky (Obr. 5), avšak Sdružení pro záchranu hradu Kumburk zabezpečilo trosky hradu, hrad zpřístupnilo a na vrcholku vystavělo vyhlídku. Z obou těchto míst se naskytuje krásný pohled do krajiny.

Obr. č. 5: **Historická a současná podoba Kumburku a Veliše**. **I** Původní podoba Veliše (zdroj: Knob a Hrdlička, 1958), **II** současná podoba Veliše (zdroj: Kořínková Zuzana, 2015), **III** původní podoba Kumburku (zdroj: URL 7), **IV** současná podoba Kumburku (Foto: Zuzana Kořínková)

5.1.2. Kostel sv. Jakuba Většího

V roce 1627 byla započata stavba nového kostela, který byl zasvěcen sv. Jakubu Většímu. Pro stavbu kostela bylo vybráno místo, které bylo vymezené na východně uzavřené Valdickou bránou, na západě zámkem, na jihu výrazně klesajícím terénem spolu s postavenou budovou děkanství a na severu zástavbou východní strany Staroměstského náměstí. Kostel byl projektován jako centrála

založená na půdoryse hloubkově protaženého řeckého kříže (WAGNER, 1979). Mezi ramena kostela byly vloženy tři věžovité kaple. Presbytář je po obou stranách doprovázen obdélníkovými sakristiemi. Dvojice točitých schodišť vedou k varhannímu kruchtu. V původních plánech byla loď kostela plánovaná bez empor. Oratoře měly mít trojdílná široká okna a spojovací chodba, která vedla k panské oratoři měla být bez oken. Jelikož neexistují spolehlivé materiály a je nedostatek pramenů, není zcela jasné, kdo byl architektem jičínského kostela, většina pramenů připisuje kostel týmu Marini, Spezza, Sebregondi a Pieroni a to v různých kombinacích. FIDLER (1997) připisuje realizaci kostela architektovi G. B. Pieronimu a to na základě srovnání jeho písma s dokumentací při projektu zámeckého kostela v Brtnici. Kostel nebyl nikdy dokončen dle původních plánů. V dnešní době je kostel zachovaný a plně funkční.

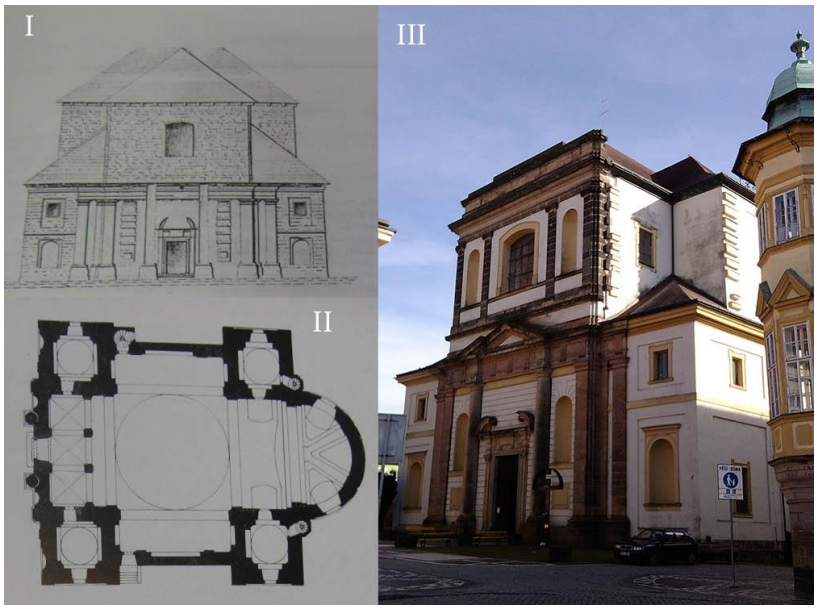

Obr. č. 6: **Kostel sv. Jakuba**. I průčelí kostela sv. Jakuba v nedokončeném stavu do r. 1864 (zdroj: Wagner, 1979), II půdorys (zdroj: Wagner, 1979), III současná podoba sv. Jakuba (Foto: Zuzana Kořínková)

5.1.3. Kartuziánský klášter

V roce 1627 začala výstavba klášterního komplexu, který splňoval tradiční formu a regule kartuziánského řádu. Podle těchto regulí měli mniši žít v jednotlivých domcích, které byly odděleny od bratrů laiků, měli se modlit, pracovat a byli zavázáni mlčenlivostí, tato pravidla mohla být porušena pouze při řádových slavnostech (WAGNER, 1979). Komplex se skládal z kostela, společenských budov (Obr. 7) s kapitulním sálem, refektářem a knihovnou a z jednotlivých domků pro

mnichy s vlastními zahrádkami (MORÁVEK a WIRTH, 1946). 17. července 1857 byl klášter předělán na mužskou věznici, která je funkční do dnešní doby, ale dominantní význam v krajině již v dnešní době zachován není. Kartuziánský komplex byl v průběhu let zastavěn provozními budovami pro potřebu věznice (Obr. 8). Kartuziánský areál je sice v dnešní době již součástí jádra stále se rozrůstající obce Valdice, ale zachovalý klášter si do dnešní doby zachovává v krajině svoji dominantnost. Rondel, který byl součástí Valdické obory a který ukončoval jihovýchodní rameno kříže stále existuje, ale v dnešní době je hustě zalesněn, ale obnova je stále možná.

Obr. č. 7, 8: Podoba kartuziánského kláštera a kostela sv. Josefa na mapě Stabilního katastru a na současném ortofotu (zdroj: Hájek, 2003; http://geoportal.cuzk.cz)

Obr. č. 9: **Kostel sv. Josefa** na historických fotografiích a současná podoba interiéru kostela (zdroj: archiv Věznice Valdice)

5.1.4. Valdštejnská loggie a Libosad

Albrechtovo přání bylo vlastnit poblíž svého sídla oddychový a lovecký areál. V roce 1627 došlo poblíž obce Valdice k zbudování knížecí zahrady a malé obory. Tento prostor byl obehnán zděným oplocením (WAGNER, 1997). Nejasnosti jsou v tom, kdo je autorem projektu, podle WAGNERA (1997) navrhl loggii spolu

s čestným dvorem, zahradou a oborou Nicolo Sebregondi, avšak ULIČNÝ (2007) tvrdí, že autorem je Giovanni Pieroni, určit autora je složité, jelikož plány se nedochovaly. V roce 1631byla založena velká obora s labutím rybníčkem. V jihovýchodní části obory se nacházela bažantnice a v bývalé knížecí zahradě labyrint. Před loggií se na klesajícím terénu nacházely květinové záhony s centrální velkou fontánou a dalšími čtyřmi menšími fontánkami. Loggie měla průčelí o třech arkádách s valbovou střechou, která měla tři vikýře. Hlavní přední prostor, který byl zaklenutý třemi křížovými klenbami, byl uzavřen po stranách kuželovou balustrádou. Přístup do loggie byl buď z čestného dvora nebo malým schodištěm do zahrady, v šíři střední arkády. V severní části loggie přiléhal čestný dvůr, přízemní tříkřídlá budova s nadpatrem zastřešená valbovou střechou. Na bočních křídlech se nacházely průjezdy, které navazovaly na střední osu lipové aleje. V přízemí se nacházely stáje, obydlí pro personál, kuchyně, ale také lázně, to dokládá fakt, že tento komplex byl místem jak pro kratochvíle, tak i zotavení (WAGNER, 1997; MENCL, 1949). Zahrada, dnes známá jako Libosad byla odstupňována od loggie směrem k bažantnici. Okolo celé zahrady byla postavena zeď, na severozápadní straně byla ozdobena řadou výklenků, které byly určeny nejspíše pro sochy, byla zde i velká umělá, klenutá jeskyně, která se zde dochovala do dnes. Zahrady, obora a loggie s čestným dvorem byly dokončeny v roce 1633, ale bohužel již v roce 1634, krátce po smrti vévody byla zahájena konfiskace jeho majetku a jičínská vojenská posádka vyloupila komplex. Co nestihli ukrást vojáci, bylo převezeno do Hradce Králové (WAGNER, 1997). Valdštejnův letohrádek potkalo několik požárů a dlouhá léta celý komplex chátral, od roku 1963 se pomalu započalo s opravami, které trvají do dnešní doby. V současné době je komplex využíván pro kulturní akce, jako například koncerty, divadla a v letních měsících je toto místo často využíváno pro konání svateb, ale jeho budoucí využití je stále nejasné.

Obr. č. 10: **Valdštejnova loggie a Libosad**. První fotka představuje pohled ze Zebína směrem k loggii a oboře, uprostřed Valdštejnova loggie a napravo pohled do Libosadu (Foto: Zuzana Kořínková

5.1.5. Valdická obora a bažantnice

Rozsáhlé území, které se nacházelo na jihovýchodě od Zebína a na kterém se nacházely lesy, louky a rybníky, odkoupil roku 1600 od města Jičína tehdejší majitel velišského a rumburského panství Jan Rudolf Trčka z Lípy. Území oplotil a vysadil zde zvěř, rozloha obory zůstala stejná do doby, kdy přešla do vlastnictví Albrechta z Valdštejna (HÁJEK, 2003). V severní části obory se nacházela dřevěná hájenka, od níž vedly směrem k dnešnímu Valdickému rybníku lipové aleje. Nejvýraznější osou, která se nacházela v oboře, byla ta, která bažantnici rozdělovala lesním průsekem na dvě části, průsek měl přibližně 41 metrů. První popis obory je od císaře Františka I., který napsal:„..*od vrat rozebíhají se různým směrem aleje oborou, mezi nimi jsou louky, na nich porůznu skupiny jehličnatých stromů, některé časti, jsou vysoký les s nádhernými starými stromy, ale světle, pod nimiž roste tráva. Při vstupu do obory vlevo jest olšový a javorový les, vpravo myslivna s poli, kterých hajný užívá. Jest tu též rybník a kolna pro zvěř; na konci obory jest značný, plaňkami ohražený kus lesa, z různých krásných stromů.“* (MENCL, 1949). V 19. století došlo k oboře k velkým změnám, les kolem myslivny byl vykácen a posléze přeměněn v pole, louky a ovocný sad. V současné době (Obr. 11) bažantnice neplní svojí funkci a průhledový průsek je stále částečně dochován, i když už ne v původní šířce a především délce. Les, který popisoval František I. již také není zachován, v dnešní době se v této oblasti nachází les smíšený.

Obr. 11: **Historický vývoj Valdciké obory a bažantnice na mapách I., II., III. Vojenského mapování a ortofotomapy z 50. let a ze současnosti.** Na mapách je patrné postupné zarůstání lesního průseku (Mapové podklady: http://oldmaps.geolab.cz, http://geoportal.gov.cz)

5.1.6. Lipová alej

Lipová alej, která vizuálně spojuje kostel sv. Jakuba a vstupní bránu do čestného dvora Valdštejnské loggie, byla vysázena v roce 1631, ale téhož roku zima většinu lip zničila. Valdštejn přikázal následující rok vysadit lípy znovu a nařídil najmout několik hlídačů, aby nově vysázené stromořadí neponičili kolemjdoucí (MENCL, 1949). Alej původně měla spojovat rezidenci, letohrádek a kartuziánský klášter. Původně alej tvořilo 1140 lip a v průběhu let byly několikrát přesázením vyměněny, v dnešní době je v aleji 928 stromů. Čtyřřadá lipová alej rozděluje původní zelený pruh na širokou střední vozovku, která byla dříve využívaná jako široká kočárová cesta a podél tohoto pásu jsou na obou stranách úzké pěší cesty, které jsou osázené dvouřadými alejemi (WAGNER, 1997). Lipová alej je v dnešní době zcela zachována a patří mezi nejstarší čtyřřadou lipovou alej v České republice a v celkové kompozici stále tvoří důležitý prvek. V polovině lipové aleje, na mírně vyvýšeném místě, je průhledem vidět z jedné strany bránu do čestného dvora a za ním věž kartuziánského kostela a kopec Kumburk. Z pohledu k městu je průhled na Valdickou bránu, za ní se tyčí kostel sv. Jakuba a vizuální osu zakončuje Veliš. Celistvost osy narušuje ve třech místech přerušení aleje silnicí, ve dvou případech alej protíná vedlejší silnice, která vede k obytné zóně, v levé části lipové aleje a na konci lipové aleje vizuální osu protíná hlavní silnice, která směřuje na Lomnici.

Obr. č. 12: **Lipová alej**. I průhled na Valdštejnův letohrádek, III průhled na Valdickou bránu, kostel sv Jakuba a v dálce Veliš (Foto: Zuzana Kořínková)

5.2. Dochované fragmenty Mariánské zahrady

Pokud chceme analyzovat Jičínskou krajinu, neměly bychom opomíjet barokní komponovanou krajinu, která byla realizovaná postupně na přelomu 17. a 18. století na panství Schliků. Krajina, která se nachází mezi Jičínem a Kopidlnem, je plná významných krajinných prvků a přírodních památek a tento krajinný celek byl před několika lety nazván „Mariánská zahrada“. Na Jičínsku tedy můžeme sledovat dvě různé krajinářské školy.

Mariánská zahrada se nachází v jižní části okresu Jičín a vymezuje ji v jižní části katastr města Kopidlna, na jihu zasahuje do jičínské kotliny. Rozloha území je přibližně 150 km^2. Nejvyššími dominantami jsou vrch Veliš (429 m n. m.) a Loreta (425 m n. m) (GOTTLIEB a KLIPCOVÁ, 2007).

V těsné blízkosti Valdštejnovy barokní komponované krajiny vznikala za dob Františka Josefa Schliky (1656 – 1740) značným přispěním jeho druhé ženy Anny Josefy rozené Krakovské z Kolovrat (1691 – 1771) další významná barokní krajinná kompozice. Autorem většiny stavebních plánů byl francouzský architekt Jean Baptista Mathey. Na rozdíl od Valštejnovy komponované krajiny, která se vyznačuje monumentálními, okázalými dominantami (jak přírodními tak architektonickými), velkým měřítkem a krajinnou geometrizací, schliklovskou krajinu charakterizuje malé měřítko, drobné sakrální stavby, které jsou citlivě rozmístěny v krajině. (URL 8)

Obr. č. 13: Loreta (Foto: Zuzana Kořínková)

Hlavní krajinou kompozici tvoří symbolický kříž, v jehož středu se v nejvyšší nadmořské výšce nachází kopie kaple Lorety (Obr. 13), chýše kde se narodila Panna Marie, která podle legendy byla přenesená anděly z Palestiny do Lorety v Itálii. Loreta, která byla postavena roku 1694 na vulkanickém suku a z tohoto místa byla viditelná všechna ramena kříže (Obr. 4) (HÁJEK, 2003).

Na východ rameno směřovalo ke kapli sv. Andělů Strážných k schlikovskému zámku ve Vokšicích, zde si můžeme povšimnout dalšího rozdílu proti Valdštejnské kompozici a to že krajinné osy nevedly pouze k jedné dominantě, ale byly zdvojené. Kaple sv. Andělů Strážných (Obr. 14) je založena na půdorysu pravidelného šestiúhelníku a tato drobná kaplička je umístěna na vyvýšeném místě velšského svahu. Vokšický zámek (Obr. 15) spolu s parkem, užitkovou zahradou a hospodářským dvorem byl postaven v roce 1700 Františkem Josefem Schlikem, který zámek učinil správním sídlem celého panství. Nejzajímavější část celého komplexu a současně výraznou krajinnou dominantou jsou dvě budovy sýpek (HÁJEK, 2003). Po roce 1948 byl zámek i rozlehlý zemědělský komplex zabaven a využíván jako prodejna potravin a od roku 1974 zde hospodařilo JZD Staré Místo. Po roce 1989 byl zchátralý a zpustlý zámek navrácen rodině Schliků (URL 9).

Obr. č. 14, 15: **Kaple sv. Andělů Strážných** a napravo **zámek ve Vokšicích** (Foto: Zuzana Kořínková)

Severní část ramena kříže směřovala ke kapli sv. Anny, která se nachází u obce Ostružno. Kaple se nachází na stejnojmenném vrchu a má rotundový půdorys (Obr. 16). Západně od kaple sv. Anny se nachází kaple Nejsvětější trojice, která byla postavena v údolí na pomezí mezi pásmem velišských hřbetů a vrchem Houserem. Kaple je založená na půdorysu trojúhelníka a završená je trojdílnou kupolí s lucernou (Obr. 17).

Obr. č. 16, 17: **Kaple sv. Anny** a nalevo **kaple Nejsvětější trojice** (Foto: Zuzana Kořínková)

Západní linie směřuje k výrazné krajinné dominantě, Holému vchu (371 m n. m.) a na jih rameno směřuje ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie v Kostelci, respektive až k zámku v Jičíněvesi. Zámek je postaven na vyvýšeném terénu, jedná se o třípatrovou budovu s čtvercovým půdorysem, se čtyřmi průčelími, členěnými pilastry, stavba je zastřešena mansardovou střechou (Obr. 18). K západnímu průčelí byla o pár let později přistavena zámecká kaple a později byla dvakrát rozšířena. Kaple je jednolodní s pravoúhlým presbytářem. Po dostavení zámku, sem byly přemístěny kanceláře správy panství z Vokšického zámku. Zámek v Jičíněvesi se také stal sídlem rodiny Schliků. Po roce 1948 potkal zámek podobný osud jako Vokšický zámek, zámek se stal střediskem pracovních záloh nebo se zde nacházelo Odborné učiliště zemědělské. V dnešní době je zámek veřejnosti uzavřen a je v rukách Schlikovské rodiny (URL 10).

Symbolický kříž, v jehož středu se nachází Loreta a jehož ramena propojovala kapli sv. Anny, kapli sv. sv. Andělů Strážných symbolizuje propojení Kristovy oběti na Kříži a mateřství Panny Marie a její matky Anny, symbol Boha Otce a Ducha svatého představovala kaple sv. Trojice (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Obr. č. 18: **Zámek v Jičíněvesi** (Foto: Zuzana Kořínková)

Symbolický kříž, v jehož středu se nachází Loreta a jehož ramena propojovala kapli sv. Anny, kapli sv. sv. Andělů Strážných symbolizuje propojení Kristovy oběti na Kříži a mateřství Panny Marie a její matky Anny, symbol Boha Otce a Ducha svatého představovala kaple sv. Trojice (ULRYCHOVÁ a kol., 2008).

Terénním šetřením byl posouzen stav barokní kompozice Mariánské zahrady. Centrální bod, Loreta, která se nachází na stejnojmenném čedičovém suku je sice stále zachovalá, ale pohledové vazby s ostatními kompozičními prvky již nejsou funkční, především díky vzrostlým dřevinám, které brání ve výhledu, lesní průseky, které tvořily kříž, jsou v dnešní době ze všech stran zarostlé (Obr. 19). Tento stav vizuální vazby však není definitivní a mohl by se obnovit. Kaple sv. Anny je také stále zachována, ale vzrostlá vegetace brání ze všech směrů k průhledům do krajiny, dále chybí přístupová cesta ke kapli, jelikož se kaple nachází uprostřed zemědělské půdy, je přístup vhodný pouze v suchých obdobích. Stejná situace je i u kaple sv. Andělů Strážných. Severozápadní průsek byl přerušen čedičovými a pískovcovými lomy, které byly otevřeny na západní části svahu Lorety. Mariánská zahrada nabízí krásné sakrální stavby, posazené v malebné krajině, bohužel chybí větší informovanost a propagace této oblasti, v krajině jsou tyto místa těžce identifikována, jelikož k většině bodů chybí v krajině značení.

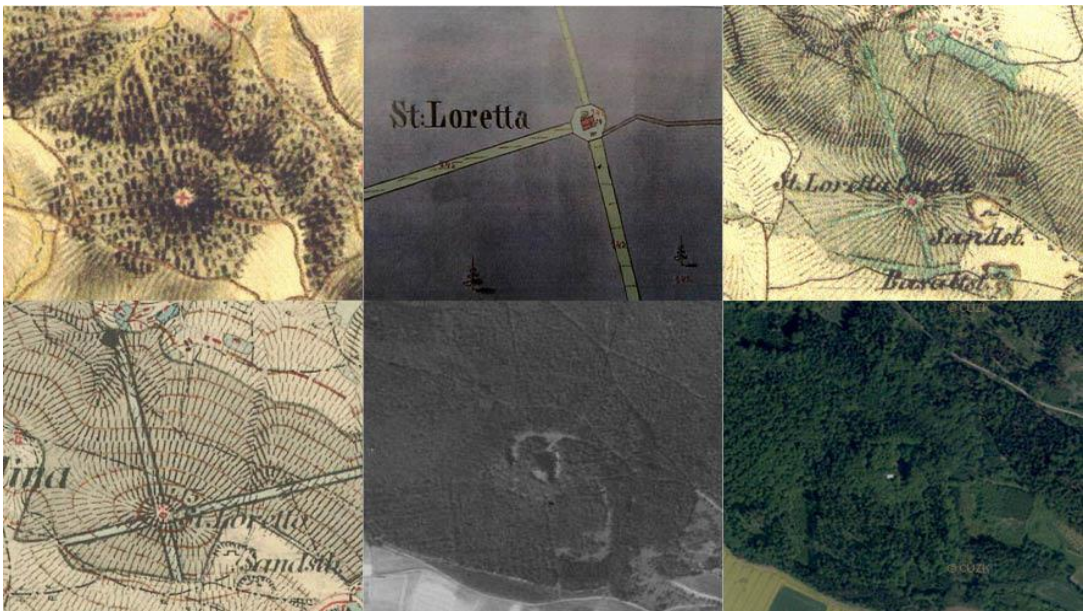

Obr. č. 19: **Historický vývoj Lorety na mapách I., II., III. vojenského mapování, na mapě Stabilního katastru a ortofotu z 50. Let a na současný stav na ortofotu**. Na mapách je patrné postupné zarůstání lesního průseku na pomyslném kříži. (Mapové podklady: http://oldmaps.geolab.cz, http://geoportal.gov.cz)

6. Identifikace vchodů do krajiny, současná situace

Následující část práce se věnuje problematice propojení města Jičína s jeho okolní krajinou. Nejprve bude popsán současný stav, následovat bude identifikace míst, které slouží k propojení městského jádra s okolní krajinou a následovat bude rozbor hrozeb pro tyto cesty z města k volné krajině v návaznosti na rozvoj Jičína.

6.1. Diagonalita komunikačních sítí

Jak již bylo zmíněno výše, Jičín má pravoúhlou uliční síť historického jádra, která je napojená na diagonální komunikační síť (Obr. 20). Městské osy se za hranicemi městského centra lámou v diagonály, které pak člení okolí historického jádra na lichoběžníkové a trojúhelníkové výseče.

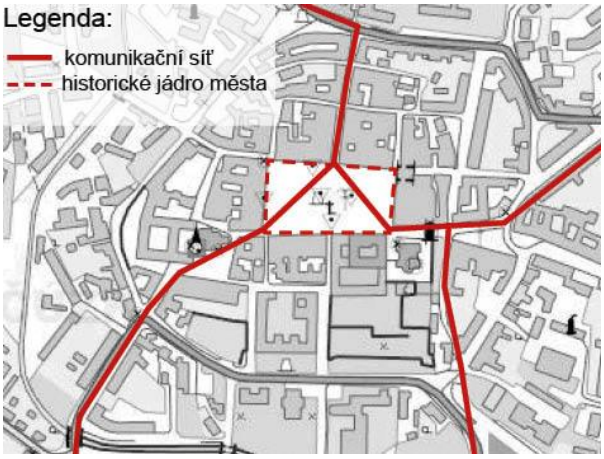

Obr. č. 20: Pravoúhlá uliční síť historického jádra napojená na diagonální komunikaci (Mapový podklad: http://geoportal.gov.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Důvodů tohoto směřování může být hned několik. První příčinou může být nesouměrnost pozice města vůči směrům dvou nejdůležitějších komunikačních tras, které procházejí zadaným územím. První komunikační trasa spojuje Polabí a horní část Pojizeří, její orientace je na trase Brno – Litomyšl – Hradec Králové – Jičín – Trutnov – Liberec – Frýdlant (pro účel diplomové práce označena I). Tato trasa již odedávna spojuje Českou kotlinu a severní Evropu. Druhá velmi významná trasa spojuje Prahu s Podkrkonoším, tento směr jde vyjádřit spojením tří bodů Praha – Jičín – centrální Krkonoše (pro účel diplomové práce označena II) (Obr. 21). Tyto komunikační trasy vždy byly a nadále jsou důležitým činitelem při formování osídlení Jičínska. Obě trasy se kříží v obci Úlibice, vzdálené asi 5 km od Jičína směrem na západ. Pokud aplikujeme průběh těchto tras do historického centra Jičína, zjistíme, že se tyto trasy nekříží, jak to bývá u jiných měst postavených ve stejné době, ale mají podobu dvou písmen „V“, které ve svých vrcholech spojuje přímka. Na jičínském náměstí se jejich směry lomí a poté se vracejí zpět do svých původních směrů, toto je možná důvod, proč měl Jičín pouze tři městské brány, přičemž u podobných měst jsou obvyklé čtyři brány. V jihovýchodní části náměstí, přesněji pod Valdickou branou se tyto komunikace setkávají – rozdělují. Husova třída, která na tento bod navazuje, a obě cesty se zde spojují a souběžně vedou až za hranice města, aspiruje na to, stát se jediným městským bulvárem, jelikož žádná jiná ulice nemá takový potenciál pro rozvoj (GOTTLIEB, 2005).

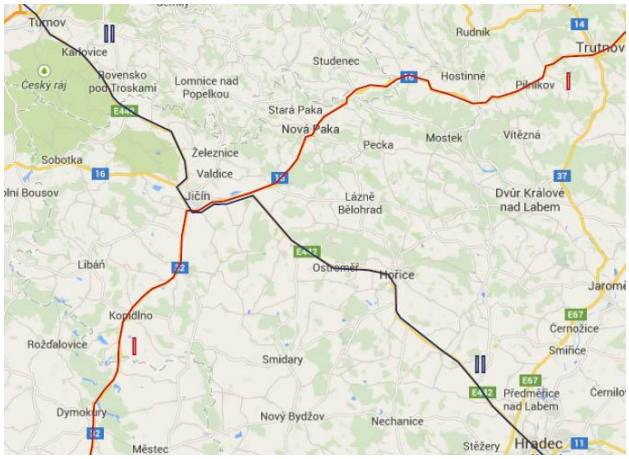

Obr. č. 21: Křížení komunikací (Mapový podklad: https://www.google.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Místo rovnoměrné a plošné výstavby předměstí, vznikala okolo historického jádra lichoběžníková výstavba s paprskovitými enklávami. Proto zástavba, která vychází z jádra města do okolí je nesymetrická, stranově nerovnovážná, střídají se tu zóny se zvýšenou urbanizací a naopak místa, která jsou zcela nezastavěná. Díky této příznivé situaci, existuje ve městě několik bodů, ze kterých si člověk může uvědomit, jak je město spjato s okolní krajinou a jak chytře je na krajinu provázáno. Těmito body jsou hráz rybníka Kníže, ze které se naskytuje průhled k panoramatu vrchů Kozlova a Tábora, začátek lipového stromořadí s komponovanými barokními dominanty a na konci Husovy třídy se otevírá panorama Podkrkonoší s kopcem Zebínem, Bradlecem a Kumburkem. Speciálním místem je ochoz Valdické brány, ze které je nejvíce patrné, že východní část města, směrem k Husově třídě je silněji zastavěna, zatímco podhled na západ nám poskytne výhled na historické náměstí a volnou krajinu (GOTTLIEB, 2005).

6.2. Pět vchodů do krajiny

V Jičíně se nachází pět míst, ve kterých se volná krajiny skoro dotýká historického jádra města. Tyto místa rovnoměrně obkružují celý obvod města a vchody do krajiny leží na všech světových stranách. V následující části práce budou tyto vchody do krajiny identifikovány a popsány. Následně bude zhodnocena míra ohrožení těchto přírodních koridorů. Terénním průzkumem byla zjištěna vzdálenost vchodů do krajiny od městské památkové rezervace a dále byla zjištěna průchodnost do volné krajiny.

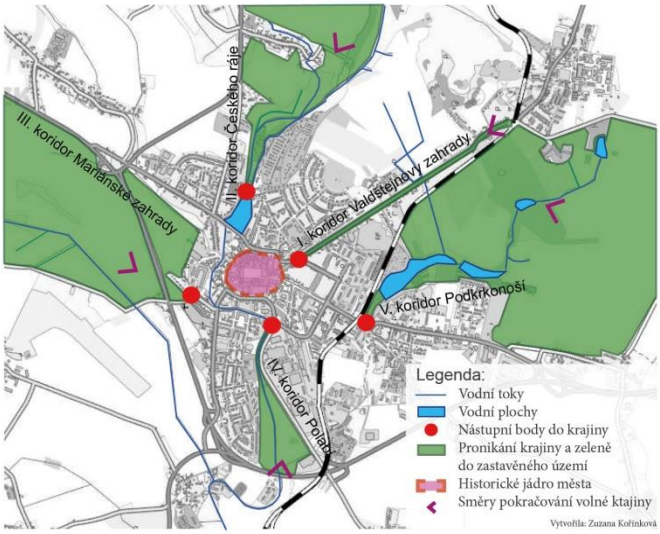

Obr. č. 22: Vstupy do krajiny (Mapový podklad http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

6.2.1. První vchod – Valdštejnova zahrada

První vchod do krajiny můžeme identifikovat na začátku lipové aleje (Obr. 24), na místě dnešního kruhového objezdu, kde se střetávají ulice Havlíčkova, Bolzanova, Revoluční a Sv.Čecha, toto místo můžeme označovat jako nejstarší konstruovaný vchod do krajiny, který se dochoval (Obr. 23). Tento koridor z města můžeme sledovat již na mapách I. vojenského mapování. Cesta z města vede čtyřřadou lipovou alejí, kterou nechal vysázet vévoda Albrecht z Valdštejna a dále pokračuje okolo Valdštejnské loggie a pokračuje směrem na Železnici.

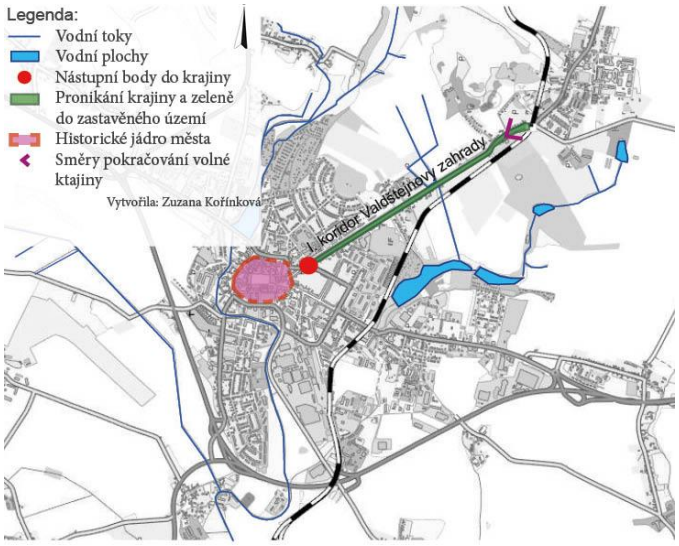

Obr. č. 23: První vchod a přírodní koridor (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Vzdálenost od ochranného pásma městské památkové rezervace je přibližně 220 m a volnou chůzí trvá překonat tuto vzdálenost přibližně 4 minuty.

Lipová alej spojuje dvě městské památkové rezervace a to MPR města Jičína a MPR areálu Valdštejnské loggie, ochrana památkově chráněných objektů a jejich ochranná pásma jsou legislativně zajištěna zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Alej a obora Libosad je vymezena jako evropsky významná lokalita Natura 2000.

Obr. č. 24: První vchod a přírodní koridor (Foto: Zuzana Kořínková)

Největším ohrožením tohoto koridoru se nachází v rozrůstající se zástavbě v oblasti Soudná a Sedličky a další výstavbou po obou stranách lipové aleje. Díky propojování těchto městských částí dochází k narušení, v některých případech k znemožnění průhledů do krajiny. Dalším ohrožením je plánovaná výstavba na místě dřívějších kasáren v oblasti Čerovky, která se nachází v těsné blízkosti lipové aleje (Obr. 25).

Obr. č. 25: **Řešení problematiky ochrany prvního koridoru v územním plánu Jičína**. Plochy označené **A** značí nezastavitelné území, písmeno **B** značí plochy budoucí výstavby a případné ohrožení koridoru (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Dalším problémem se jeví plánovaná rychlostní silnice R35, především její navrhovaná severní varianta, která by spojovala město Turnov s Jičínem. Tato varianta plánuje napojení u obce Úlibice na stabilizovanou trasu R35 směrem na Hradec Králové. Jelikož severní varianta plánuje procházet v těsné blízkosti obce Železnice, bylo by zde velké riziko spojené s uchováním koridoru, který směřuje tímto směrem.

Přemýšlet by se také mělo o vhodné úpravě centrální travnaté části lipové aleje, nevhodně zde vystupují nad terén prvky vodovodního řádu. Nevhodně se jeví umístěných informačních tabulí, které narušují průhled lipovou alejí.

6.2.2. Druhý vchod – koridor Českého ráje

Druhý vchod do krajiny se nachází v těsné blízkosti rybníka Kníže u městského koupaliště a směřuje proti proudu Cidliny k obci Železnice popřípadě do krajiny Českého ráje (Obr. 26). Tato část představuje krajinu, přetvářenou lidmi, kteří byli závislí na zemědělské výrobě. Na historických mapách je patrný rybník, který se rozprostíral v blízkosti dnešní Kbelnice i díky tomuto rybníku v této oblasti v dávné minulosti vznikaly mlýny, mlýnské náhony a dosud fungující pila v Železnici. Již na mapě II. vojenského mapování je jasně patná cesta, která vedla okolo rybníka Knížete, okolo Kbelnice a pokračovala dále směrem k Libuni.

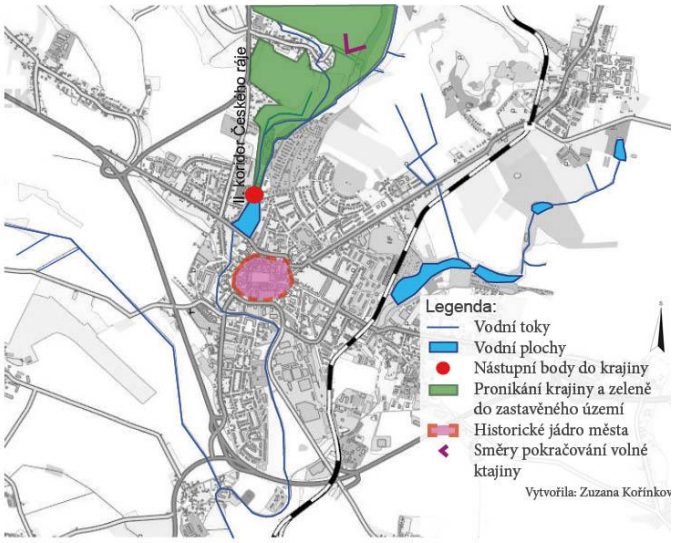

Obr. č. 26: Druhý vchod a přírodní koridor (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Koridor je tvořen vysokokmennými stromy, které se nacházejí v lineárních řadách podél toku Cidliny. Podél koridorů se naskytují daleké průhledy do krajiny, směrem do Železnice se jedná o kumbursko-bradlecký hřbet a směrem do krajiny Českého ráje se otevírá krajina s dominantou Brada.

Vzdálenost od ochranného pásma městské památkové rezervace je přibližně 420 m a volnou chůzí trvá překonat tuto vzdálenost přibližně 7 minut.

V současné době se řeší návrh na vybudování cyklostezky, která by se měla napojovat na cyklostezku, která spojuje obec Popovice s městem Jičínem. Plánovaná cyklostezka by měla začínat u vstupního bodu do krajiny, což znamená u městského koupaliště, dále by vedla starou původní cestou podél jabloňové aleje (Obr. 27) dále kolem nově rekultivované skládky pod Zebínem a ústit by měla do stávající komunikace v Železnici. Původní myšlenka byla vytvořit cyklostezku s nezpevněným povrchem, ale nakonec bylo rozhodnuto pro asfaltový povrch. Krajský úřad Královéhradeckého kraje v loňském roce zrušil rozhodnutí jičínského odboru dopravy o ohlášení stavby na cyklostezku, město se proti tomuto rozhodnutí odvolalo a ministerstvo dopravy odvolání zamítlo (URL 11).

Obr. č. 27: Druhý přírodní koridor (Foto: Zuzana Kořínková)

Z Územního plánu vyplývá, záměr dokončit radiální výstavbu kolem západního svahu Čerovky, tento návrh vychází z Musilova regulačního plánu. Nová výstavba by měla zachovat přírodní hodnoty koridoru. V místě plánované výstavby se v současné době nacházejí zahrádkářské kolonie, které částečné brání k volnému vstupu do koridoru Cidliny, z ÚP vyplývá zmenšení plochy zahrádkářské osady, ale problém volného vstupu do krajiny neřeší. I díky místnímu koupališti tato část města slouží obyvatelům Jičína jakožto místo příměstské rekreace a tuto funkci by si měla i nadále udržet (Obr. 28).

Dalším ohrožením je rozšiřující výstavba v Kbelnici a Rybníčku, tato nová i plánovaná výstavba znehodnocuje krajinný ráz a negativně ovlivňuje průhledy do krajiny z koridoru a to především na dominanty Zebína a Brada. Budoucí výstavba by se měla řešit a posuzovat dle zákona číslo 114/1992 Sb. o ochraně přírody

a krajiny. Nezbytná bude pro další rozvoj spolupráce mezi obcemi Kbelnice a Brada – Rybníček.

Obr. č. 28: **Řešení problematiky ochrany druhého koridoru v územním plánu Jičína**. Plochy označené **A** značí budoucí výstavbu kolem západní části Čerovky, písmeno **B** značí změnu plochy zahrádkářské kolonie (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Dalším ohrožením je rozšiřující výstavba v Kbelnici a Rybníčku, tato nová i plánovaná výstavba znehodnocuje krajinný ráz a negativně ovlivňuje průhledy do krajiny z koridoru a to především na dominanty Zebína a Brada. Budoucí výstavba by se měla řešit a posuzovat dle zákona číslo 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Nezbytná bude pro další rozvoj spolupráce mezi obcemi Kbelnice a Brada – Rybníček.

6.2.3. Třetí vchod – Mariánská zahrada

Nástupní bod do krajiny Mariánské zahrady se nachází u podjezdu silnice E442 a vede do krajiny, ve které se dochovaly prvky barokní komponované krajiny, které byly založené hrabětem Františkem Josefem Schlikem (Obr. 29). Charakteristickými prvky této krajiny jsou drobné zásahy do reliéfu a to především pomocí kaplí a drobné sakrální architektury, která se nachází v uzlových místech. Místní krajinu tvoří především zemědělská půda.

Vzdálenost od ochranného pásma městské památkové rezervace je přibližně 540 m a volnou chůzí trvá překonat tuto vzdálenost přibližně 9 minut.

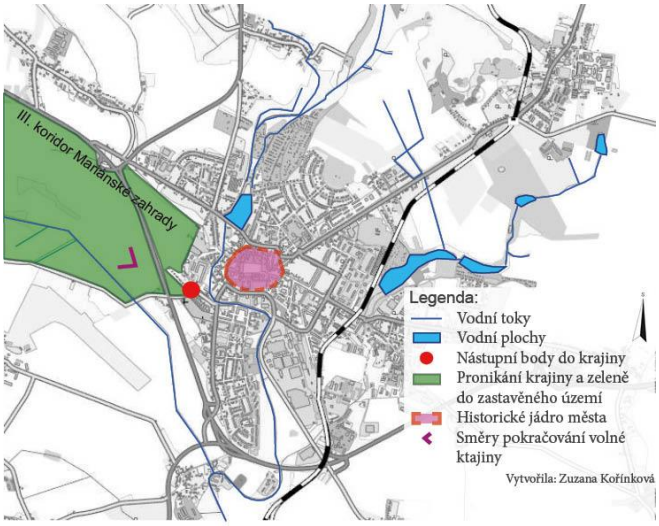

Obr. č. 29: Třetí vchod a přírodní koridor (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Jelikož v oblasti Mariánské zahrady leží mnoho jak historicky, tak i turisticky zajímavých míst, mělo by být realizováno propojení Jičína s tímto územím. Problematiku přivedení turistů i cyklistů do této oblasti řeší cyklotrasa, která vede z města na obec Březinu a dále pokračuje směrem k Ostružnu nebo v druhém směru na Veliš a Kostelec. Nástupní bod do krajiny, se jeví jako problematické místo, jelikož podjezd je úzký a chybí zde chodník, takže zde může jak cyklistům, tak i chodcům hrozit nebezpečí.

Obr. č. 30: Třetí přírodní koridor (Foto: Zuzana Kořínková)

Hrozbou pro tento koridor je stále se zvětšující zastavěná plocha v obci Březina, především podél silnice. Tyto novostavby rozrušují kompaktnost sídla a dále se celkově jeví rušivě v krajině.

V dané lokalitě se nachází letiště Jičín a spolu se svým ochranným pásmem ovlivňuje charakter tohoto území. I díky tomuto fragmentu si krajina v tomto území zachovává malebný ráz s velkým zastoupením zemědělské půdy.

Ohrožení tohoto koridoru představuje také budoucí výstavba rychlostní silnice R35 a to jižní varianta, která je plánovaná z Mnichova Hradiště do Úlibic a dále směrem na Hradec Králové, v případě této realizace, je potřeba zajistit průchodnost mezi Jičínem a krajinou okolo Veliše.

6.2.4. Čtvrtý vchod – koridor Polabí

Čtvrtý vhod do krajiny se nachází na konci cyklostezky, naproti obchodnímu domu Kaufland, v blízkosti autobusového nádraží a směřuje proti toku Cidliny dále k obcím Čejkovice a Popovice (Obr. 31). V současné době zde chybí jakákoliv cesta v ose koridoru, to zapříčiňuje jen velmi sporadické navštěvování této oblasti. Z územního plánu Jičína jasně vyplívá, že se jedná o zátopovou oblast, což značí velmi slabé zásahy v krajině. Z obou stran toku Cidliny se rozprostírají zemědělské plochy a v těsné blízkosti popovické silnice se nacházejí plochy výroby a skladování.

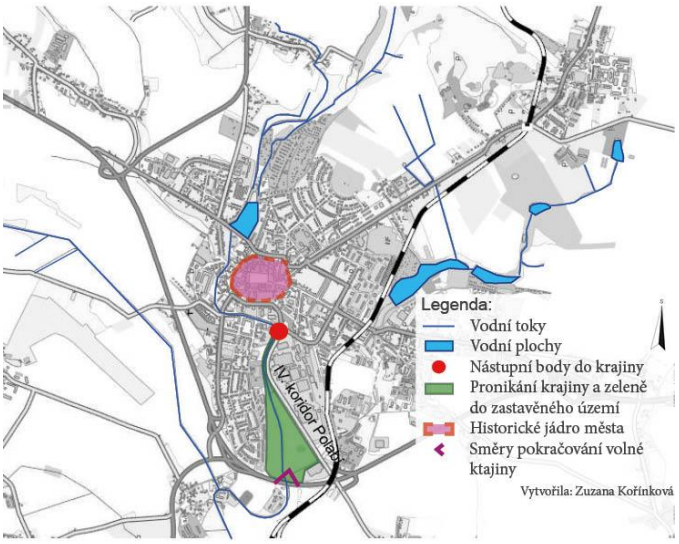

Obr. č. 31: Čtvrtý vchod a přírodní koridor (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Vzdálenost od ochranného pásma městské památkové rezervace je přibližně 430 m a volnou chůzí trvá překonat tuto vzdálenost přibližně 7 minuty.

V oblasti koridoru se nachází největší panelové sídliště Nové město (Obr. 32), avšak obyvatelům sídliště chybí dostatečné množství rekreačních ploch, dle územně analytických podkladů je v oblasti koridoru plánovaná cyklistická trasa, která by propojovala Nové Město s obcemi Popovice a Čejkovice, tím by byla zajištěna bezpečná cesta z hustě obydlené čtvrti do volné krajiny.

Dalším problémem tohoto koridoru je vnímání smyslu a využití tohoto přírodního koridoru veřejností. Ve směru koridoru neleží žádný cíl, za kterým by se místí obyvatelé mohli vydat, oproti výše zmíněným koridorům, které lákají návštěvníky kulturními či krajinnými zajímavostmi. Částečným vyřešeným toho problému by bylo vytvoření již zmiňované cyklostezky, která by dle ÚAP propojovala sídliště Nové Město, dále by vedla přes obec Čejkovice, Staré Místo a dále by pokračovala do svazku obcí Marianské zahrady, tím by bylo docíleno zpřístupnění volné krajiny pro obyvatele uzavřené městské čtvrti. V současné době obyvatelům sídliště k volnému vchodu do krajiny brání jižní obchvat silnice E442, průchodnost do krajiny zajišťuje podchod pod touto silnicí, který se nachází u čističky odpadních vod, proto je důležité zachovat jeho funkci.

Obr. č. 32: Čtvrtý přírodní koridor (Foto: Zuzana Kořínková)

Z územního plánu nadále vyplývá budoucí rozšiřování zastavování popovické silnice výrobními a skladovacími plochami (Obr. 33.), při plánování této výstavby by nemělo dojít k znepřístupnění území podél Cidliny.

Obr. č. 33: **Řešení problematiky ochrany čtvrtého koridoru v územním plánu Jičína**. Plochy označené **A** značí rozšiřování výrobních a skladovacích ploch (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

6.2.5. Pátý vchod – koridor Podkrkonoší

Začátek pátého vstupu do krajiny se nachází na konci Husovy ulice u železničního přejezdu. Koridor následně směřuje podél Valdického potoka, kolem rybníků Šibeňák a Hádek a dále pokračuje podél Valdštejnovy obory do zemědělské krajiny (Obr. 34). Zemědělská půda odděluje Jičín od okolních obcí Úlibic, Dřevěnic, Radimi, Soběrazi a Studeňan.

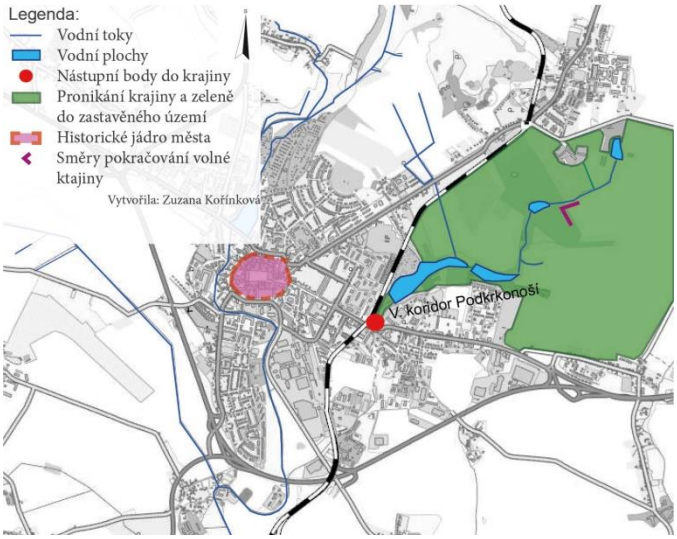

Obr. č. 34: Pátý vchod a přírodní koridor (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Vzdálenost od ochranného pásma městské památkové rezervace je přibližně 730 m a volnou chůzí trvá překonat tuto vzdálenost přibližně 12 minuty.

Z nástupního bodu, se otevírá průhled k přírodní dominantě Zebína, panorama Podkrkonoší s vrchem Bradlec a Kumburk, tím se toto místo stává velice důležitým bodem ve vztahu města s průhledy na horizonty. Ochranu těchto průhledů by měl zajistit územní plán a také zákon číslo 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Západní část koridoru vymezuje železniční trať se svým ochranným pásmem, v levé části se nachází vrch Šibeňák.

V letech 2004-2007 byl jakožto protierozní opatření vybudován poldr pod rybníkem Šibeňák, při této příležitosti došlo k celkové revitalizaci této části a především část pod hrází byla upravena do parkové podoby. Tato plocha veřejné zeleně slouží především k rekreaci obyvatel přilehlého sídliště.

Problémový úsek tohoto koridu představují zahrádkářské osady, které se nacházejí na západní části rybníka Šibeňák, tyto zahrádkářské kolonie znemožňují volný průchod této oblasti. Zahrádkářská kolonie, která se rozprostírá na svahu nad rybníkem Hádek, spolu s novou výstavbou rodinných domů v Allanových sadech negativně vyznívají v dálkových pohledech ze Zebína, problém částečně řeší vzrůstající vegetace okolo rybníka Hádek a na vrchu svahu.

Obr. 35: Čtvrtý přírodní koridor (Foto: Zuzana Kořínková)

V ose tohoto koridoru chybí funkční cesta, která by umožnila pohodlný vchod do krajiny, v současné době vede pěší cesta z levé části podél železniční tratě, potencionální nebezpečí vzniká v bodě za zahrádkářskými koloniemi, kde se cesta kříží s tratí. Z územně analytických podkladů vyplívá záměr zbudování cyklistické trasy, která by vedla z nástupního bodu do krajiny, dále podél rybníka Šibeňák

a Hádek, dále k Valdštejnově oboře a dále by pokračovala směrem k vesnici Dvorce nebo opačným směrem k lipové aleji.

Z územního plánu vyplývá záměr rozšířit ve východní části rybníku Hádek zahrádkářské osady (Obr. 36), tento záměr by se mohl negativně a rušivě projevit v průhledech do krajiny, především směrem k obcím Robousy a Dvorce.

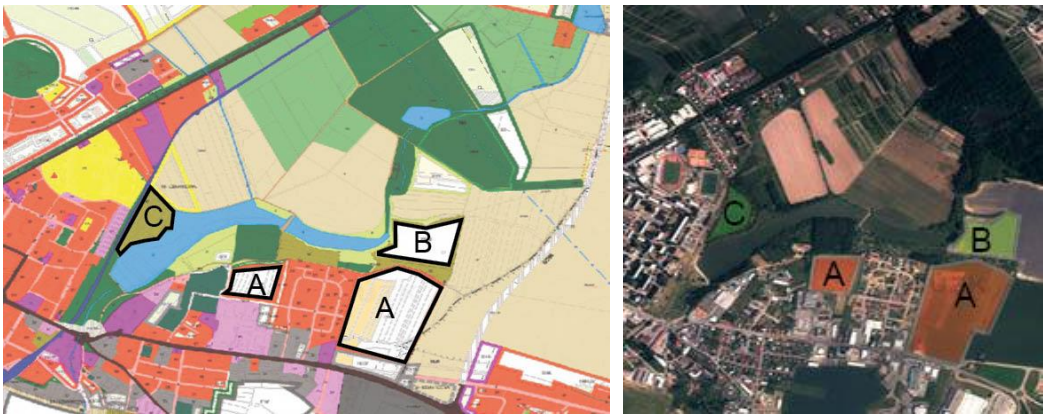

Obr. č. 36: **Řešení problematiky ochrany pátého koridoru v územním plánu Jičína**. Plochy označené **A** značí novou výstavbu v oblasti Allanových sadů, písmeno **B** značí záměr rozšíření zahrádkářských kolonií ve východní části rybníka Hádek, **C** značí umístění zahrádkářských kolonií na západní straně rybníka Šibeňák (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

Díky četnosti přírodních i kulturních bodů se tato část krajiny nabízí jako ideální místo pro využití pro příměstskou rekreaci pro širokou veřejnost (Obr. 35).

7. Výsledky a návrh ochranných opatření

Terénním šetřením bylo zjištěno, že vzdálenost vchodů do krajiny od ochranného pásma městské památkové rezervace nepřekračuje vzdálenost 1 km a průměrný čas překonání této vzdálenosti je 8 min. Z výše uvedeného jasně vyplývá obrovská výhoda pro obyvatele města, kteří mají volnou přírodu na dosah jen několik minut chůze z historického centra. Bohužel stále chybí větší povědomí u obyvatel města o přítomnosti těchto přírodních koridorů a z toho vyplývající potřebě jejich ochrany. Největší ohrožení těchto koridorů spočívá v budoucím zastavění a následném snížení jejich počtu. Dalším ohrožením je přehrazení koridoru novou výstavbou, která by narušila propojení centra s volnou krajinou. Jako ohrožení bylá také shledána budoucí výstavba nevhodně umístěných staveb, které by znemožňovaly jak volný průchod koridory, tak by bránily průhledům krajinou

nebo vzdalovaly vchody do volné krajiny od centra. Dále by bylo vhodné tyto koridory propojit. Z územně analytických podkladů vyplývá záměr propojení celého okolí města spolu s Mariánskou zahradou pomocí cyklistické stezky, tím by se docílilo bezpečného přivedení veřejnosti do krajiny a většího povědomí o přítomnosti přírodních koridorů. Ochrana koridorů by se měla řídit § 12 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Dále by ochranu zajišťovaly příslušné územně analytické podklady, které se řídí vyhláškou č. 500/2006 Sb. o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentace a způsob evidence územně plánovací činnosti v souladu se zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu. Další možnost ochrany se řídí zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu v platném znění a vyhláškou č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území. V tomto případě je ochrana důležitých míst, koridorů a identifikovaných fragmentů umožňována začleněním dle této vyhlášky mezi plochy s rozdílným způsobem využití.

Informace o území byly zaneseny do tabulek (Tab. č. 4 – 8, Tab. č. 9) a dále byl vytvořen mapový výstup (Mapa č. 1). V mapovém podkladu jsou zaznamenány historické fragmenty a naznačeny barokní krajinné kompozice.

V současné době zajišťuje ochranu území orgán ochrany přírody a krajiny a památková péče, více je uvedené v tabulce (Tab. č. 9).

V tabulkách č. 4 – 8 (Tab. č. 4, Tab. č. 5, Tab. č. 6, Tab. č. 7, Tab. č. 8) jsou uvedeny a identifikovány hlavní znaky a hodnoty krajinného rázu. Lokace pro hodnocení krajinného rázu byla vymezena na základě identifikace historických fragmentů, přírodních, či umělých hranic v území. Hranice lokality byly vymezeny ze severu tokem Cidliny a Zebínem, dále obcí Valdice, zemědělskou půdou ve východní části území. Jižní hranici vymezuje silnice E442 a dále je oblast vymezena hranicí katastrálního území obce Podhradí. Vymezené místo krajinného rázu se vyznačuje bohatým historickým vývojem a silnou identitou místa.

Krajina Jičínska se vyznačuje otevřenými pohledy do krajiny. Dá se označit krajinou velkého měřítka a to především díky rozsáhlým plochám zemědělské půdy a dále se zde uplatňuje harmonický vztah sídelní struktury se strukturou krajiny. Díky barokním krajinářským úpravám, které na území vznikaly v průběhu 17. a 18. Století, zde můžeme do dnešní doby vnímat dva rozdílné krajinářské styly. V komponované krajině můžeme zřetelně vnímat liniové prvky, v případě

Valdštejnovy komponované krajině se jedná o lipovou alej, která propojuje jednotlivé historické fragmenty a celý prostor propojuje.

Díky specifickému reliéfu Jičínské kotliny a dominantně se prosazujícím solitérním vrchům vulkanického původu se vám naskytuje pohled na tuto komponovanou krajinu spolu s dálkovými pohledy na vzdálené horizonty. Z vrchu Veliše můžete sledovat torzo Schlikovské komponované krajiny, kde dříve propojovaly lesní průseky Loretu s kaplí sv. Andělů Strážných, se sv. Annou, zámkem ve Vokšicích, zámkem v Jičíněvsi a Holým vrchem. Z Veliše můžete pozorovat i druhou komponovanou krajinu, a to Valdštejnovu zahradu, kde se dominantně z tohoto pohledu prosazuje kostel sv. Jakuba spolu s lipovou alejí, Valdštejnovou lodgií a bývalým kartuziánským klášterem. Ze Zebína se vám otevírá pohled jak na hlavní kompoziční osu, tak můžete pozorovat i nedochovanou vedlejší kompoziční osu, která propojovala Valdštejnovu logii spolu s rondem v oboře a kostelem Nalezení sv. Kříže v Robousích. Obzvlášť negativně se z tohoto pohledu prosazuje věžový panelový dům spolu s bývalým hotelem Start.

<u>Zásady ochranných opatření v řešeném území:</u>

- Ochrana a zachování historických krajinných barokních úprav (především zachování osových kompozic, alejí, historicky dochované cestní sítě)
- Zachování průhledů na okolní horizonty a dominanty (především zabránit nevhodné výstavbě)
- Zachování a ochrana přírodních koridorů a „vchodů do krajiny“ (ochrana při dalším rozvoji města)
- Ochrana vegetačních prvků, které se nacházejí mimo les (vzrostlá vegetace podél toku Cidliny, aleje, remízky)
- Zachování dálkových a panoramatických pohledů a průhledů do okolní krajiny (hráz rybníka Kníže, odkud se otevírá průhled k panoramatu Tábora a Kozlova; začátek lipové aleje s barokními úběžníky; místo u železničního přejezdu na konci Husovy ulice, kde se promítá panorama Podkrkonoší s kopcem Zebínem, Bradlecem a Kumburkem)
- Ochrana před plánovanou výstavbou rychlostní silnice R35 (především jižní a severní varianta)
- Zachování prstencovitého tvaru a struktury sídla (zamezit výstavbě, která by znemožnila přímé spojení krajiny a města)

- Zlepšení vizuální charakteristiky města odstraněním negativně dominantních výškových budov, které byly vystavěny za dob socialismu
- Zachování harmonického měřítka
- Snaha o obnovu vizuální vazby mezi Libosadem a rondelem
- Snaha o obnovu funkčnosti vizuální vazby mezi Loretou a ostatními kompozičními body Mariánské zahrady

Dalším navrhovaným způsobem ochrany je vyhlášení řešeného území za krajinnou památkovou zónu. Tato forma ochrany se řídí zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči v platném znění a vyhláškou č. 66/1988 Sb.. § 6 tohoto zákona vymezuje památkovou zónu jako: *„Území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, může Ministerstvo kultury po projednání s krajským úřadem prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany.“* Vyhláška č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, zpřesňuje možnosti prohlašování památkových zón a to v §§ 2, 9 a v § 17. Na území České republiky se památkové zóny rozdělují do tří kategorií, a to na městské, vesnické a krajinné.

Účelem prohlášení krajinné památkové zóny Jičínska by byla možnost zvýšení ochrany kulturně-historických, krajinářsko-estetických a prostorových hodnot krajiny (KUČOVÁ a kol., 2014). Předmětem ochrany by byly dva typy barokních krajinných úprav, v prvním případě by se jednalo o okázalou barokní komponovanou krajinu vévody Albrechta z Valdštejna a v druhém případě by se jednalo o skromnější barokní kompozici šlechtického rodu Schliků, která se nachází v jižní části jičínského okresu, západně od města Jičína. Cílem památkové ochrany by bylo zachování a ochrana pohledových linií, kompozičních bodů a vzájemných vazeb těchto prvků a zachování měřítka krajiny (KUČOVÁ a kol., 2014). Pro udržení hodnot v historické kulturní krajině by mělo být odborné posouzení rozvojových záměrů obcí Podhradí, Březina, Vokšice a města Jičína.

<u>Předmětem ochrany území památkové zóny by měly být především:</u>

- Valdštejnova barokní komponovaná krajina v Jičíně, jež tvoří historické jádro města Jičína, čtyřřadá lipová alej, která byla založená v letech 1631-1632, Valdštejnův letohrádek a bývalý kartuziánský klášter ve Valdicích
- Barokní komponovaná krajina západně od města Jičína, mezi obcemi Ostružno, Podhradí, Vokšice a Jičíněves, jejíž centrální kompoziční bod

Loreta propojuje kaple sv. Anny, sv. Andělů Strážných a bývalý zámek ve Vokšicích

- Pohledové osy, které propojují barokní krajinu s přírodními a architektonickými dominantami
    - pohledová osa Valdštejnovy komponované krajiny, která propojuje Veliš s kostelem sv. Jakuba, s Vadštejnovým letohrádkem (Valdštejnská loggie) a s kartuziánským klášterem ve Valdicích a pohledově ji ukončuje vrch Kumburk
    - prostorová osa, která propojuje centrum města Jičína s Valdstejnskou logií
    - pohledová osa propojující Vadštějnskou logii a bývalý kartuziánský klášter
    - pohledová osa, která propojuje historické fragmenty Schlikovské barokní komponované krajiny
    - pohled z lipové aleje, který spojuje Valdickou bránu, kostel sv. Jakuba, jenž je ukončený přírodní dominantou Veliš
    - pohled z konce Husovy ulice na panorama Podkrkonoší s kopcem Zebínem a vrchy Bradlece a Kumburku
- Dochovaná krajinná kompozice, dochované kompoziční prvky významné pohledové linie, provázanost prostorových a pohledových os, které propojují oba komponované celky
- Uplatnění výrazných vulkanických dominant v kompozici

A.1	Indikátory přítomnosti hodnot přírodní charakteristiky	přítomnost indikátoru	
		ANO	NE
A.1.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		x
A.1.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		x
A.1.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		x
A.1.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		x
A.1.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	x	
A.1.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	x	
A.1.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě NATURA 2000	x	
A.1.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě NATURA 2000		x
A.1.9	Přítomnost přírodního parku		x
A.1.10	Přítom. skladeb. prvků vyšších ÚSES (region., nadregio.)	x	
A.1.11	Památné stromy		x

Tab. č. 4: **Indikátory přítomnosti hodnot přírodní charakteristiky** (Vytvořila: Zuzana Kořínková)

A.2	Identifikované hlavní znaky přírodní charakteristiky krajinného rázu	Klasifikace znaků		
		PROJEV	VÝZNAM	CENNOST
		+ pozitvní - negativní 0 neutrální	XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	XXX jedičnečný XX význačný X běžný
A.2.1	Přítomnost specifického reliéfu Jičínské kotliny	+	XXX	XXX
A.2.2	Přítomnost vulkanických přírodních dominant	+	XX	XX
A.2.3	Síť menších vodních toků a vodních ploch	+	X	XX
A.2.4	Dominantní kuželovitý neovulkanický kopec Zebín	+	XX	XX
A.2.5	Obora Libosad a Lipová alej vymezeny jako evropsky významná lokalita Natura 2000	+	XX	XX
A.2.6	Přítomnost vizuální skladby prvků ÚSES: regionální biocentrum RBC 1200 - Úlibická bažantnice regionální biokoridor RK 694	+	XXX	XX
A.2.7	Zemědělská krajina s minimem lesů	0	X	X
A.2.8	Vzrostlá zeleň doprovázející komunikace a liniové prvky a vodní toky	+	XX	X
A.2.9	Krajina středoevropských, scelených, otevřených polí	+	XX	XXX
A.2.10	Lesní okraje lemující otevřené plochy orné půdy	+	XX	X

Tab. č. 5: **Identifikované hlavní znaky přírodní charakteristik**y (Vytvořila: Zuzana Kořínková)

B.1	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru	
		ANO	NE
B.1.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		x
B.1.2	Přítomnost archeologické pam. rezervace (vč. navrhované a OP)		x
B.1.3	Přítomnost městské památkové rezervace (vč. navrhované a OP)	x	
B.1.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (vč. navrhované a OP)		x
B.1.5	Přítomnost městské památkové zóny (vč. navrhované a OP)		x
B.1.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (vč. navrhované a OP)		x
B.1.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (vč. navrhované)		x
B.1.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a OP)	x	
B.1.9	Přítomnost archeologických lokalit	x	

Tab. č. 6: **Indikátory přítomnosti hodnot kulturních a historických charakteristik (**Vytvořila: Zuzana Kořínková)

B.2	Identifikované hlavní znaky kulturní a historické charakteristiky krajinného rázu	Klasifikace znaků		
		PROJEV	VÝZNAM	CENNOST
		+ pozitivní - negativní 0 neutrální	XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	XXX jedičnečný XX význačný X běžný
B.2.1	Přítomnost dvou barokních komponovaných krajin	+	XXX	XX
B.2.2	Přítomnost historických budov a historických dominant soustředěné v Městské památkové	+	XX	XX
B.2.3	Historicky významná lokalita s velkým počtem nemovitých kulturních památek	+	XX	XX
B.2.4	Zachovalé historické stopy a fragmenty Valdštejnovy komponované krajiny	+	XXX	XX
B.2.5	Zachovalé historické stopy a fragmenty Mariánské zahrady	+	XX	XX
B.2.6	Dochované stopy a fragmenty z druhé poloviny 17. a 18. století (lékárna a špitál, průčelní věž kostela Panny Marie Bolestné de Sale, sousoší Obrazu Panny Marie Rušánské)	+	XX	XX
B.2.7	Přítomnost drobné sakrální architektury	+	X	X
B.2.8	Přítomnost archeologických stop a památek	+	X	X
B.2.9	Přítomnost dochované cestní sítě, historické stezky a trasy	+	XX	X
B.2.10	Výrazná identita místa a jeho bohatý historický vývoj	+	XX	X

Tab. č. 7: **Identifikované hlavní znaky kulturní a historické charakteristiky** (Vytvořila: Zuzana Kořínková)

C.2	Identifikované hlavní znaky estetické hodnoty krajinného rázu	Klasifikace znaků		
		PROJEV	VÝZNAM	CENNOST
		+ pozitivní - negativní 0 neutrální	XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	XXX jedičnečný XX význačný X běžný
C.2.1	Scenérie komponované barokní krajiny	+	XXX	XXX
C.2.2	Přítomnost zřetelných terénních dominant - Veliš, Zebín, Kumburk, Tábor, Trosky, Železný, Čeřovka, Ještědsko-kozákovský hřbet, Velišský hřbet, Brada	+	XXX	XX
C.2.3	Zvýraznění přírodních dominant sakrálními stavbami	+	X	XX
C.2.4	Dochované harmonické měřítko a vztahy	+	XX	XX
C.2.5	Velké měřítko krajiny	+	XX	X
C.2.6	Dochovanéprůhledy na vzdálené dominanty a horizonty	+	XXX	XX
C.2.7	Přítomnost panoramatických pohledů z vyvýšených míst	+	XX	XX
C.2.8	Přítomnost zřetelné linie vegetačních prvků - aleje, doprovodná zeleň atd.)	+	XX	XX
C.2.9	Přítomnost kulturních dominant - kostel. Sv. Jakuba, kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Valdicích	+	XX	XX
C.2.10	Negativní dominanty - věžový panelový dům, hotel Start, budova Okresního soudu v blízkosti historického centra města	-	XX	X
C.2.11	Linie zvlněného terénu - horizonty řadící se do několika vrstev	+	XX	XX
C.2.12	Harmonická krajina s množstvím sakrálních staveb	+	X	X
C.2.13	Přítomnost vodních ploch - rybník Kníže, Šiběňák, Hádek, Dvorecký rybník	+	X	X

Tab. č. 8: **Identifikované hlavní znaky estetické hodnoty** (Vytvořila: Zuzana Kořínková)

DOCHOVANÉ FRAGMENTY VALDŠTEJNOVY KOMPONOVANÉ BAROKNÍ KRAJINY							
Pořadové číslo	**Název bjektu**	**Datum vzniku**	**Památková ocrana**	**Ochrana přírody a krajiny**	**Označení ploch dle ÚP nebo ÚAP**	**Poznámky**	**Současný stav objektu**
1	Městský zámek	1627-1633	MPR/NKP		PSC/UVKP	V části zámku působí Regionální muzeum a galerie.V objektu dále sídlí Městské informační centrum, Základní umělecká škola J. B. Foerstera	Zachovalý
2	Kostel sv. Jakuba	1627	MPR/NKP		POV/UVKP		Zachovalý
3	Budova poboštsví	1628-1630	MPR/NKP		POV/UVKP		Zachovalý
4	Zbytky hradeb	1634	MPR/NKP		HVS/UVKP		Zachovalý
5	Bývalý palác Harrachů	1632-1633	MPR/NKP		PSC/UVKP	Od roku 1651 zde sídlila radnice	Zachovalý
6	Kostel sv. Ignáce	1627	MPR/NKP		POV/UVKP		Zachovalý
7	Budova jezuitského gymnázia	1627	MPR/NKP		PSC/UVKP	V dnešní době je budova sídlem Policie ČR, budova byla rekonstuovaná	Zachovalý
8	Budova jezuitské koleje	1627-1659	MPR/NKP		PSC/UVKP	Roku 1773 byla kolej změněna v kasárna, v současné době je objekt nevyuživán a pomalu chátrá	Objekt nevyužívaný
9	Bývalá mincovna	1632	MPR/NKP		PSC/UVKP		Zachovalý
10	Kostel Panny Marie Bolestné de Sale	1629-1663	NKP		POV/UVKP		Zachovalý
11	Kartuziánský klášter s kostelem Nanebevzetí Panny Marie	1627	NKP		POV/UVKP	Komplex je nepřístupný, jelikož se kostel nachází v areálu Valdické věznice	Částečně zachovalý
12	Valdštejnův letohrádek s logii a zahradou	1630-1634	MPR/NKP	EVL/LBC	POV/UVKP/PVP	Objekt prochází rekonstrukcí	Částečně zachovalý
13	Čtyřřadá lipová alej	1632		EVL	PVP/UVKP		Zachovalý
14	Jezuitský zámeček na Čeřově	kolem roku1650			POV	V roce 1778 došlo k zrušení jezuitského řádu. Později byl přestaven na hostinec, v současné době je v soukromém vlastnictví.	Dezolátní
15	Úprava gotického kostela Všech Svatých a dřevěná zvonice na úpatí Zebína	přelom 17. a 18. st.	NKP		POV		Zachovalý
16	Historické domy na Valdštejnově naměstí	17. století	MPR/NKP		PCS/UVKP		Zachovalé
17	Čedičový vrch Veliš s říceninou hradu		NKP	LBC	RX		Zachovalý
18	Kuželovitý kopec Zebín s kapilí sv. Máří Magdalény	kolem roku 1700	NKP/AN	MZCHÚ/LBC	PSNÚ	Kaple sv. Máří Magdáleny je zachovalá, ale kvůli častým loupežím prázdná a pro veřejnost nepřístupná	Zachovalý
19	čedičový kopec Čeřovka s Milohlídkou	1843	NKP		VPV/UVKP	Jedná se o nejstarší vyhlídkovou věž v Českém ráji a přístupná veřejnosti	Zachovalý
20	Valdická obora	1600		EVL/LBC/LBK	PL/UVKP		Částečně zachovalý
21	Libosad	1627-1633		EVL/LBK	PVP/UVKP		Zachovalý
22	Valdická brána	1568	MPR/NKP		PSC/UVKP		Zachovalý

DOCHOVANÉ FRAGMENTY SCHLIKOVSKÉ KOMPONOVANÉ BAROKNÍ KRAJINY							
Pořadové číslo	**Název bjektu**	**Datum vzniku**	**Památková ocrana**	**Ochrana přírody a krajiny**	**Označení ploch dle ÚP nebo ÚAP**	**Poznámky**	**Současný stav objektu**
23	Vrch Loreta se stejnojmenou kaplí	1697	NKP	LBC/VKPz	LH		Zachovalý
24	Svatá Anna	1670	NKP	MZCHÚ	LH/LZU		Zachovalý
25	Zámek ve Vokšicích	1700	NKP		PVS		Objekt chátrá
26	Kaple Strážného Anděla	1720	NKP		LH		Částečně zachovalý
27	Kaple Nejsvětější Trojice	1620	NKP		LH		Zachovalý
Památková ochrana: AN (Archeologické naleziště); MPR (Městská památková rezervace); NKP (Nemovitá kulturní památka) **Ochrana přírody a krajiny**: EVL (Evropsky významná lokalita); MZCHÚ (Maloplošné zvláště chráněné území); LBC (Lokální biocentrum); LBK (Loká **Označení ploch dle ÚP nebo ÚAP**: HVS (Historicky významná stavba); LH (Lesy hospodářské); LZU (Lesy zvlastního určení); PCS (Plochy smíšené centrální); PL (Plochy lesní); POV (Plochy obcanského vybavení); PSNÚ (Plochy smíšené nezastavěného území, krajinná zeleň); PVP (Plocha veřejného prostranství veřejná zeleň, parky); PVS (Plocha výroby a skladování); RX (Plochy rekreace specifických forem); UVKP (Ubanisticky významný kompozicní prvek)							
	Označení ploch dle územního plánu Jičín						
	Označení ploch dle územně analytických podkladů ORP Jičín						

Tab. č. 9: **Identifikované historické fragmenty** (Vytvořila: Zuzana Kořínková)

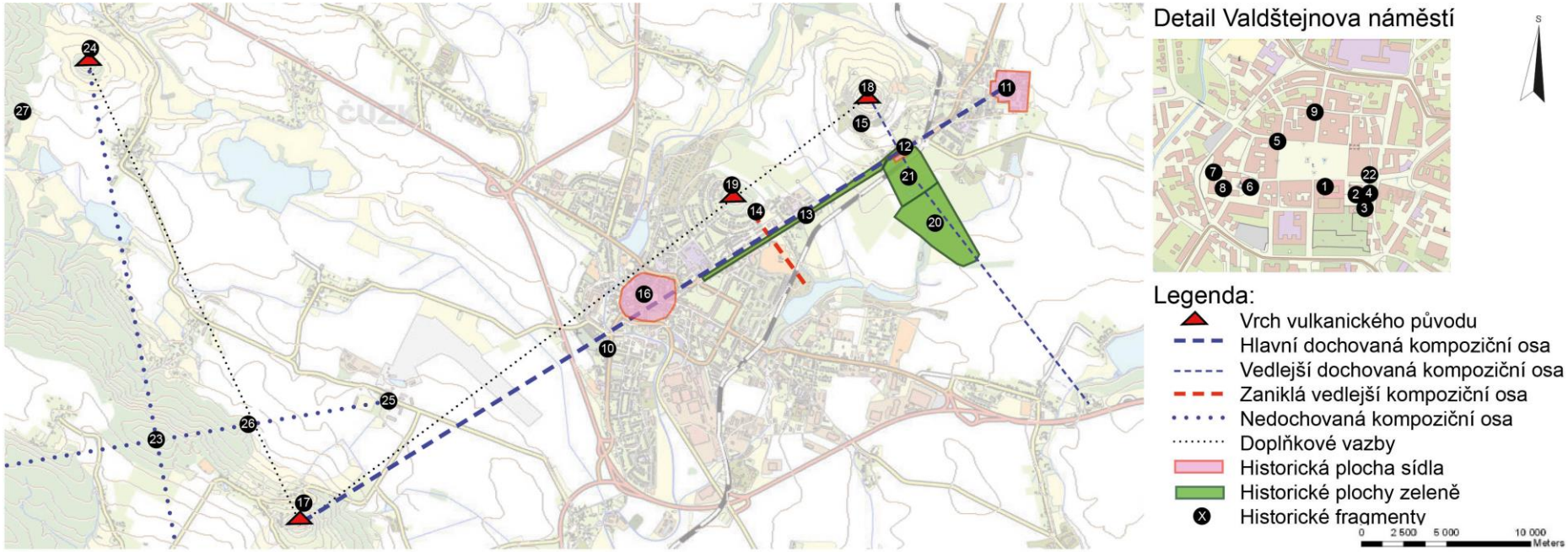

Mapa č. 1: **Zakreslené historické fragmenty a historické vazby.** Číselné označení fragmentů vychází z tabulky číslo 9 (Tab. č. 9) (Mapový podklad: http://gis.mujicin.cz, zákres: Zuzana Kořínková)

8. Diskuze

Diplomová práce se zabývá analýzou historických fragmentů. Podrobnou analýzou historických map byly tyto fragmenty identifikovány a pomocí četných literárních a archivních zdrojů byly historicky zařazené a popsané, dále byly porovnány se záměry rozvoje dotčeného území dle územního plánu a územně analytických podkladů. Po důkladném prostudování ÚP a ÚPD nebyl zjištěn žádný konflikt mezi ochranou historických fragmentů a záměry rozvoje území. Město Jičín si uvědomuje důležitost ochrany historického dědictví Albrechta z Valdštejna a zachování jeho odkazu pro budoucí generace. Územní plán se zavazuje k respektování kompozičních principů barokní krajiny a k ochraně krajinné a památkové podstaty města a krajiny.

Dále byly popsány vchody do krajiny, přesněji místa, kde se volná krajina téměř dotýká historického centra města. Pro ochranu těchto volných pásů zeleně a zachování průhledů do volné krajiny byla navrhnuta ochrana postupující podle §12 zákona č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, navrhované řešení je možné aplikovat pomocí příslušného orgánu ochrany přírody. Územní plán Jičína se zavazuje k nerozšiřování nové zástavby do volné krajiny bez bezprostřední návaznosti na stávající zástavbu a dále z územního plánu vyplývá respektování nezastavitelné plochy mezi Sedličkami a Soudnou, toto rozhodnutí je důležité pro zachování průhledů z lipové aleje na přírodní dominantu Zebín.

Další možnost ochrany postupuje dle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu v platném znění a vyhláškou č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území. V tomto případě umožňuje ochranu důležitých míst koridorů a identifikovaných fragmentů začleněním dle této vyhlášky mezi plochy s rozdílným způsobem využití a to především začleněním do §§ 5, 6,7, 14, 15, 16 a § 17.

Posledním navrhovaným řešením ochrany je vyhlášení řešeného území za krajinnou památkovou zónu. Tato forma ochrany se řídí zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči v platném znění a vyhláškou č. 66/1988 Sb. Vedoucí oddělení státní památkové péče v Jičíně, pan Mgr. Martin Mezera mě informoval, že

o tomto způsobu ochrany prozatím Ministerstvo kultury ani příslušný krajský úřad neuvažují a prozatím ani nebyly učiněny žádné kroky, aby se tak v budoucnu stalo.

Pro hodnocení znaků a hodnot krajinného rázu byl použit *Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz* (VOREL & kol. 2004), který je v praxi běžně užíván. Z tohoto hodnocení (Tab. 4 - 8.) je patrné, že zájmová oblast má nejen historickou ale i silnou přírodní identitu, na které se především podílejí dvě komponované barokní krajiny spolu s rozsáhlými plochami zemědělské půdy, mimolesní vegetací, lesním porostem, doplněnými jak dominantními architektonickými památkami, tak i drobnou sakrální architekturou, všechny tyto aspekty tvoří ucelenou malebnou krajinu.

Součástí diskuze je i přiložená SWOT analýza, která je zaměřená na ochranu přírody a krajiny v Jičíně. Ve SWOT analýze jsou identifikované silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby.

Silné stránky	Slabé stránky
přítomnost chráněných území PP Zebín a PR Úlibická bažantnice přítomnost lokalit soustavy NATURA 2000 vymezené prvky ÚSES lokální a regionální úrovně existence významných krajinných dominant Čeřovka, Zebín, Veliš existence fragmentů barokních krajin	nižší zastoupení ekologicky pozitivních krajinných truktur a prvků nedostatky ve vymezení ÚSES
Příležitosti	**Hrozby**
podpora realizace opatření ke zvýšení ekologické stability krajiny (ÚSES, liniová zeleň, remízy) rozvoj agroturistiky a ekoturistiky rozvoj udržitelných forem zemědělské činnosti a hospodaření v lesích	omezení investic do krajiny díky snižování veřejných rozpočtů aplikace opatření vedoucích k likvidaci krajinné zeleně, alejí, mokřadů apod. prohlubující se úpadek péče o krajinu

Obr. č. 37: SWOT analýza (Vytvořila: Zuzana Kořínková, zdroj: ÚAP ORP Jičín)

9. Závěr

Z diplomové práce vyplývá, že krajina Jičínska je velmi historicky cenná a nese v sobě velké množství historicky významných fragmentů a historických stop. Jedním z cílů této práce byla identifikace historických fragmentů, které jsou součástí dvou komponovaných barokních krajin. Pomocí historických map byly identifikovány jednotlivé kompoziční body a vazby mezi nimi. Dále byly podle současných map a terénního průzkumu tyto body v terénu dohledány a byl zhodnocen jejich současný stav a posouzena jak míra zachovalosti kompozičních bodů kompozice, tak i zachovalost kompozičních vazeb mezi těmito body. Díky porovnání původního stavu kompozice se současným stavem můžeme označit Valdštejnovu barokní komponovanou krajinu za částečně dochovanou. Hlavní kompoziční osa, která tvoří spojnici Veliše, kostela sv. Jakuba, Valdštejnův letohrádek a bývalý kartuziánský klášter, je stále dochovaná a vizuální vazby mezi kompozičními body stále funkční. Vedlejší kompoziční osa, která vizuálně propojuje přírodní dominantu Zebín s lodžií je stále funkční, kdežto její druhá část, která propojuje lodžii s rondelem, funkční již není, avšak obnovení této vizuální vazby je stále možné. Kompletní obnovení barokní kompozice do původní podoby již v dnešní době možné není, a to především díky lomnické silnici, která narušuje vizuální osu na konci lipové aleje a díky železniční trati, která protíná Libosad a tím nezvratně narušila kompozici.

Odlišná situace je u Schlikovské barokní komponované krajiny, tuto kompozici můžeme označit za nedochovanou, avšak je tu stále možnost obnovení již zaniklých kompozičních vazeb, jelikož kompoziční body jsou v krajině stále patrné a některé z nich i zachovalé. Především se jedná o obnovení zarostlých lesních průseků a tím obnovení vizuální vazby mezi centrálním bodem kompozice Loretou a ostatními kompozičními body na pomyslném kříži. Přesto, že se jedná o velmi malebnou a pro turisty zajímavou lokalitu, chybí u široké veřejnosti povědomí o existenci této komponované krajiny, což se snaží změnit svazek obcí Mariánské zahrady.

Dalším cílem této práce bylo identifikovat a popsat propojení města Jičína s okolní krajinou. Identifikované koridory spolu s historickými fragmenty byly podrobně zhodnoceny a porovnány se záměry rozvoje dle územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace a výsledky byly prezentovány jak textovým, tak fotografickým, mapovým a tabulkovým výstupem. Na základě zjištěných faktů bylo navrženo několik možných ochranných opatření. Podrobným

průzkumem územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace bylo zjištěno respektování historických hodnot a fragmentů při budoucím rozvoji města.

Přínosem této diplomové práce je shrnutí poznatků jak o Valdštejnově barokní krajině, o které existuje velké množství literatury a tato kompozice byla již několika odborníky velmi podrobně popsána, tak i o Mariánské zahradě, ke které mnoho publikované literatury neexistuje. Dále práce poukazuje na propojení městské zástavby s volnou krajinou a z toho vyplývající výhody pro obyvatele města. Z práce také vyplývá, že zájmová lokalita je cenná pro svou silnou historickou a kulturní identitu, kterou si zachovala navzdory sílícímu urbanistickému tlaku dodnes.

10. Zdroje

Literární a archivní zdroje:

BORSKÝ J., 2010: Barokní aleje v minulosti a za současné plurality názorů. In: Urbanismus a územní rozvoj XIII, č. 6. 27-35 s.

BUMBA J., 2007: České katastry od 11. do 21. století. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 192 s.

CÍLEK V., 2007: Projevy lidské činnosti v krajině – cesty. In: NĚMEC J. a POJER F. (eds), 2007: Krajina v České republice. Consult, Praha, 133 s.

CÍLEK, V., 2010a: Krajiny vnitřní a vnější. Vyd. 2. dopl. Praha: Dokořán. 269 s.

DEMEK J. (ed.), 1987: Zeměpisný lexikon ČSR – Hory a nížiny. Academia, Praha, 584 s.

FIALA Z. (ed.), 1989: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (díl 6.). Svoboda, Praha, 724 s.

FIDLER P., 1997: Kostel sv. Jakuba Většího v Jičíně a architekt Giovanni Battista Pieroni. In: Z Českého ráje a podkrkonoší – supplementum 3, 1997: Valdštejnská loggie a komponovaná barokní krajina okolí Jičína. ZO Českého svazu ochránců přírody Křížanky, Semily, 31 – 41 s.

FORMAN R., GODRON M., 1986: Landscape ecology, J Wiley and Sons, New York, 619 s.

FRANCEK J., 2004: Jičín. Paseka, Praha, 72 s.

FRANCEK J., 2010: Dějiny Jičína. Rybka Publishers, Praha, 597 s.

GOJDA M., 2000: Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny. Academia, Praha, 238 s.

GOTTLIEB J., 2005: Jičín – město čtyř krajin. Regionální muzeum a galerie v Jičíně, Jičín, 32s.

GOTTLIEB J., KLIPCOVÁ B., 2007: Svazek obcí Mariánskázahrada, Vyd. ve spolupr. s Regionálním muzeem a galerií v Jičíně, Jičín, 18 s.

HÁJEK P., 2003: Česká krajina a baroko. Malá Skála, Praha, 66 s.

HENDRYCH J., 2002: Historická kulturní krajina – Krajina jako památka. In: HÁJEK P. (ed.), 2002: Krajina jako kulturní prostor. Jaroslav Bárta Studio JB, Lomnice nad Popelkou, 114 – 123 s.

HENDRYCH J., 2005: Tvorba krajiny a zahrad: historické zahrady, parky a krajina jako významné prvky kulturní krajiny; jejich proměny, hodnoty, význam a ochrana, Praha: ČVUT, 199 s.

HRUŠKOVÁ M., VĚTVIČKA V., SKALSKÝ M., VÁLKOVÁ J., PETR M., SVOBODA S., 2012: ALEJE – Krása ohroženého světa. Mladá fronta, Praha, 184 s.

CHODĚJOVSKÁ E., KUDYN M., 2009: Čeněk Musil - regulační plán města Jičína z roku 1935, Historický ústav, Praha, 62 s.

KAUFMANN S., 2005: Soziologie der Landschaft: Stadt, Raum und Gessellschaft. Wiesbaden, 50 – 52 s.

KNOB J. a kol., 1985: Jičín a jeho kraj. Martin: Osveta, 54 s.

KOCOURKOVÁ J., 2000: Historické a estetické aspekty navrhování liniové zeleně v krajině. In: Obnova liniové zeleně v krajině. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. Brno. 10–15 s.

KOLEKTIV AUTORŮ, 2007: Atlas podnebí Česka, Climate atlas od Czechia. Český hydrometeorologický ústav v koedici s Univerzitou Palackého v Olomouci, Praha, Olomouc, 255s.

KUČA K., 1997: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. Libri, Praha, 938 s.

KUČOVÁ V. a kol., 2014: Metodika tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny, Národní památkový ústav, Praha, 137 s.

KUPKA J., 2010: Krajiny kulturní a historické. Vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny. České vysoké učení technické v Praze, Praha, 180 s.

KUPKA J. a VOREL I., 2013: Využití archivních map při identifikaci znaků krajinného rázu na příkladu Osovska. In: HRONOVSKÁ K. a KUPKA J. (eds.), 2013: Ochrana kulturní krajiny – hledání cílů, možností a pravidel. České vysoké učení technické v Praze, Praha, 57 – 77 s.

LIPSKÝ Z., 2000: Sledování změn v kulturní krajině. ČZU Praha, 71 s.

LOKOČ R., LOKOČOVÁ M., 2010: Vývoj krajiny v České republice. Brno: Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání. 85 s.

LÖW, J. 2009: Vyhodnocení vlivu územního plánu na životní prostředí pro účely posuzování koncepcí na životní prostředí. Brno 36 s

LÖW J. a MÍCHAL I., 2003: Krajinný ráz. Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy, 552 s.

MENCL J., 1940: Historická topografie města Jičína, č. I. Muzejní spolek v Jičíně, Jičín, 547 s.

MENCL J., 1949: Historická topografie města Jičína, č. II. Muzejní spolek v Jičíně, Jičín, 532 s.

MANYCH J., 1988: Ekologie pro lékaře. Avicentrum, Praha.

MORÁVEK J. a WIRTH Z., 1946: Waldštejnův Jičín. Příspěvek k dějinám barokního stavitelství v Čechách. Jan Štenc, Praha, 81 s.

MORAVEC J. (ed.), 1994: Fytocenologie – nauka o vegetaci. Academia, Praha. 403 s.

NOVOTNÁ D., 2001: Úvod do pojmosloví v ekologii krajiny. Ministerstvo životního prostředí a Enigma s.r.o, Praha.

SÁDLO J., POKORNÝ P., HÁJEK P., DRESLEROVÁ D., CÍLEK V., 2005: Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí. Malá Skála, Praha, 248 s.

SEMOTANOVÁ E., 2001: Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí. Libri, Praha, 263 s.

SEMOTANOVÁ a kol., 2007: Česko. Ottův historický atlas. Ottovo nakladatelství, Praha, 408 s.

SKLENIČKA P., 2003: Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková, Praha, 321 s.

SKLENIČKA P. a VOREL I., 2007b: Komponované krajiny období baroka. Díl 2. Identifikace a principy ochrany v pozemkových úpravách. Pozemkové úpravy 61. 16 – 18 s.

SVOBODA M., 2012: Územně analytické podklady správního obvodu obce s rozšířenou působností Jičín. Hrádek, online:https://www.mujicin.cz/jicin-uzemne-planovaci-dokumentace/ds 20020/p1=58553&rd=1000

ULIČNÝ P., 2007: Zahrada Valdštejnova casina u Jičína. In: FUČÍKOVÁ E. a ČEPIČKA L. (eds.), 2007: Valdštejn: Albrecht z Valdštejna, Academia, Praha, 239 – 244 s.

ULRYCHOVÁ E., ULIČNÝ P., KUDYN M., CHODĚJOVSKÁ E., 2008: Jičín. In: CHODĚJOVSKÁ E., SEMOTANOVÁ E. (eds.), 2008: Historický atlas měst České republiky – svazek č. 18: Jičín. Historický ústav Praha, Praha, 1 – 14 s.o

VELIČKOVÁ M., VELIČKA P., 2013: Aleje české a moravské krajiny: historie a současný význam. Vyd. 1. Praha: Dokořán, 245 s.

VOREL I., 2007: Krajinný ráz a jeho ochrana, 4. část – Cíle a limity ochrany krajinného rázu, OCHRANA PŘÍRODY 2, Časopis státní ochrany přírody, roč. 62., str. 16- 20.

VOREL I., KUPKA J., 2011: Krajinný ráz, identifikace a hodnocení, ČVUT, Praha, 148 s.

VOREL I., BUKÁČEK R., MATĚJKA P., CULEK M., SKLENIČKA P.: Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz, nakladatelství Naděţdy Skleničkové, Praha, 2004, 23 s.

WAGNER J., 1979: Jičín, Odeon, Praha, 225 s.

WAGNER J., 1997: Valdštejnská loggie, její stavební vývoj a význam v evropské architektuře. In: Z Českého ráje a podkrkonoší – supplementum 3, 1997: Valdštejnská loggie a komponovaná barokní krajina okolí Jičína. ZO Českého svazu ochránců přírody Křižanky, Semily, 14 – 18 s.

ŽÁK L., 1947: Obytná krajina. S.V.U Mánes-Svoboda, Praha, 213s.

Právní předpisy:

- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění
- Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, v platném znění
- Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech, v platném znění
- Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, v platném znění
- Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, v platném znění

Internetové zdroje:

URL 1: **RADA EVROPY, 2000:** Evropská úmluva o krajině. Centrum evropské sítě pro implementaci Evropské úmluvy o krajině v České republice, Veltrusy, online: http://www.cenelc.cz/components/pages/euok/bin/CETS-no176-cze.pdf, cit. 11. 2. 2015

URL 2: **ÚIR, 2015**: Územně identifikační registr ČR. online:http://www.uir.cz/okres/3604/Jicin, cit. 1.3.2014.

URL 3: **AOPK ČR, 2015:** Evropsky významné lokality v České republice Natura 2000. Agentura ochrany přírody a krajiny, Praha, online: http://www.nature.cz/natura2000-design3/sub-text.php?id=6712, cit. 2.3. 2015

URL 4: **LABORATOŘ GEINFORMATIKY, 2005**: Stabilní katastr. online:http://oldmaps.geolab.cz/stkatr/zoom/zoom_htm/, cit. 11. 2. 2015.

URL 5: **LABORATOŘ GEOINFORMATIKY, 2001 – 2010:** II. vojenské mapování. online:http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=800&z_newwin=0&map_root=2vm, cit. 11. 2. 2015

URL 6: **INTERREGION JIČÍN, 1999 – 2015:** hrad Kumburk, online: http://www.interregion.cz/turistika/hrady_zamky/kumburk/kumburk_hrad.htm, cit. 13. 2. 2015

URL 7: **IVO TURISTA, 2015:** Kumburk, online: http://www.ivo-turista.unas.cz/kumburk.htm, cit. 20. 3. 2015

URL 8: **MARIÁNSKÁ ZAHRADA, 2015:** Charakteristika turistické oblasti Mariánská zahrada, online: http://www.marianskazahrada.cz/file.php?nid=10887&oid=2652373, cit. 7. 6. 2014

URL 9: **INTERREGION JIČÍN, 1999 – 2015:** Vokšický zámek, online: http://interregion.cz/turistika/hrady_zamky/voksice/voksice_zamek.html, cit. 10. 9. 2014

URL 10: **INTERREGION JIČÍN, 1999 – 2015:** zámek Jičíněves, online: http://www.interregion.cz/turistika/hrady_zamky/jicineves_zamek/jicineves_zamek.htm, cit. 10. 9. 2014

URL 11: **DOBRÉ ZPRÁVY Z ČESKÉHO RÁJE A OKOLÍ, 2015:** Cyklostezka z Jičína do Železnice přibrzdila na dalším rozcestí, online: http://zpravyceskyraj.cz/cyklostezka-z-jicina-do-zeleznice-pribrzdila-na-dalsim-rozcesti/, cit. 1. 3. 2015

Ostatní zdroje:

- Územní plán města Jičína
- Územně analytické podklady správního obvodu obce s rozšířenou působností Jičín
- Regulační plán historického jádra města Jičína
- Zásady územního rozvoje Královéhradeckého kraje

11. Seznam obrázků, tabulek a map v textu:

Seznam obrázků:

Obrázek č. 1: Umístění okresu Jičín v Královehradeckém kraji
Obrázek č. 2: Pohled na Valdickou bránu
Obrázek č. 3: Kostel sv. Ignáce
Obrázek č. 4: Komponované krajiny na Jičínsku
Obrázek č. 5: Historická a současná podoba Kumburku a Veliše
Obrázek č. 6: Kostel sv. Jakuba
Obrázek č. 7: Podoba kartuziánského kláštera a kostela sv. Josefa na mapě Stabilního katastru
Obrázek č. 8: Podoba kartuziánského kláštera a kostela sv. Josefa na současném ortofotu
Obrázek č. 9: Kostel sv. Josefa
Obrázek č. 10: Valdštejnova loggie a Libosad
Obrázek č. 11: Historický vývoj Valdciké obory a bažantnice na mapách I., II., III. Vojenského mapování a ortofotomapy z 50. let a ze současnosti.
Obrázek č. 12: Lipová alej
Obrázek č. 13: Loreta
Obrázek č. 14: kaple sv. Andělů Strážných
Obrázek č. 15: zámek ve Vokšicích
Obrázek č. 16: kaple sv. Anny
Obrázek č. 17: kaple Nejsvětější trojice
Obrázek č. 18: Zámek v Jičíněvesi
Obrázek č. 19: Historický vývoj Lorety na mapách I., II., III. vojenského mapování, na mapě Stabilního katastru a ortofotu z 50. Let a na současný stav na ortofotu
Obrázek č. 20: Pravoúhlá uliční síť historického jádra napojená na diagonální komunikaci
Obrázek č. 21: Křížení komunikací
Obrázek č. 22: Vstupy do krajiny
Obrázek č. 23: První vchod a přírodní koridor
Obrázek č. 24: První vchod a přírodní koridor
Obrázek č. 25: Řešení problematiky ochrany prvního koridoru v územním plánu Jičína
Obrázek č. 26: Druhý vchod a přírodní koridor

Obrázek č. 27: Druhý přírodní koridor
Obrázek č. 28: Řešení problematiky ochrany druhého koridoru v územním plánu Jičína
Obrázek č. 29: Třetí vchod a přírodní koridor
Obrázek č. 30: Třetí přírodní koridor
Obrázek č. 31: Čtvrtý vchod a přírodní koridor
Obrázek č. 32: Čtvrtý přírodní koridor
Obrázek č. 33: Řešení problematiky ochrany čtvrtého koridoru v územním plánu Jičína
Obrázek č. 34: Pátý vchod a přírodní koridor
Obrázek č. 35: Pátý přírodní koridor
Obrázek č. 36: Řešení problematiky ochrany pátého koridoru v územním plánu Jičína
Obrázek č. 37: SWOT analýza

Seznam tabulek:

Tabulka č. 4: Geomorfologické členění okresu Jičín
Tabulka č. 5: Charakteristika klimatické oblasti MT11
Tabulka č. 3: Vývoj počtu obyvatel v Jičíně a v okresu Jičín
Tabulka č. 4: Indikátory přítomnosti hodnot přírodní charakteristiky
Tabulka č. 5: Identifikované hlavní znaky přírodní charakteristiky
Tabulka č. 6: Indikátory přítomnosti hodnot kulturních a historických charakteristik
Tabulka č. 7: Identifikované hlavní znaky kulturní a historické charakteristiky
Tabulka č. 8: Identifikované hlavní znaky estetické hodnoty
Tabulka č. 9: Identifikované historické fragmenty

Mapová příloha:

Mapa č. 1: Zakreslené historické fragmenty a historické vazby

Seznam příloh:

Příloha č. 6: Jičín a okolí na mapách I. vojenského mapování
Příloha č. 7: Jičín před požárem roku 1681 a při požáru
Příloha č. 3: Kostel sv. Josefa interiér
Příloha č. 4: Regulační plán Jičína z roku 1890
Příloha č. 5: Plán Jičína z roku 1928

Příloha č. 6: Císařský povinný otisk Stabilního katastru města Jičína z roku 1842

Příloha č. 7: Nicoló Sebregondi: Plán přestavby Jičína z roku 1633

Příloha č. 8: Fotografie Jičína

Příloha č. 9: Biograf Český ráj

Příloha č. 10: Milohlídka

Příloha č. 11: Zbytky jezuitského dvora

Příloha č. 12: Pohled z hráze rybníka Kníže k panoramatu Tábora a Kozlova

Příloha č. 13: Pohled od Veliše směrem na Jičín

Příloha č. 14: Pohled z vrchu Zebína směrem na Jičín

Příloha č. 15: Pohled z vrchu Zebína směrem do Českého ráje

Příloha č. 16: Pohled z vrchu Zebína na Valdice

Příloha č. 17: Pohled na Zebín

Příloha č. 18: Pohled z Veliše směrem na Jičín

Příloha č. 19: Pohled z Valdické brány na lipovou alej

Příloha č. 20: ˇUzemní plán Jičína

Příloha č. 21: Záměry dle územně analytických podkladů ORP Jičín

12. Přílohy

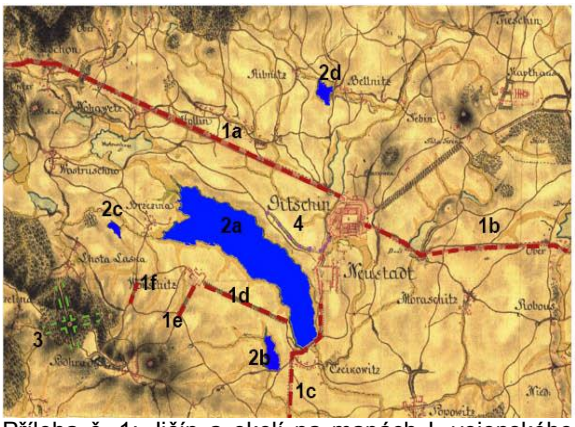

Krajina Jičínska na mapách I. vojenského mapování

Na mapě jsou patrné nedochované barokní prvky, především dnes již těžko rozeznatelné aleje: aleje **1a-1c**, které lemovaly Zemské cesty, vybudované v roce 1720 na příkaz Josefa II.; alej **1d**, která propojovala levý břeh Podhradského rybníka (pohledově propojovala kostel sv. Petra a Pavla v Konecchlumí, vzdálený přibližně 9,5 km) se zámkem ve Vokšicích; alej **1e**, která navazovala na cestu kolem východní zdi zámeckého parku ve Vokšicích, která vedla na rozcestí pod vrchem Velišem, zde stávala socha sv. Anny; alej **1f**, která zvýrazňovala úsek cesty, která propojovala Březinu a Podhradí a vedla ke kapli sv. Andělů Strážných. Dále jsou patrné vysušené rybníky **(2a-2d)**, největší z nich byl Podhradský rybník **(2a)**. Patrné jsou lesní průseky **(3)**, které vycházely od Lorety. Patrná je také nedochovaná cesta, která vedla z Nového Města na místo, jemuž se říká „Na Vrchách", dříve se k tomuto místu ubírala procesí (HÁJEK, 2003)

Příloha č. 1: Jičín a okolí na mapách I. vojenského mapování (Zákres: Zuzana Kořínková, mapový podklad: http://oldmaps.geolab.cz)

Příloha č. 2: Jičín před požárem roku 1681 a při požáru (Zdroj: Urlychová a kol., 2008)

Příloha č. 3: **Kostel sv. Josefa interiér**. Na první fotografii původní interiér kostela. Na druhé fotografii kostel kolem roku 1953, kde zde bylo zřízeno pracoviště pro odsouzení, na fotografii je patrné zbudované druhé patro. Třetí fotografie kolem roku 1990 a počáteční rekonstrukce (Zdroj: archiv VS ČR)

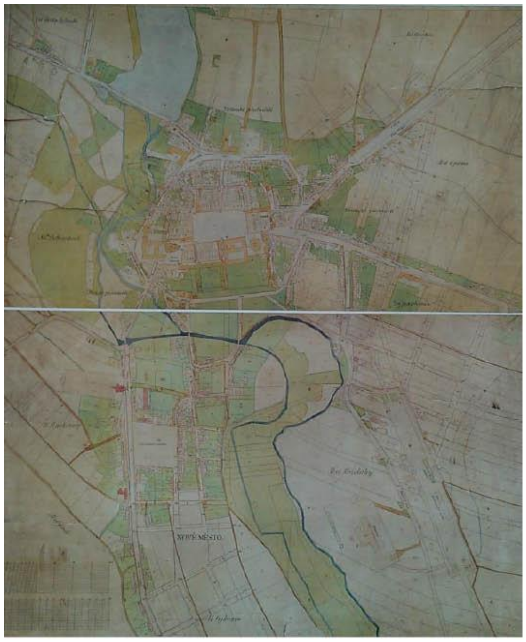

Příloha č. 4: Regulační plán Jičína z roku 1890 (Zdroj: Urlichová a kol., 2008)

Příloha č. 5: Plán Jičína z roku 1928 (Zdroj: Urlichová a kol., 2008)

Příloha č. 6: Císařský povinný otisk Stabilního katastru města Jičína z roku 1842 (Zdroj: Urlychová a kol., 2008)

Příloha č. 7: Nicoló Sebregondi: Plán přestavby Jičína z roku 1633 (Zdroj: Urlychová a kol., 2008)

Příloha č. 8: **Fotografie Jičína.**Vlevo návrhy zpracování centra Jičína podle Čeňka Musila, napravo současná podoba (Zdroj: Chodějovská a kol.,2009, Foto: Zuzana Kořínková)

Příloha č. 9: **Biograf Český ráj.** Vlevo podoba biografu podle Čeňka Musila, nalevo současná podoba (Zdroj: WAGNER J., 1979, Foto: Zuzana Kořínková)

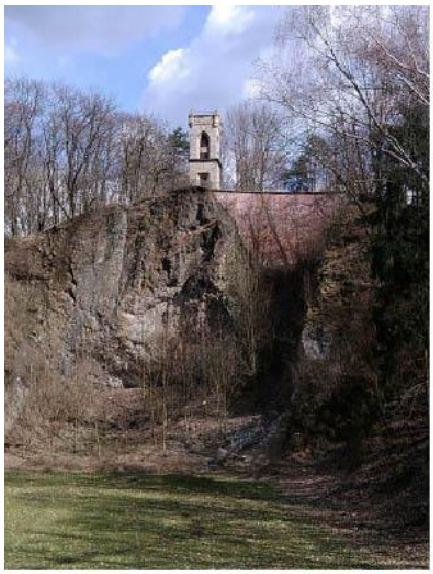

Příloha č. 10: Milohlídka (Foto: Zuzana Kořínková

Příloha č. 11: Zbytky jezuitského dvora (Foto: Zuzana Kořínková

Příloha č. 12: Pohled z hráze rybníka Kníže k panoramatu Tábora a Kozlova (Foto: Zuzana Kořínková)

Příloha č. 13: Pohled od Veliše směrem na Jičín (Foto: Zuzana Kořínková)

Příloha č. 14: **Pohled z vrchu Zebína směrem na Jičín**. V levé části je viditelný vrch Velš (Foto: Zuzana Kořínková)

Příloha č. 15: **Pohled z vrchu Zebína směrem do Českého ráje**. V dálce jsou patrné Trosky (Foto: Zuzana Kořínková)

Příloha č. 16: **Pohled z vrchu Zebína na Valdice** Na fotografii je patrná rozšiřující zástavba okolo bývalého kartuziánského klášter (Foto: Zuzana Kořínková)

Příloha č. 17: Pohled na Zebín (Foto: Zuzana Kořínková)

Příloha č. 18: **Pohled z Veliše směrem na Jičín.** Na fotografii je patrná hlavní kompoziční osa (kostel sv. Jakuba, lipová alej a kostel sv. Josefa v e Valdicích), v dálce je patrný Kumburk (Foto: Zuzana Kořínková)

Příloha č. 19: **Pohled z Valdické brány na lipovou alej**. V dálce je patrný kostel sv. Josefa ve Valdicích, panorama Krkonoš a Kumburk (Zdroj: http://www.gigaplaces.com)

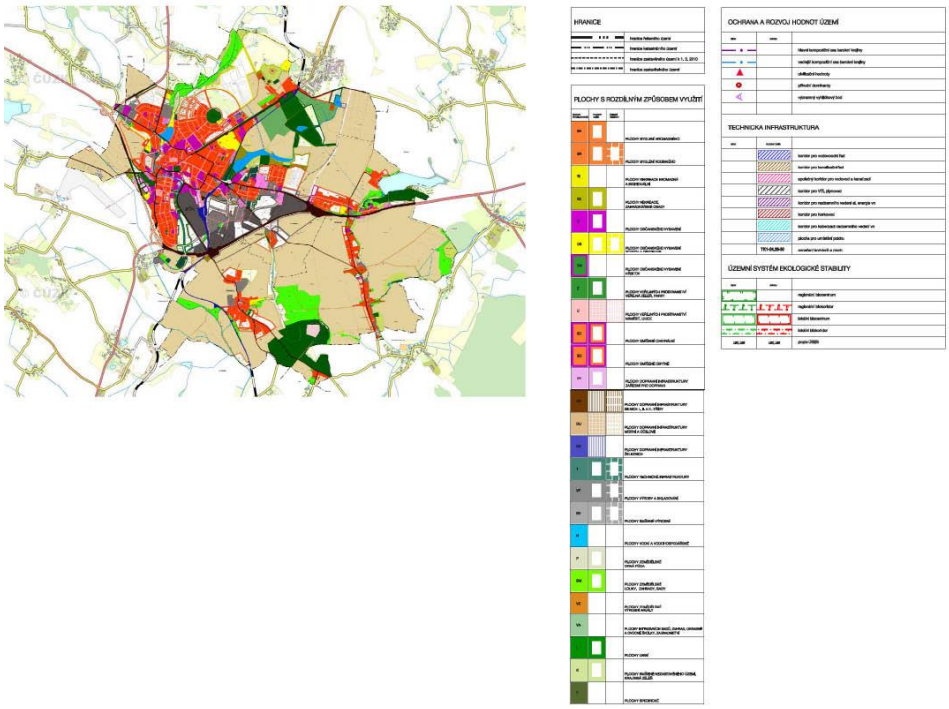

Příloha č. 20: Územní plán Jičína (Zdroj: http://gis.mujicin.cz)

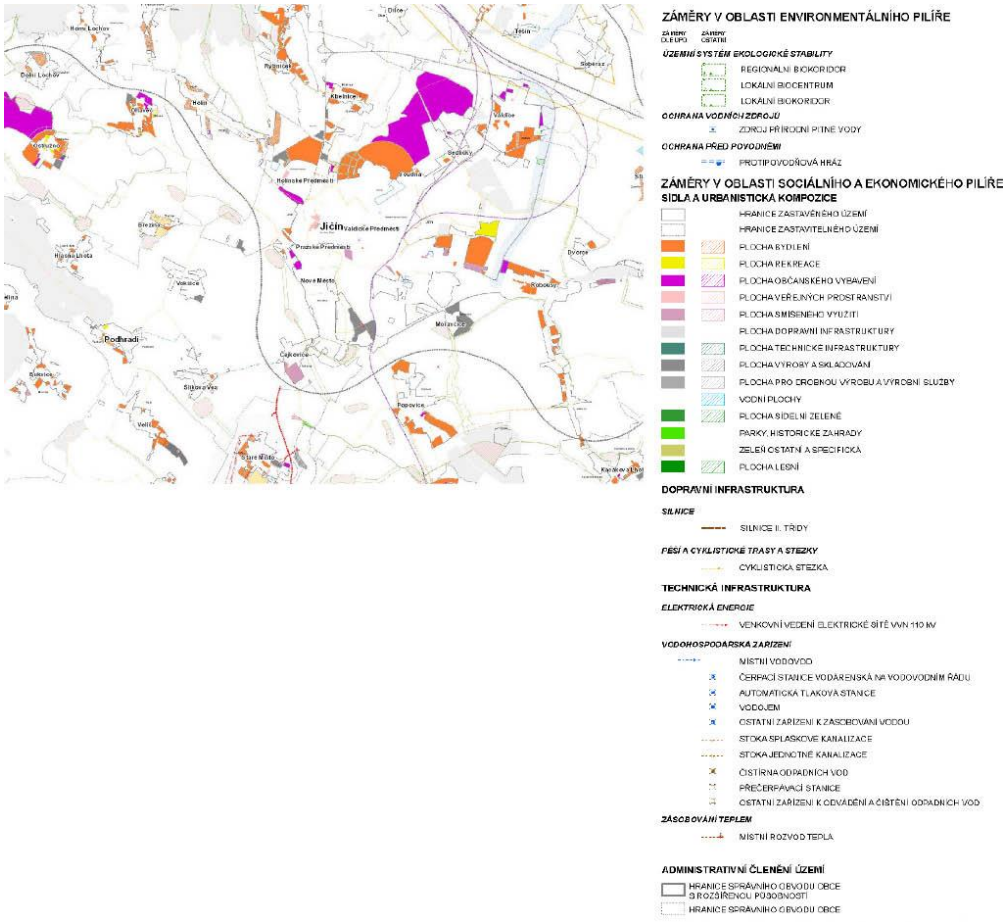

Příloha č. 21: Záměry dle územně analytických podkladů ORP Jičín (Zdroj: http://gis.mujicin.cz)